

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПАЛІЙ ГАННА МИХАЙЛІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
української мови і культури,
д-р філол.наук, професор
_____ Коваль Л.М.
«   » грудня 2020 р.

**МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ ПОЛІТИКІВ**

Спеціальність 035 Філологія

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
О.В. Антонюк, доцент кафедри української
мови і культури,
канд. філол. наук, доцент
_____

Оцінка: ____ / ____ / ____

Голова ЕК: _____

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Палій Г. М. Мовно-стилістичні особливості публічних виступів політиків. Спеціальність 035 «Філологія», 035.10 «Прикладна лінгвістика», освітньо-професійна програма «Публічна лінгвістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2020. 109с.

У кваліфікаційній роботі розглянуто питання політичного дискурсу та місце публічних виступів політиків у політичного дискурсу. Досліджено стан наукового вивчення політичного дискурсу; проаналізовано політичний дискурс як об'єкт досліджень у сучасній гуманітаристиці та лінгвістиці; встановлено співвідношення понять «політичний дискурс» та «політична комунікація»; виявлено особливості становлення політичного дискурсу в Україні; зацентовано увагу на особливостях мови та тексту політичного дискурсу; проведено комплексний мовно-стилістичний аналіз публічних виступів українських президентів до дня Незалежності України на прикладі вітальних промов В. Ф. Януковича, П. О. Порошенка, В. О. Зеленського; виділено стилістичний потенціал політичних текстів та мовні засоби формування іміджу українських гарантів.

Ключові слова: *дискурс, політичний дискурс, мовно-стилістичні особливості, імідж.*

109 сторінок, 96 джерел.

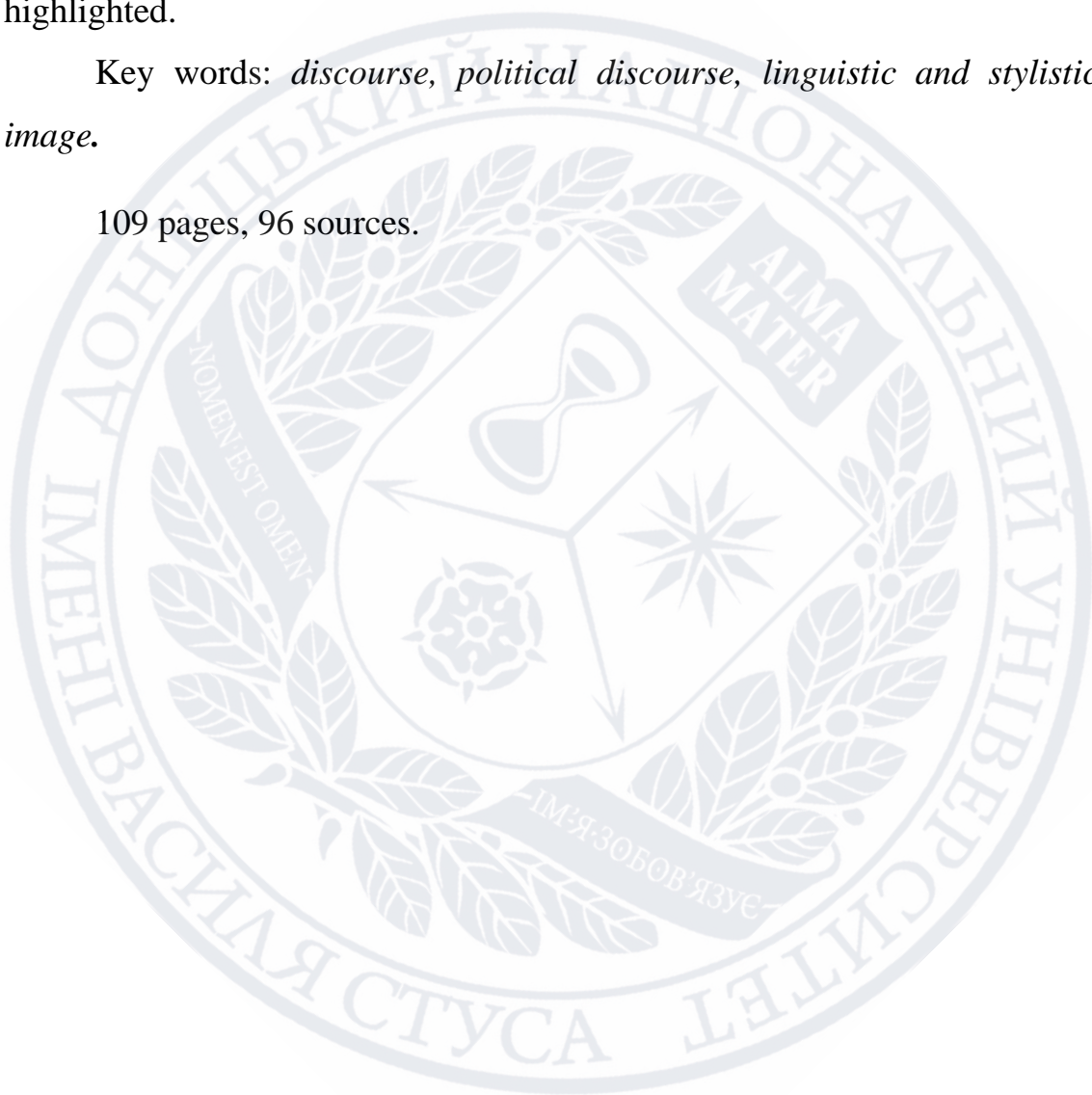
Paliy H. M. Linguistic and stylistic features of public speeches of politicians. Specialty 035 «Philology», 035.10 «Applied Linguistics», Educational and professional program «Public Linguistics». Vasyl Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2020. 109 p.

The qualification work considers the issues of political discourse and the place of public speeches of politicians in political discourse. The state of scientific study of political discourse is studied; political discourse as an object of research in modern humanities and linguistics is analyzed; the relationship between the concepts of «political discourse» and «political communication» is established; features of

formation of political discourse in Ukraine are revealed; attention is focused on the peculiarities of the language and text of political discourse; a comprehensive linguistic and stylistic analysis of public speeches of Ukrainian presidents before the Independence Day of Ukraine on the example of congratulatory speeches by V. F. Yanukovych, P. O. Poroshenko, V. O. Zelensky; the stylistic potential of political texts and linguistic means of forming the image of Ukrainian guarantors are highlighted.

Key words: *discourse, political discourse, linguistic and stylistic features, image.*

109 pages, 96 sources.

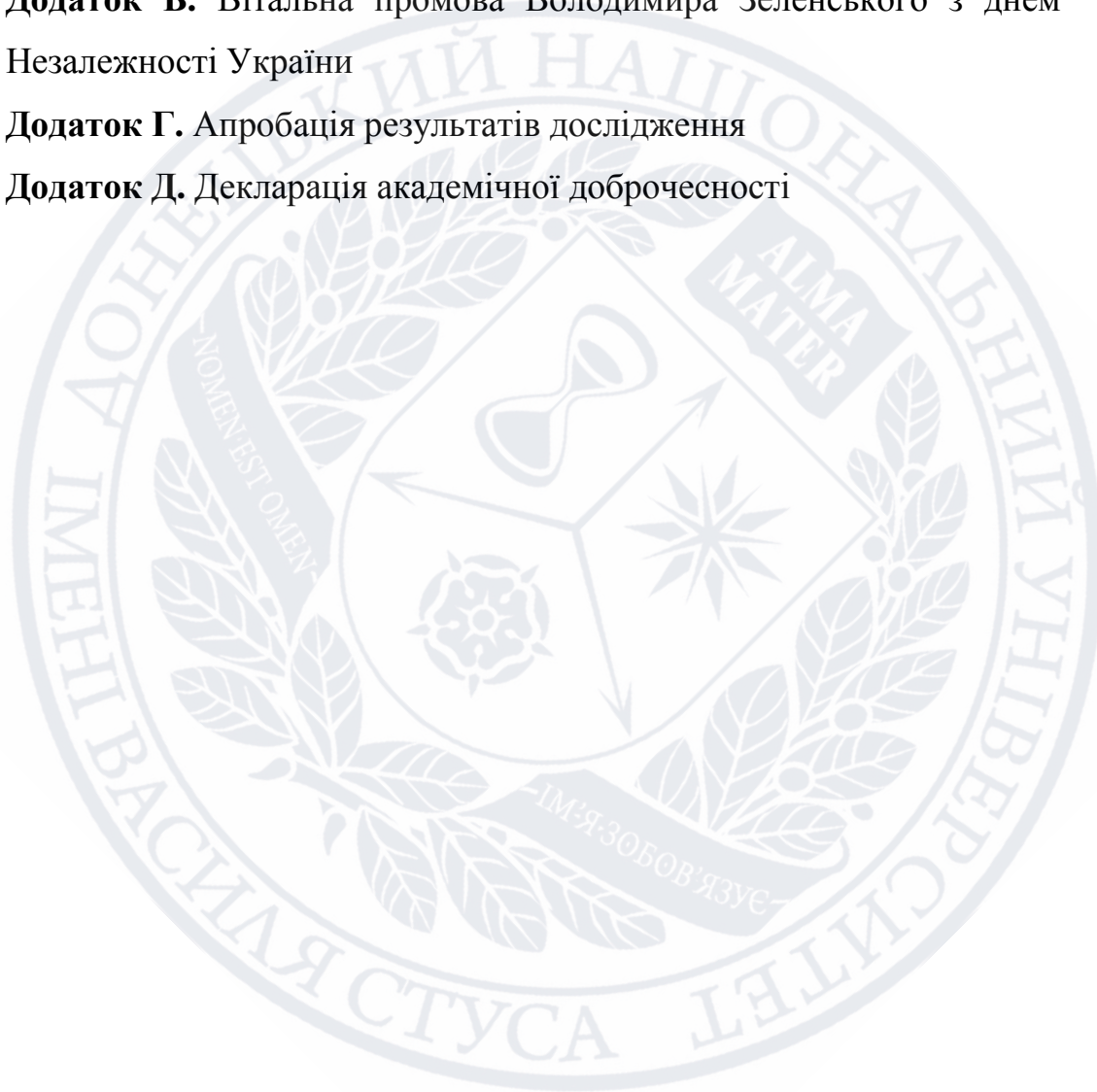

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	10
1.1. Стан вивчення політичного дискурсу	10
1.2. Політичний дискурс як об'єкт досліджень у сучасній гуманітаристиці	18
Висновок до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У ПОЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	26
2.1. Співвідношення понять «політичний дискурс» та «політична комунікація»	26
2.2. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень	30
2.2.1. Особливості становлення політичного дискурсу в Україні	37
Висновок до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ	40
3.1. Мова та текст політичного дискурсу	41
3.2. Стилiстичний потенціал публічного політичного тексту	44
3.3. Аналіз стилістичних прийомів і засобів вітального слова Віктора Януковича	49
3.4. Мовно-стилістичний аналіз промови П. О. Порошенка	54
3.5. Аналіз стилістичних прийомів і засобів вітального слова Володимира Зеленського	61
3.6. Мовні засоби формування іміджу українських політиків	69
Висновок до розділу 3	72
ВИСНОВКИ	74

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77
ДОДАТКИ	86
Додаток А. Вітальна промова Віктора Януковича з днем Незалежності України	86
Додаток Б. Вітальна промова Петра Порошенка з днем Незалежності України	88
Додаток В. Вітальна промова Володимира Зеленського з днем Незалежності України	92
Додаток Г. Апробація результатів дослідження	96
Додаток Д. Декларація академічної доброчесності	109

ВСТУП

У світовому та й в українському суспільстві зараз є помітним загострення політичної боротьби, що все частіше набуває публічного характеру, розгортається на всіх можливих ділянках інформаційного простору, перетворюється у своєрідний політичний ритуал. Беручи участь у різноманітних дебатах, ток-шоу, виголошуючи привітання, звернення чи промови, політики за допомогою різних засобів, прийомів і методів намагаються утримати або здобути владу, вплинути на аудиторію, завоювати прихильність електорату. До основних засобів реалізації таких завдань належить мова, оскільки найпотужнішим і найдієвішим каналом поширення інформації є вербальна її репрезентація. Саме тому мовні засоби (стилістичні, жанрові, синтаксичні їх особливості) та позамовні чинники (специфіка ситуації спілкування, мета подачі інформації, обставини здійснення мовленнєвого акту, психологічні характеристики комунікантів) все частіше стають об'єктом наукових зацікавлень філософів, культурологів, істориків, психологів, і особливо мовознавців.

У сучасній вітчизняній лінгвістиці в останні десятиліття відчутно зріс інтерес до вивчення політичної комунікативістики та політичного дискурсу. На переконання багатьох науковців, політичний дискурс стає предметом особливої та навіть прискіпливої уваги якраз у той період, коли політична комунікація набуває рис засобу маніпулювання свідомістю. Крім того, така увага до політичного дискурсу багато в чому пов'язана з інтенсифікацією політичного життя, загостренням у країні політичного протистояння, що, у свою чергу, є причиною постійних змін у лексичному, фразеологічному, синтаксичному, стилістичному ладі української мови. Отже, між мовою та політикою завжди існував тісний зв'язок, оскільки мова виступає найпотужнішою зброєю в політичній боротьбі, а політична боротьба – це конкуренція політичних мов і мовних особистостей. Сказане вище й визначає актуальність дослідження і формує потребу в здійсненні комплексного аналізу комунікативних та

лінгвопрагматичних особливостей публічних виступів політиків, зокрема колишніх та чинного президентів України.

Об'єктом дослідження є публіцистичні тексти публічних виступів, репрезентовані вітальними промовами президентів України (П.О. Порошенко, В.О. Зеленський та В.Ф. Янукович) з нагоди дня Незалежності України.

Предмет дослідження становлять типові та індивідуальні особливості вітальних промов президентів України.

Мета дослідження – здійснити комплексний мовно-стилістичний аналіз текстів публічних виступів політиків.

Відповідно реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- *Проаналізувати стан наукового вивчення політичного дискурсу.*
- *Визначити типові ознаки політичного дискурсу.*
- *Розглянути сучасний стан проблеми дослідження політичного дискурсу в лінгвістиці.*
- *Виявити стилістичний потенціал політичного тексту.*
- *Здійснити мовно-стилістичний аналіз публічних промов українських президентів різних періодів.*
- *Описати мовні засоби формування іміджу українських політиків.*

Матеріалом дослідження стали тексти публічних виступів вітальних промов українських президентів В.Ф. Януковича, П.О. Порошенка та В.О. Зеленського з нагоди дня Незалежності України.

Методи дослідження. Методи дослідження визначаються метою роботи та вирішенням теоретичних та практичних завдань. У роботі застосовано загальнонаукові і лінгвістичні методи і прийоми: історичний (для вивчення теоретичних проблем політичного дискурсу); змістово-логічний метод (для аналізу мовних засобів формування іміджу); контекстний аналіз мовних одиниць (для індивідуальних мовно-стилістичних особливостей побудови промов); метод семантико-стилістичного аналізу (для визначення авторських мовленнєвих прийомів впливу на аудиторію); зіставний метод (для визначення специфічних ознак у мовленні президентів).

Методологічною базою роботи є підходи та висновки, напрацьовані в рамках дискурс-аналізу. До студій, які стали теоретичною основою нашого кваліфікаційного дослідження, входять праці розробників концепції політичного дискурсу (Р. Барт, Ю. Габермас, М. Фуко та ін.); науковий доробок зарубіжних авторів, що проаналізували функціонування політичного дискурсу (Т. ван Дейк, М. Йоргенсен, М. Шретер та ін.); напрацювання російських та українських дослідників (С.-В. Кривенко, В. Карасик, Н. Акінчиць, Д. Дем'янков, І. Клименко, Л. Нагорна, К. Серажим, А. Чудінов, О. Шейгал та ін.).

Наукова новизна. У магістерському дослідженні нами було вперше здійснено цілісний комплексний аналіз вітальних промов президентів до дня Незалежності України.

Практичне значення роботи полягає в тому, результати дослідження можуть бути використані у спецкурсах закладів вищої освіти із лінгвістичного аналізу тексту, загального мовознавства, лексикології, медіалінгвістики, лінгвістики тексту, стилістики української мови, дискурсології. Результати дослідження можуть бути корисними для комплексного аналізу політичного дискурсу загалом та ідіостилів президентського політичного дискурсу зокрема.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і результати дослідження доповідались на II Міжнародній науково-практичній конференції «PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT» (Київ, 25-27 жовтня 2020 року): доповідь з публікацією «Політичний дискурс як проблема лінгвістики» // Priority directions of science and technology development. Abstracts of the and International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2020. Pp. 705-712. URL: <https://cutt.ly/rhbXQKN>; на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «PHILOLOGICAL HORIZONS: scientific, linguistic, philosophical, political, national-patriotic vectors» (Вінниця, 7-9 жовтня 2019 року): доповідь «Особливості побудови складного синтаксичного цілого у промових сучасних політичних діячів». За результатами дослідження

опубліковано статтю: Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 2 /* Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип. 12. Т. 2. С. 213-217.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (96 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 109 сторінок, основний текст – 76 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Стан вивчення політичного дискурсу

Учені почали досліджувати політичний дискурс з XX століття. Саме у минулому столітті постає відоме у сучасній гуманітаристиці його пояснення як певної символічної реальності, в якій різні елементи політичної реальності набувають відповідного значення. І в цей же час формується й окрема галузь лінгвістичних досліджень, що отримала назву «політична лінгвістика» (А. Баранов, В. Маслова, О. Шейгал, Н. Кондратенко та ін.). Однак до того, як політичний дискурс став об'єктом наукових зацікавлень, було здійснено багато розвідок у різних галузях лінгвістики, філософії, логіки, семіотики.

До найперших розвідок, які були присвячені питанню функціонування мови та мовних одиниць у сфері політичної комунікації, належать праці відомих античних мислителів Платона, Арістотеля, Цицерона. Уже тоді міркували над силою впливу слова і, як слушно підкреслює А. Чудінов, від Платона через Августина до Спінози слова вважали, як і музику чи фантазію, небезпечними, оскільки усвідомлювали їх владу над душею, їх потрібно було контролювати розумінням [79, с. 8]. О. Алексієвець наголошує, що в цей час «активно вивчалися різноманітні аспекти риторичної майстерності політичних лідерів, а причини переконливості президентських виступів віднаходили у фонетичних та ритмічних особливостях, відкритості, простоті, образності та інших якостях мовлення» [1, с. 248].

Як зазначають науковці, функцію слова починають усвідомлювати тільки наприкінці XX ст. у зв'язку з появою та втіленням у суспільстві демократичних ідеалів. Слово розуміється не лише як інструмент маніпуляції та підкорення, але і як необхідна умова організації соціуму в цілому, як невід'ємний елемент життя громади. Завдяки вивченню особливостей політичної мови [39] вдається осмислити концепцію поняття «політичний дискурс». Дослідник А. Чудінов з огляду на це запропонував періодизацію

розвитку політичної лінгвістики, яку можна використовувати й під час дискурсивних розвідок:

- I етап – зачатки вчення про політичний дискурс у межах традиційної риторики та стилістики (до XX ст.).
- II етап – виникнення та становлення політичної лінгвістики – 20-50 рр. XX ст.
- III етап – політична лінгвістика 60-80-их років XX ст.
- IV етап – сучасний етап розвитку політичної лінгвістики як науки [80].

До першого етапу розвитку науки про політичне використання мовних засобів учені відносять розвідки, в яких не лише вивчалась політична мова, але подавались спроби пояснити взаємозв'язок між мовою та політикою. Як правило, тут називають праці Арістотеля, що вивчав природу комедії та драми, комічного й трагічного, Цицерона, св. Августина, розробників спекулятивної граматики XII – XIV ст.; Миколи Кузанського, Т. Гоббса, Дж. Локка та Г. Лейбніца, які вважали, що мова є універсальним механізмом порозуміння, закликали остерігатися пасток, розставлених завдяки «зловживанню словами» [58].

З розвитком європейської друкованої преси в XVI ст. погляди на слово в широкому розумінні його значення почали змінюватися. Як стверджують дослідники, це сталося тоді, коли «романи для покоївок» та «салонні романи» зруйнували стіну між елітною та масовою культурою, коли французькі журнали почали поширюватись у національному масштабі [20, с. 25], іншими словами, спосіб спілкування між політичними суб'єктами та спільнотою зазнав серйозних змін, як і змінився сам спосіб передачі інформації між людьми. Слово стало простішим і доступнішим, мова – зрозумілішою, відносини – більш демократичними.

Цікаву інформацію подає у своїй роботі С.-В. Кривенко [39, с. 16]. Вона пише, що французький політичний діяч та економіст XIX ст. П. Лафарг, дослідивши вплив Революції 1798 р. на французьку мову і проаналізувавши

«Словник», який видавала Академія, дійшов висновку, що до 1798 р. упорядники записували ті вирази, якими мала би користуватися еліта. Він зазначає, що мова дворян, так само як і ввічливість їх поведінки, церемонний етикет і навіть манера їсти і поводитися за столом ніби стіною відгородила їх від інших класів [94, с. 21].

Загальновідомим є розуміння мови Ф. Ніцше. Учений підходить до неї (мови) як до об'єкта наукових досліджень, наближається до потрактування концепту політичного дискурсу, підкреслює істинність метафори, акцентує на вродженій агресії людини до іншої, яку вважає своїм ворогом. Саме його погляди разом з поглядами інших учених стали предтечею дискурс-аналізу ХХ ст.

Початком нового етапу в розвитку політичної лінгвістики можна вважати, за переконанням більшості лінгвістів, наукову роботу швейцарського лінгвіста Фердинанда де Сосюра, у якій він започаткував нову науку семіологію, у межах якої розрізнялись мова й мовлення. Мова стала втіленням традицій, правил і звичок спілкування, культури людей, а мовлення – продуктом процесу спілкування. Взаємодія цих двох мовних елементів забезпечує роботу всього механізму: мова – позначає, мовлення – передає зміст. Учений твердо переконаний, що мова повинна бути об'єктом наукових досліджень, оскільки вона є стійкою й незмінною структурою, а мовлення має часто випадковий характер, всотує в себе людські помилки і залежить від її рис [74, с. 27].

Датський лінгвіст Л. Ельмслев, розробляючи метод структурної лінгвістики, зазначав: «Улюбленим порівнянням де Сосюра було порівняння мовної системи з шаховою грою: шахова фігура вирізняється виключно співвідношенням з іншими фігурами і відносними позиціями на шаховій дошці, зовнішня ж форма шахових фігур і матеріал, з якого вони зроблені (дерево, кістка тощо), зовсім не мають значення для самої гри. До прикладу, коня, що має зазвичай вигляд конячої голови, можна замінити будь-яким іншим предметом, умовно призначеним для тієї ж мети. Якщо під час гри кінь випадково впаде й розіб'ється, ми можемо взяти замість нього який-небудь

інший предмет відповідної величини й надати йому цінність коня. Точно так само будь-який звук може бути замінений іншим звуком, або буквою, або умовним сигналом, – система залишиться тією ж самою» [27].

На початку XX ст. мова почала завойовувати головне місце серед об'єктів дослідження в гуманітаристиці. Під час так званих першої та другої хвилі лінгвістичного повороту виникли такі наукові методи, як герменевтика, конструктивізм, структуралізм, постструктуралізм, а також розвинулась наука про політичну мову – політична лінгвістика. Кожен із них включає концепції дискурсу у свою базу даних методологічної термінології. Як об'єкт наукових досліджень відновлення метафор розпочалось у 1930-х роках (адже з античних часів вона не мала статусу наукової категорії, її визначали «зловживанням мовою» [45, с. 14]). Метафора була введена у сферу наукових зацікавлень, що, у свою чергу, сприяло формуванню понять «політичної метафори», «політичного міфу», «політичного символу» та «політичного контексту».

Політичну мову активно досліджують і в США. Відомий науковець Г. Ласвел одним з перших почав аналізувати політичну мову та політичну метафору, вивчати особливості пропаганди під час Другої світової війни. На основі своїх напрацювань учений доходить цікавого висновку: «У суспільстві, що стає все більше мультикультурним та розгалуженим, потрібно слідкувати за тим, чим усі займаються. Тому виникають статuti чиновників, роботодавців і клієнтів, робітників та інших. Тобто, якщо в Середньовіччі затребуваними були книги про мистецтво помирати, то зараз популярними стали підручники про те, як організовувати похорон» [95, с. 4].

Як зауважує у своїй праці С.-В. Кривенко, багато науковців переходить до міждисциплінарного дискурс-аналізу як методології вивчення політичної дійсності. Це відбувається у зв'язку зі збільшенням кількості наукових дисциплін, зміцненням ролі семіотики та виникненням поняття дискурсу, який визначали необхідною умовою спілкування та співжиття [39 с. 23]. У 1952 р. поняття дискурс-аналізу визначив та увів до наукового обігу, пояснив американський лінгвіст З. Гарріс, опублікувавши статтю «Дискурсивний

аналіз», у якій дискурс-аналіз назвав методом вивчення руху інформації в дискурсі [53]. Саме після цього пояснення різні науки почали досліджувати взаємозв'язок дискурсу та аргументації, створювати основну термінологію політичної лінгвістики та політичного дискурс-аналізу (Ж. Дюбуа, М. Фуко, Р. Барт, П. Бурдьє, Ю. Габермас, М. Бахтін та ін.). Ці та інші науковці зосередили свою увагу на дослідженні текстів як єдиного смислового цілого, насиченого денотативним та конотативним змістами, досліджували метафори в структурі тексту, відводили багато уваги ролі автора твору, а також взаємозв'язку влади й дискурсу.

Важливими є погляди французького етнографа К. Леві-Строса, який, досліджуючи традиційні суспільства, доходить висновку про тісний взаємозв'язок мови й культури, що у своїй сукупності створює тип певної лінгвістичної поведінки, яку визначає нова окрема категорія – **політичний дискурс** – функціональний стиль мови, який займає проміжну ланку між мовою та мовленням у розумінні Ф. Соссюра, є не лише мовленнєвою діяльністю, а й політичною поведінкою, що має колективно-діяльнісну основу [30, с. 15].

М. Фуко, відомий французький філософ та історик, так само зробив вагомий внесок у розвиток концепції політичного дискурсу, аналізуючи концепцію права на виступ. Дослідник підкреслює, що раніше владу розуміли як «контроль тіла», а зараз домінує «контроль душі», який полягає в коригуванні поведінки відповідного суб'єкта в непомітний для нього спосіб – через владу дискурсу. Такі зміни відбуваються під впливом глобалізаційних процесів, еволюції сучасного світу, розвитку міжнародної політики, внаслідок утвердження прав і свобод громадянина на законодавчому рівні, у зв'язку з чим політикам довелося відмовитися від «негуманних» способів реалізації влади [45].

Важливими для розуміння дискурсу загалом та політичного дискурсу зокрема є погляди М. Фуко про контекстну складову, про наявність багатьох дискурсів і неможливість існування одного. Філософ застерігає від небезпеки вивчення очевидного дискурсу, бо, по-перше, є небезпека повторення одного і

того ж, а по-друге, існує й небезпека вивчення того, що було почуте (підслухане), але не сказане (озвучене) одночасно». Він один з перших підкреслює різницю між мовознавчим та дискурс-аналізом: «Ось запитання, яке задає аналіз мови: згідно з якими правилами виникло певне висловлювання й, отже, згідно з якими правилами можна б було утворити інші подібні висловлювання? Зовсім інше питання ставить дискурсивний опис подій: як сталося так, що з'явився саме такий вислів і ніякий інший на його місці?» [75, с.73].

Уже з середини ХХ ст. поняття «політичний дискурс» починають активно використовувати. У 1967 р. виходить збірник статей з назвою «Лінгвістичний поворот» під редакцією американського філософа Р. Рорті, у якому йдеться про спільні риси усіх досліджень, об'єднаних найменуванням «дискурс-аналізу» або «дискурс-теорії». Вчений акцентує на глобальному зануренні всієї науки в лінгвістику, наголошуючи на методах Ф. де Соссюра, Н. Хомського та Р. Якобсона в наукових дослідженнях [92].

Важливими є дослідження сучасного американського вченого Дж. Лакоффа, який працював у галузі психолінгвістики. Він зробив спробу пояснити парадокс політичної реальності за допомогою деталей власних функцій мозку. За допомогою тези про неможливість зрозуміти політику ХХІ ст. розумом ХVІІІ ст. [39, с. 21] науковець доводить необхідність зміни розуміння політичної реальності, ставити інші запитання й переходити від консервативного до прогресивного світогляду.

Зараз розвідки у сфері дискурсології ґрунтуються на напрацюванні нових підходів до дослідження політичної мови та політичної дійсності, джерел інформації, нових лінгвістичних явищ та узагальненні попередніх методів.

Результатом цих досліджень є зміна у розумінні політичних міфів та політичних метафор, що принципово відрізняється від значень, наданих цим поняттям 100 років тому. На підтвердження цьому С.-В. Кривенко наводить цитату американського історика Г. Вайта: «Кант починає свою останню книгу, з твердження, що – джерелом всіх оман є метафора. Ну, що сказати, – дуже

погано. Він помилявся. Можливо, метафора і є джерелом всіх помилок, але вона – і джерело всіх істин» [39, с. 27].

Не можна оминати й діяльність шкіл дискурс-аналізу, які почали виникати наприкінці ХХ ст. й намагалися розкрити мету існування політичного дискурсу. Так, Е. Лакло та Ш. Муфф, критикуючи марксистські загальні припущення про базу (економіку) та надбудову (школи, армію, церкву – все, що пов'язане з продукуванням значення в суспільстві), обґрунтували тезу, що такий поділ є невиправданим, адже власне марксистська надбудова дає можливість створювати, чи хоча б уявляти нову дійсність. Учені довели, що категорія «дискурсу» належить до напрямку сучасної думки: вона була започаткована трьома основними напрямками гуманітаристики у ХХ столітті: аналітичною філософією, феноменологією та структуралізмом. На їх велике переконання, століття почалося з трьох понять, які пропагували ілюзію безпосередності: референта, феномена й знаку.

Одним із основних розробників критичного дискурс-аналізу є голландський учений Т. ван Дейк. Він вважає, що з середини 80-х рр. ХХ ст. дискурсивні дослідження входять в епоху внутрішньогалузевої спеціалізації. Почали виникати спеціалізовані теорії дискурсу (ідеологічного дискурсу, етнічних дискурсів, дискурсу соціальних меншин тощо), нові інтелектуальні напрями в дискурс-аналізі. У деяких випадках дискурсивний аналіз замінює традиційні лінгвістичні дослідження, в інших ним позначають інші дослідні моделі й стратегії в рамках сучасних парадигм і теорій [39]. Тобто багато дослідницьких практик дискурсу використовуються в різних сферах гуманітаристики.

Варто кілька слів сказати й про вивчення політичного дискурсу в Німеччині, що має давню традицію, починаючи з Ю. Габермаса та К.-О. Апеля і дотепер. Дослідник Ю. Габермас зробив спробу пояснення природи людини, аналізуючи її комунікаційні практики в різних сферах. Погляди вченого стали підґрунтям для виникнення дискурсивної етики, яка

висуває до дискурсу вимогу раціональності, на підставі якої виникає його універсальність, критикує суб'єктивність дискурсу.

Розвідки М. Шретер, сучасної німецької дослідниці, присвячені аналізу політичної мови та різних аспектів політичної комунікації з 2002 року. Відомий мовознавець з Марбурга Г. Гіртх того ж року опублікував працю, у якій проаналізував прагматичні та семантичні ознаки політичної мови.

Сьогодні дослідження політичного дискурсу зосереджено в Сполучених Штатах Америки (Дж. Лакоф, В. Бенуа, Р. Андерсен, Ш. Муфф та Е. Лакло), Центральній та Західній Європі (Д. Бенкс, Р. Водак, П. Друлак, А. Мусолфф, М. Шретер, Г. Гіртх, Т. ван Дейк, Н. Феркло) та інших регіонах [18].

Серед вітчизняних науковців проблему політичного дискурсу вивчають Г. Почепцов, І. Клименко, Н. Нагорна, К. Серажим, Н. Акінчиць, А. Сотников та інші. Так, Г. Почепцов досліджує політичний дискурс з погляду семіотики, яка є методом передачі інформації. У праці «Семіотика» [56] він зосереджується на знаковій та символічній дійсності, аналізує вербальні дії політичних суб'єктів (анекдоти, промови, висловлювання), а також сферу естетичного (пам'ятники, літературу) як політичний дискурс епохи. Дослідниця К. Серажим пов'язує появу теорії дискурсу з когнітивною революцією в 1970-х рр., що посприяла розвитку феноменології, теорії соціальних репрезентацій, дискурсивної психології, критичного дискурс-аналізу, психосемантики та символічного інтеракціонізму. Авторка підтримує твердження про те, що мотиви, настанови, емоції, образи «Я» та «інших» – це не самоцінні ментальні сутності, а результати мовного спілкування, конструкти, які продукують процеси комунікації та інтеракції [64, с. 20],

Отже, сучасний етап вивчення політичного дискурсу проходить у різних напрямках, вирішуючи різні наукові завдання, зокрема описує окремі елементи політичної мови; вивчає окремі рівні аналізу: фонетичний, лексичний, синтаксичний, текстуальний; вивчає окремі політичні жанри, стилі, тексти; досліджує ідіостиль – загальні закономірності політичної мови; займається дискурсивним вивченням комунікативних ролей, ритуалів, стратегій і тактик;

здійснює порівняльні дослідження, виявляє загальні й особливі ознаки політичних дискурсів різних країн та епох; займається дослідженнями, що містяться в орієнтованих на суміжні галузі науки, використовує методи психолінгвістики, когнітивістські, лінгвокультурології тощо [79].

1.2. Політичний дискурс як об'єкт досліджень у сучасній гуманітаристиці

Політичний дискурс є об'єктом наукових зацікавлень психологів, культурологів, соціологів, істориків, лінгвістів, політологів, філософів тощо. Кожний науковець, виходячи зі сфери своєї діяльності, використовує певні методи, наголошуючи на різних аспектах функціонування політичного дискурсу. Кожний у певний спосіб аналізує політичну мову, використовуючи дискурс-аналіз як метод дослідження, оскільки, як зазначили М. Пеше та К. Фукс, дискурсивні процеси лежать в основі породження смислу, а мова – це матеріальна субстанція, в якій цей смисл утілюється [54, с. 112].

Найперше – політичний дискурс можна аналізувати з погляду політичної лінгвістики та аналізу дискурсу. На думку російського вченого В. Дем'янова, політична лінгвістика є частиною політичної філології, науки про співвідношення властивостей дискурсу з такими концептами, як «влада», «вплив» та «авторитет». Політична лінгвістика, на переконання автора, повинна досліджувати мікрорівень дискурсу: синтактику, семантику й прагматику політичних дискурсів, їх інсценування та інтерпретацію, порівнювати політичну мову з повсякденною [21]. Але, як справедливо зазначає С.-В. Кривенко, із цього випливає розуміння політичного дискурсу лише як мовної дії суб'єктів політики, що не відповідає загальноприйнятому його розумінню як певної віртуальної реальності, в якій опиняється спільнота, об'єднана спільним політичним і культурним простором [39, с. 33].

Загальноприйнятою є думка, що, вивчаючи політичний дискурс, потрібно розрізняти політику й політичне. Політика – це діяльність суб'єктів політики, спрямована на здійснення їхніх повноважень та задоволення владних інтересів.

Натомість «політичне» – це властивість соціальної структури створювати та функціонувати в умовах владної ієрархії, що виникає внаслідок комунікації. Тобто, політика – це одна з практичних форм політичного, що втілюється в інституційному політичному дискурсі [39, с. 34].

В українській та світовій гуманітарній науці на сьогодні не існує єдиного визначення поняття політичний дискурс. До середини XX ст. науку про політику намагалися зосередити на таких категоріях, які мали б відображати об'єктивну політичну дійсність.

Зараз в науковому обігу все частіше функціонує поняття «дискурс» у процесі смислового аналізу політики і аналізу конкретних дискурсів. Аналізуючи поняття «дискурс», науковці помітили, що це слово міцно утвердилось у сучасній лінгвістиці, але його визначення пов'язане з різними іншими поняттями, а саме такими, як мова, діалог, текст, стиль тощо. Дослідження цього питання проводяться також з погляду різних лінгвістичних наук: соціолінгвістики, психолінгвістики, прагматики, мовної стилістики та інших.

Поняття «дискурс» надзвичайно багатогранне. В електронній Енциклопедії сучасної України (словникова стаття В. Лісового) дискурс (від лат. *discursus* – бігання, колообіг) визначається як 1) термін філософії та гуманітарних досліджень, з допомогою якого позначають аргументоване усне чи письмове обговорення будь-якої теми, в якому предметом дискусії стають і самі способи аргументації; 2) будь-яке мовлення, розмова, дискусія, особливості яких характеризують мовця. Автор наголошує, що первинним (традиційним) є використання терміна у першому значенні, що ж до другого, то це поняття стали використовувати у філософії і гуманістиці передусім під впливом постмодерністського повороту у філософії [23].

У середньовічній латині це слово означало «пояснення, доказ, аргумент у суперечці, логічне струнке міркування». Крім того, слово вживалося у значенні публічного виступу і загалом слугувало синонімом слова «текст». Поняттям «дискурс» сьогодні позначається будь-яке явище дійсності, що має знакову

природу і є певним чином структуроване, включаючи мітинги, дебати, спектаклі тощо. З огляду на цю розмитість в окремий науковий напрям виділилася лінгвістика тексту, яка вивчає мову у дії на основі пошуку закономірностей, притаманних будь-яким текстам [48, с.26].

Автором теорії дискурсу вважають Е. Бенвеніста. Він започаткував розрізнення тексту як безособово-об'єктивістської оповіді і дискурсу, як живого мовлення, що передбачає комунікативний контакт мовців і слухачів. Ця відмінність у Е. Бенвеніста не збігалася із розрізненням письмового і усного мовлення [8, с. 276].

Вчений Ю. Габермас був найближчим до визначення суті дискурсу. Він бачив у ньому «комунікацію особливого різновиду, специфічний діалог, метою якого є неупереджений аналіз дійсності, очищений від суб'єктивізму дослідника». За М. Фуко, дискурс – це вербальний семіотичний процес та соціально обумовлена організація мови, своєрідна парадійсність, синтез «вже – сказаного» і «ніколи – не сказаного».

Якщо до 60-х рр. XX ст. дискурсом називали усну чи письмову зв'язну й узгоджену послідовність речень, то в сучасних дослідженнях його визначають як «мовну діяльність у соціальному контексті, що характеризує знання і погляди як суб'єкта дискурсу, так і соціуму, якому належить суб'єкт» [42, с. 37], тобто як «мовлення, занурене в життя» [3, с. 136].

Дослідниця К. Серажим окреслює дискурс як «складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується його соціокультурними, політичними, прагматично ситуативними, психологічними та констатувальними чи фоновими чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну та «невидиму» – екстралінгвістичну структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його автором та інтерпретується слухачем [64, с. 13].

Професор Ф. Бацевич називає дискурсом «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну,

писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних мовних і позамовних чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [6, с. 138].

Хоча вивчення дискурсу проводиться більше пів століття, науковці визначають слово дискурс з різних позицій, і на цьому етапі все ще проводять чітких меж.

У «Словнику політичної термінології» наводиться таке визначення: «Дискурс – вид мовної комунікації, орієнтований на обговорення й обґрунтування будь-яких аспектів дій, думок і висловлювань її учасників» [87].

На нашу думку, варто розглянути дискурс відповідно до характеру суб'єкта, його мовних та культурних характеристик. У сучасній лінгвістиці існує загальна класифікація для всіх змістовно-тематичних типів дискурсів:

- 1) за тематикою;
- 2) за жанровим критерієм (за ілюкативною характеристикою, за формою передачі інформації, за зовнішньою формою, за місцем у польовій структурі, за способом вираження);
- 3) за характером суб'єкта;
- 4) за тимчасовим планом;
- 5) за національно-культурним параметром [32, с. 1].

Дискурс як яскраве мовне явище має унікальні характеристики та особливості, що стало предметом досліджень багатьох учених. Вагомим внеском у дослідження політичного дискурсу слугує праця О. Шейгал «Семіотика політичного дискурсу», у якій виокремлено основні його характеристики, зокрема:

1. Граничність і водночас відсутність чітких структурних обмежень. Дискурс може вміщувати будь-яку кількість та перелік одиниць мовної діяльності: від послідовності двох і більше мовних актів до безлічі мовних подій.

2. Системність, що полягає в дотриманні закономірностей продукування будь-якого дискурсу та його складників регулярними способами мовленнєвої діяльності.

3. Функціональна завершеність і комунікативна визначеність конкретного дискурсу. Цей параметр власне діяльнісний (функціональний) і слугує основним змісторозмежувальним критерієм у реальній комунікації, а також вихідним у науково-дослідній практиці переходу одиниць мовної діяльності в конкретний дискурс мовної особистості [85, с. 16].

Вітчизняні дослідники так само не оминають своєю увагою питання окреслення меж дискурсу та вивчення його характеристик. З-поміж таких можна назвати представників, котрі розглядають цей феномен у практичному комунікативному аспекті (Ф. Бацевич [6], Г. Почепцов [56], Т. Радзієвська [56], О. Селіванова [62] та ін.); з погляду окремих його різновидів: педагогічного (А. Нікітіна [46]); публіцистичного (В. Бялик [13], Н. Чумак [81]); газетного (І. Завальнюк [28], І. Нікіточкіна [47]); рекламного (Н. Волкогон [18], О. Ткачук-Мірошніченко [71]); літературно-критичного (Р. Бубняк [10]); художнього (Н. Кондратенко [37]); політичного (К. Серажим [64], Л. Славова [65]); національної ідентичності (О. Онуфрієнко [50]); сімейного (А. Семенюк [63]); електронного (О. Дудолодова [26], О. П'єцух [51]).

Концепція відомого нідерландського науковця Т. ван Дейка про лінгвістичну характеристику дискурсу на сьогодні визнана найавторитетнішою. Вчений підкреслює динаміку і багатовимірність дискурсу. На його думку, в дискурсі відображені особливості менталітету і культури [90, с. 47]. Багато дослідників підтримують такий погляд на дискурс і розглядають його як складне комунікативне явище, до якого входять необхідні чинники для розуміння тексту, – це не тільки текст, а й екстралінгвістичні чинники (знання про світ, думки, установки, цілі адресанта).

Швейцарський лінгвіст П. Серіо розуміє цей феномен у широкому значенні і пропонує вісім тлумачень цього терміна: 1) еквівалент поняття «мовлення», тобто будь-яке конкретне висловлювання; 2) одиниця, що за

розмірами перевершує фразу; 3) вплив висловлювання на його реципієнта з урахуванням ситуації; 4) бесіда як основний тип висловлювання; 5) мовлення з позиції мовця на противагу оповіданню, яке не враховує такої позиції; 6) вживання одиниць мови, їх мовна актуалізація; 7) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань, характерний для певного виду соціуму; 8) теоретичний конструкт, призначений для досліджень виробництва тексту [35].

На думку вченого В. Дем'янка, дискурс є феноменом міждисциплінарним, який досліджується в різних галузях (включаючи семіотику, комунікативну теорію, соціологію та логіку). Так, учений описує його як довільний фрагмент тексту, що складається більш ніж з одного речення або незалежної частини речення. Зазвичай, але не завжди, концентрується навколо деякого опорного концепту; створює загальний контекст, який описує дійові особи, об'єкти, обставини, часи, вчинки та ін., визначаючись не стільки послідовністю пропозицій, скільки тим загальним, створеним для адресанта і його інтерпретатора світом, який «будується» по ходу розгортання дискурсу. Елементи дискурсу: викладаються події, їх учасники, перформативна інформація і «не-події», тобто а) обставини, що супроводжують події; б) фон, що пояснює події; в) оцінка учасників події; г) інформація, що співвідносить дискурс із подіями [21 с. 7]. Російський лінгвіст, семіотик Ю. Степанов так само підтримує цю точку зору [67, с. 38].

Однак слід наголосити, що деякі вчені дотримуються особливої думки, наприклад, М. Миронова вважає, що поняття тексту і дискурсу можна узагальнити в наступних двох типах: 1) в певних умовах дискурс фактично еквівалентний тексту; 2) по-друге, розглядає текст як дискурс на практиці [44, с. 12]. О. Платонова, С. Виноградов характеризують дискурс як комунікативну подію, яка є інтегративним результатом учасників спілкування за допомогою вербальних текстів та / або інших знакових комплексів в певній комунікативній ситуації і певних умовах соціокультурної комунікації. В. Чернявська вважає, що дискурс позначає конкретну комунікативну подію,

що фіксується в писемних текстах і усному мовленні, здійснювану в певному когнітивно і типологічно обумовленому комунікативному просторі [78, с. 111]. М. Олешков визначає дискурс як складові одиниці мовленнєвої діяльності (мовні акти, висловлювання), які мають такі характеристики: 1) семантичний план змісту – значення; 2) синтаксичний план вираження – структура; 3) прагматичний план повідомлення – перлокуції [49, с. 74]. На думку Е. Кірова, дискурс – це організована в мовному плані комунікативна інтеракція в процесі реального життя, яка включає в як основну частину мовленнєві акти. Таким чином, елементарною складовою дискурсу виявляється мовний акт, оскільки дискурс має виключно прагматичну спрямованість [33, с. 68]. В. Карасик трактує дискурс з позиції комунікативного підходу як знакову структуру, що включає суб'єкт, об'єкт, місце, час, обставини її створення [30, с. 5].

Як бачимо, вищезазначені погляди мають узагальнювальний характер, що дозволяє зробити нам висновок про дискурс як комунікативну дію, а також соціальний прагматичний результат розумової і мовної діяльності, що включає в себе і екстралінгвістичні фактори. Дискурс, будучи, відповідно, міждисциплінарним феноменом, можемо досліджувати з використанням інтеграції різних методів.

Висновок до розділу 1

До найперших розвідок, які були присвячені питанню функціонування мови та мовних одиниць у сфері політичної комунікації, належать праці відомих античних мислителів Платона, Арістотеля, Цицерона.

Тільки наприкінці ХХ ст. слово починають усвідомлювати не тільки як інструмент маніпуляції та підкорення, але і як необхідну умову організації соціуму в цілому. Завдяки вивченню особливостей політичної мови, вдається осмислити концепцію поняття «політичний дискурс».

Періодизація розвитку політичної лінгвістики, у межах якої можна досліджувати політичний дискурс, передбачає виділення чотирьох етапів (зачатки вчення про політичний дискурс у межах традиційної риторики та

стилістики (до XX ст.); виникнення та становлення політичної лінгвістики – 20-50 рр. XX ст.; політична лінгвістика 60-80-их років XX ст.; сучасний етап розвитку політичної лінгвістики як науки).

Сучасний етап вивчення політичного дискурсу проходить у різних напрямках, вирішуючи різні наукові завдання: опис окремих елементів політичної мови; вивчення окремих рівнів аналізу (фонетичного, лексичного, синтаксичного, текстуального); вивчення окремих політичних жанрів, стилів, текстів; дослідження ідіостилю; дискурсивне вивчення комунікативних ролей, ритуалів, стратегій і тактик та ін..

В українській та світовій гуманітаристиці на сьогодні не існує єдиного визначення поняття політичного дискурсу.

Зараз дискурс розуміється як комунікативна дія, а також соціальний прагматичний результат розумової і мовної діяльності, що включає в себе і екстралінгвістичні фактори.

Дискурс є міждисциплінарним феноменом і може досліджуватись з використанням інтеграції різних методів.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У ПОЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

2.1. Співвідношення понять «політичний дискурс» та «політична комунікація»

Як і було сказано вище, вивчаючи проблеми функціонування політичної мови, сучасні вчені зазвичай використовують для опису цього явища термін «політичний дискурс», який в останні десятиріччя набуває широкого змісту. Політичний дискурс – явище складне і багатопланове, тому досі не має чіткого визначення. На думку української дослідниці Л. Нагорної, дискурс – це функціональний стиль мови, який постає не лише як мовленнєва діяльність, але і як політична поведінка, що має колективно-діяльнісну основу [45, с. 15]. Тобто, як ми можемо бачити, в такому визначенні поєднуються два аспекти – мовний та діяльнісний, що можна трактувати як комунікативний.

Дослідники звертають увагу на те, що це текстові одиниці, «мовленнєві утворення (усні або письмові), які стосуються сфери політики, реалізуються вербально й екстравербально, актуалізуються в певному ситуативному контексті та спрямовані на здійснення конкретної прагматичної семантики» [14, с. 183]. Отже, політичний дискурс може реалізовуватись у межах політичної комунікації. Однак, слід зауважити, що О. Шейгал вважає терміни «політичний дискурс» та «політична комунікація» синонімічними, підкреслюючи при цьому, що політична комунікація охоплює будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких належить до сфери політики [84, с. 205-214.].

І. Клименко, українська учена, також зацентрувала увагу на практичному боці політичного мовлення, зауважуючи, що це «складне комунікативне явище, метою якого є боротьба за владу способом формування суспільної думки, яке вміщує текст як вербалізований результат мовлення, контекст – ситуативний і

соціокультурний, а також спеціальні мовні засоби, які відповідають меті та завданням дискурсу» [34, с. 185].

Дослідниця К. Серажим визначає політичний дискурс мовною практикою, здійсненою в політичному просторі (це сукупність екстралінгвальних чинників, які впливають на формування політичного дискурсу) [64, с. 177]. Тобто дослідниця таким чином наголошує, що політичний дискурс може реалізовуватись тільки за умови потреби в комунікації.

Подібних поглядів щодо співвідношення понять «публічний дискурс» та «політична комунікація» дотримуються й інші науковці. Так, Н. Кондратенко визначає політичний дискурс як вияв політичної комунікації: «Політичний дискурс – це конкретний вияв політичної комунікації, що передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та політичного об'єкта (аудиторії, електорату, виборця)» [38, с. 12.].

Таким чином, погоджуємося з точкою зору С.-В. Кривенко про те, що політичний дискурс – це тематична мережа політичних текстів, що передбачають тему, яка визначає взаємозв'язок між дискурсом та практичною, соціологічною, психологічною, культурною, мовною та іншими сферами. Це символічна реальність, яка виникає в процесі комунікації. Комунікація, натомість, – процес. Політичний текст реалізується в процесі політичної комунікації, але сам політичний дискурс – це не процес, а складна символічна реальність, в якій політичне поле функціонує як єдине ціле.

Загальновідомо, що єдиного розуміння політичного дискурсу не існує з кількох причин. По-перше, немає єдиної науки, яка би мала об'єктом дослідження політичний дискурс. По-друге, саме поняття позначає результат складної взаємодії членів суспільства, що має різні прояви: культурний, політичний, лінгвістичний, символічний тощо. По-третє, дуже важко вивести певні закономірності функціонування політичного дискурсу, бо в ньому самому закладені семантичні парадокси [39]. Натомість саме парадокси політичного

дискурсу є його характерними ознаками, що проявляються в таких його властивостях:

- одночасне існування тверджень про політичний дискурс, які є істинними, але суперечать одне одному;
- ті ознаки, які дають змогу виокремити політичні дискурси різних режимів, зазвичай і є причиною їх заміни іншими дискурсами. Тобто невід’ємні ознаки політичного дискурсу диктатури і демократії є їх найслабшими місцями;
- політичний текст, створений у межах політичного дискурсу, може досягнути протилежної мети, ніж закладав автор. Здебільшого це стосується дискурсу нетерпимості [39, с. 54].

Отже, одним із важливих аспектів дослідження політичного дискурсу є його виокремлення з-поміж усіх видів дискурсів. У напрацюваннях науковців є різні підходи до його трактування. Перший полягає в тому, що політичний дискурс окреслюють як будь-які мовленнєві утворення:

1) будь-які мовленнєві утворення, суб’єкт, адресат, зміст яких корелює зі сферою політики. Таке інституціональне спілкування, яке, на відміну від особистісно-орієнтованого, використовує визначену систему професійноорієнтованих знаків, тобто володіє власною підмовою (лексикою, фразеологією, пареміологією) [86, с. 15-23];

2) «мовленнєві утворення (усні або письмові), що стосуються сфери політики, реалізуються вербально та екстравербально, актуалізуються в певному ситуативному контексті та спрямовані на здійснення конкретної прагматичної семантики» [14, с. 183];

3) будь-які мовленнєві утворення політичної сфери, вивчення яких можливе лише за умови комбінованого використання елементів дескриптивного, дискурсивного та когнітивного підходів [76, с. 54].

4) комплекс мовленнєвих структур у певному лінгвістичному контексті – контексті політичної діяльності, політичних поглядів і переконань разом із її негативними виявами (наприклад ухилянням від політичної діяльності, відсутністю політичних переконань та ін.) [94, с. 20].

Обов'язково необхідно зауважити, що такі мовленнєві утворення обов'язково повинні народжуватися і функціонувати у специфічній сфері – сфері політики.

Другий підхід визначає політичний дискурс як особливий тип реалізації комунікації:

1) «реалізація політичної комунікації, інституціональний тип спілкування, метою якого є отримання переваги в боротьбі за владу за допомогою вербальних та невербальних засобів» [9, с. 6];

2) «складне комунікативне явище, метою якого є боротьба за владу способом формування суспільної думки, яке вміщує текст як вербалізований результат мовлення, контекст – ситуативний і соціокультурний, а також спеціальні мовні засоби, що відповідають меті та завданням дискурсу» [34, с. 185];

3) мовна діяльність політичних суб'єктів, комунікативною особливістю якої є інституціональність, конвенційність і публічність [53, с. 6];

4) зв'язний (усний чи письмовий) текст, виражений за допомогою вербальних та невербальних засобів, зумовлених ситуацією політичного спілкування в сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками [40, с. 158].

Проаналізувавши наведені визначення, ми пристаємо до думки, що політичний дискурс – **це складний багатогранний мовний та комунікативний феномен, з чіткою соціокультурною орієнтацією та практичною семантикою, виражений різними мовними та невербальними засобами.** Політичний дискурс слід вивчати у межах політичної комунікації, метою якої є боротьба за владу, а змістом – обговорення трьох проблем: розподіл суспільних ресурсів, контроль за прийняттям рішень або ж право приймати таке рішення та застосування санкцій [84, с. 205-214.].

2.2. Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень

Між мовою та політикою завжди існував тісний зв'язок. У політичній комунікації мова має велике значення, тому що є найпотужнішою зброєю в політичній боротьбі, на підставі цього можна стверджувати, що в певному значенні політична конкуренція – це боротьба політичних мов і мовних особистостей різних державних діячів.

У сучасній зарубіжній і особливо вітчизняній лінгвістиці в останні десятиліття помітно зріс інтерес до вивчення політичної комунікативістики та політичного дискурсу. Як наголошує І. Бутова, політичний дискурс став предметом особливої та навіть прискіпливої уваги лінгвістів саме у той період, коли політична комунікація набула рис засобу маніпулювання свідомістю [12, с. 232].

Крім того, така увага до політичного дискурсу багато в чому пов'язана з інтенсифікацією політичного життя, загостренням у країні політичної боротьби, що, у свою чергу, є причиною постійних змін у лексичному, фразеологічному, синтаксичному, стилістичному ладі української мови.

Слід ще раз зазначити, що на сьогодні відомо чимало розвідок щодо проблем дискурсу загалом та політичного дискурсу зокрема, але єдиної думки та єдиного трактування цих понять до цього часу не існує. Як справедливо зазначає С.Ковальова, численність та різноспрямованість робіт у цій сфері інколи приводить дослідників до думки, що створення стрункої системи трактування політичного дискурсу не є теоретично можливим [35, с. 102].

У Вільному тлумачному електронному словнику слово дискурс має такі трактування: 1) спосіб (чи умови) мовлення у поєднанні зі змістом висловлюваного; 2) спосіб мовлення, мова; 3) акт мовлення чи текст у контексті ситуації висловлювання; 4) сукупність усіх усних чи письмових обговорень певної теми [16].

О. Селіванова, узагальнивши різні підходи та різноманітні міркування багатьох дослідників (Е. Бенвеніст, Т. ван Дейк, Г.Кук, Т. Ніколаєва,

Г. Почепцов, Ю. Степанов, Д. Шиффрін, В. Дем'янков, П. Серіо та ін.) щодо розуміння природи дискурсу, зазначає, що найпоширенішим у лінгвістичній літературі є те, що виходить із положень французької семіотичної традиції про співвіднесення дискурсу з мовленням. Відповідно, дискурс визначається як складна єдність мовної форми, значення і дії, що є комунікативною подією чи комунікативним актом. А от мовець і слухач, їхні особистісні та соціальні характеристики, інші аспекти соціальної ситуації, так само, безсумнівно, належать до цієї події [61, 38].

Більш широке пояснення дискурсу подає Ф. Бацевич. Це тип комунікативної діяльності, інтерактивне (і трансактивне) явище, яке має різні форми вияву (усну, писемну, внутрішню, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів [7, с. 42-43].

Не можна не погодитися з міркуваннями Н. Шевчук про те, що наведене визначення розкриває сутність поняття, враховуючи його різноплановість та багатовекторність. Дискурс тут виступає текстом (у широкому розумінні), створеним за певних обставин, у певній ситуації (побутова розмова, політичні дебати, наукова конференція тощо) з використанням певних стратегій і тактик, залежно від поставленої мети (маніпуляції, аргументації, переконання та ін.), спрямований на певну аудиторію, яка володіє необхідними фоновими знаннями [83, с. 264].

Дослідники зазначають, що в дискурсі можна виділити різні аспекти: семіотичний (включає в себе як «знакові системи» (мова, жести, образи, символічні системи), так і форми знання, що відповідають певному часовому і соціокультурному контексту); діяльнісний (являє собою різні соціальні дії, спрямовані на підтримку існуючих знакових систем і на створення нових смислів); матеріальний (являє собою «навколишнє середовище» соціальної

взаємодії: час, місце, умови); політичний (формує і відтворює владні відносини в суспільстві) [83, с. 265-266].

Виходячи зі сказаного, можемо стверджувати, що виділення останнього аспекту дискурсу є досить важливим для розуміння співвідношення понять «політика і мова», оскільки тут відбувається акцентування уваги на формуванні, прояві й відтворенні владних відносин у суспільстві.

Н. Кондратенко, застосовуючи комунікативно-дискурсивний підхід, визначає політичний дискурс як конкретний вияв політичної комунікації, що передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та об'єкта (аудиторії, електорату, виборця) [38, с. 12].

О. Шейгал визначає політичний дискурс із семіотичних позицій, а саме: політичний дискурс являє собою знакове утворення, що має два виміри – реальний та віртуальний, водночас у реальному вимірі він розуміється як текст у конкретній ситуації політичного спілкування, а його віртуальний вимір включає вербальні і невербальні знаки, орієнтовані на обслуговування сфери політичної комунікації, тезаурус прецедентних висловлювань, а також моделі типових мовленнєвих дій і уявлення про типові жанри спілкування в цій сфері [85, с. 9].

Л. Нагорна наголошує, що політичний аспект поняття «дискурс» найточніше віддзеркалює його визначення як різновиду мовної комунікації, а також семантичного простору, в якому проходять апробацію політичні смисли. У широкому розумінні дискурс може розглядатися як механізм узгодження персонального, соціального і культурного знання. У більш вузькому, прикладному аспекті, він зосереджується на аналізі мовного спілкування і окремих текстів, промов, інтерв'ю [45, с. 34].

Узагальнене визначення політичного дискурсу знаходимо в роботі К. Серажим: це текст, зумовлений ситуацією політичного спілкування [64, с. 240]. Це визначення корелюється із класичною дефініцією, запропонованою Н. Арутюновою, згідно з якою дискурсом є «мовлення,

занурене в життя». Можна уточнити, що політичний дискурс – це «мовлення, занурене в політичне життя».

Загальновідомо, що політичний дискурс належить до інституційного різновиду спілкування, яке, на відміну від, наприклад, міжособистісного чи художнього, є статусно-орієнтованим.

О. Шейгал зазначає, що в політичному дискурсі беруть участь, як правило, дві сторони – представники інститутів і «клієнти», що в політичній комунікації зазвичай є масовими. До структуроутворювальних ознак дослідниці відносить інституційність, домінування цінностей над фактами, смислову невизначеність, що межує з фантомністю, ідеологічну полісемію, фідеїстичність, езотеричність. Необхідно враховувати також той факт, що владний статус вимагає дотримання певної дистанції у спілкуванні, тому між політиками й народом завжди існує символічна «прірва», у зв'язку з чим політичний дискурс тяжіє до авторитарності [85, с. 42-61].

Н. Кондратенко уточнює і розширює перелік специфічних ознак політичного дискурсу. На думку дослідниці, основними його характеристиками є міфологічність, ритуальність, театральність і агональність, через які реалізується ігрова природа політичного дискурсу. Сюди ж необхідно додати сакралізацію, риторичність, маніпулятивність свідомістю реципієнтів [38, с. 15], «мовну моду» [38, с. 18] або модні тенденції семіотичного характеру [38, 21].

Характеризуючи політичний дискурс як різновид дискурсу, науковці визначають його мету, а саме: він розгортається для досягнення, збереження та здійснення політичної влади. Так, Н. Шевчук підкреслює, що основним наміром політичного дискурсу є потреба адресанта висловити своє бачення дійсності та переконати адресатів у тому, що таке бачення є єдино правильним. При цьому мовець оперує подіями майбутнього, тому вибір відповідних мовних засобів може відіграти вирішальну роль. Політичний дискурс характеризується низкою специфічних засобів. Авторка наголошує, що суть тут не лише у вживанні специфічної детермінованої політичною діяльністю лексики, а й у

своєрідному виборі й організації певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що склалися в процесі професійної діяльності політиків [83, с. 266].

На основі виокремлення політичного дискурсу як субдискурсу можна виділити такі його типи: 1) за формою (усні та писемні); 2) за чинником мовця (адресантно-прямі й опосередковані); 3) за метою (інформативні (новини, повідомлення), спонукальні (агітаційні листівки, прокламації), іміджеві (буклети, телевізійні рекламні ролики), мотиваційні (тексти чорного PR), експресивні (фото, пісні, анекдоти)); 4) за чинником адресата (особисто адресовані (пряме поштове листування) та масово адресовані (телевізійні повідомлення)); 5) за сферою функціонування (телевізійний, газетно-журнальний, радіо-, рекламний або PR) [38, 12-13]]. До цього типу, на думку О. Ковальнової, доцільно додати політичний дискурс, що функціонує у мережі Інтернет, а також можна виокремити види політичного дискурсу за типом комунікативної взаємодії: агональний (конфліктний), наприклад, дебати, та гармонізуючий (кооперативний), наприклад, новорічне вітання президента [35, с. 104].

Цікавими є розвідки щодо політичного дискурсу у галузі соціолінгвістики (Р.Водак, Г. Вайс, Х. Людвіг, П. Новак, Й. Пелікан та ін.). Спеціалісти наголошують на тому, що дискурс не лише відображає соціальні процеси та соціальну взаємодію, а й конститує їх. У цьому аспекті дискурс визначається як мовлення, взяте в єдності зі своїм соціальним контекстом, як соціально структурований феномен.

Щодо жанрової специфіки політичного дискурсу, то тут слід зазначити, що це питання зараз перебуває на стадії активної розробки. Так, у розвідці О. Шейгал репрезентовано польовий підхід до жанрового поділу. Авторка виділяє інституційні жанри як первинні (ті, що походять від політиків та реалізують політичний дискурс у «чистому» вигляді), та неінституційні жанри як вторинні (ті, що походять не від самих політиків, а є певною інтерпретацією їхнього дискурсу). До первинних жанрів дослідниця відносить ті, що повною

мірою реалізують основну інтенцію цього дискурсу – боротьбу за владу: дебати, публічна промова політика, гасла. Периферійні жанри перебувають на стику з іншими дискурсами, мають респонсивний характер і є реакцією на дії політиків у первинних жанрах. До них належать інтерв'ю, мемуари політиків, аналітичні статті, графіті, а також сміхові жанри (політична карикатура, пародія, анекдот) [85, с. 396].

Деякі аспекти проблеми жанрової специфіки текстів політичного дискурсу висвітлено в розвідці О. Билінської [9]. Авторка запропонувала типологію мовленнєвих жанрів агітаційного політичного дискурсу, визначила впливовий потенціал мовних одиниць у сугестивному аспекті. Підтримуємо її міркування про те, що «мовленнєві жанри агітаційного політичного дискурсу мають на меті вплив на адресата й переконання, скероване на забезпечення політичної підтримки, тому актуалізуються насамперед під час виборчих перегонів».

Вчена О. Яшенкова присвячує свої розвідки питанню мовної комунікації та виокремлює такі основні стратегії політичного дискурсу: самопрезентація, агітаційна, формування емоційного контролю, інформаційно-інтерпретаційна, аргументативна, маніпулювання, дискредитація, напад, самозахист тощо [88, с. 168-170].

До основних функцій політичного дискурсу належать мобілізаційна, маніпулятивна, ідеологічна, корпоративна та функція привернення уваги до тексту чи зображення. Мобілізаційна функція – це емоційний заклик адресанта до ціннісних та ідеологічних преференцій електорату. Вона найчіткіше виражена у плакатах, лозунгах, листівках. Маніпулятивна полягає у спекуляції інформацією стосовно нагальних суспільних проблем з метою розпалювання ворожнечі між політичними опонентами. Ідеологічна та корпоративна – це функції виокремлення ключових позицій політика чи партії з метою демонстрування власних особливостей. Функція привернення уваги має на меті якщо не прихилити реципієнта на бік політика, то принаймні заявити про його існування яскравим зображенням чи слоганом. Однак Л. Нагорна підкреслює,

що на практиці надмірна експресивність політичних дискурсів здатна руйнувати ідентифікаційний простір, зводячи нанівець як їхню інформаційну, так і консолідаційну функції. Прикладом цього, на думку авторки, є політична криза в Україні 2004 року, яка продемонструвала безліч підтверджень деструктивного потенціалу дискурсів [45, с. 35].

У класифікації функцій політичного дискурсу, що запропонувала О. Шейгал, чітко простежуються закономірності їх реалізації через систему соціальних зв'язків: 1) соціальний контроль (створення передумов для уніфікації поведінки, думок, почуттів і бажань великої кількості індивідуумів, тобто маніпуляція громадською свідомістю); 2) легітимізація влади (пояснення й обґрунтування рішень щодо розподілу влади та громадських ресурсів); 3) відтворення влади (зміцнення прихильності до системи, зокрема через ритуальне використання символів); 4) орієнтація (через формулювання цілей і проблем, формування картини політичної реальності у свідомості соціуму); 5) соціальна солідарність (інтеграція в межах усього соціуму або окремих соціальних груп); 6) соціальна диференціація (відчуження соціальних груп); 7) агональна (ініціювання та вирішення соціального конфлікту, демонстрація незгоди і протесту проти дій влади); 8) акціональна (проведення політики через мобілізацію або «наркотизацію» населення: мобілізація полягає в активізації й організації прихильників, тоді як під наркотизацією розуміється процес примирення і відволікання уваги, присипляння пильності) [84, с. 23].

Отже, усе сказане вище дає підставу зробити певні висновки. По-перше, політичний дискурс є багатоплановим явищем, основними компонентами якого є текст (в усній або письмовій формі), екстралінгвальний контекст (мета, обставини, ситуація, спосіб та час реалізації), наявність адресанта і адресата, які взаємодіють. По-друге, основною ознакою політичного дискурсу є його інституційність, а важливою рисою є його опосередкованість ЗМІ та засобами масової комунікації. По-третє, політичний дискурс як мовленнєвий процес вимагає ґрунтовного дослідження, тому що його складники постають дієвим засобом політичного впливу.

2.2.1. Особливості становлення політичного дискурсу в Україні

Політичний дискурс сучасної України являє собою доволі проблемне поле взаємозв'язків і взаємовідносин ще не осмислених і неусвідомлених політичних реалій, у чому полягає і складність їх аналізу. Як стверджують науковці, пояснення передумов такого стану потрібно шукати в історії. Загальновідомо, що в Радянському Союзі, включаючи Україну, політика пронизувала всі сфери суспільства. На думку А. Філіппова, у такому суспільстві, де принципом була однорідність соціального зв'язку, політична сфера не могла бути чимось окремим, у ньому не було ані суто політичних, ані суто неpolітичних інститутів [73].

На сьогодні Україна вибудовує політичний простір, в якому була знищена попередня система політичних зв'язків, а нова система ще не сформована. Очевидно, що в цьому перехідному стані починають виникати невидимі і раніше незафіксовані відмінності між політикою та іншими формами соціальних та владних контактів. Іншими словами, сфери, які раніше проникли у всі соціальні сфери та встановили взаємозалежність з ними, прагнуть їх відокремити та формалізувати. Досить специфічно і конкретно ця тенденція політичного дискурсу простежується на його рівнях. Проблема України полягає в тому, що існує два шляхи розрізнення політичного дискурсу: перший – це опис комуністичного дискурсу (минулого), а другий – ліберальний дискурс (майбутнє). Тому можна наголосити, що процеси осмислення політичної реальності України все ще знаходиться в зародковому стані.

Отже, проблематика політичної лінгвістики в українській науці на сьогодні не є розробленою достатньою мірою, а становлення політичної лінгвістики як самостійного наукового напрямку ще не завершене. Слід зазначити, що найважливіша функція, яка відрізняє політичний дискурс від загального мовного середовища – функція переконання. Принципова відмінність політичної мови від повсякденної мови полягає не у використанні

якоїсь форми засобів, а в цій зміні співвідношення символів (слів) та значення. Ця особливість політичного дискурсу як системи значною мірою пояснює особливість політичних текстів, з яких люди можуть читати певні неочевидні значення, які не зводяться до слів, а іноді навіть протилежні до слів. Сфокусувавшись на цьому методі, легше зрозуміти цінність політичного тексту в цілому, а не думки, висновки чи ідеї (тексти), що впливають із нього. Це досить нова наукова теорія, яка намагається встановити низку питань та напрямів для врахування загальнонаукових тенденцій.

Висновок до розділу 2

Політичний дискурс може реалізовуватись тільки у межах політичної комунікації. Це і конкретний вияв політичної комунікації, який передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та політичного об'єкта (аудиторії, електорату, виборця)».

Політичний дискурс – це і тематична мережа політичних текстів, що передбачають тему, яка визначає взаємозв'язок між дискурсом та практичною, соціологічною, психологічною, культурною, мовною та іншими сферами. Це символічна реальність, яка виникає в процесі комунікації.

У дискурсі виділяються різні аспекти: *семіотичний* (включає в себе як знакові системи, так і форми знання, що відповідають певному часовому і соціокультурному контексту); *діяльнісний* (являє собою різні соціальні дії, спрямовані на підтримку існуючих знакових систем і на створення нових смислів); *матеріальний* (являє собою «навколишнє середовище» соціальної взаємодії: час, місце, умови); *політичний* (формує і відтворює владні відносини в суспільстві).

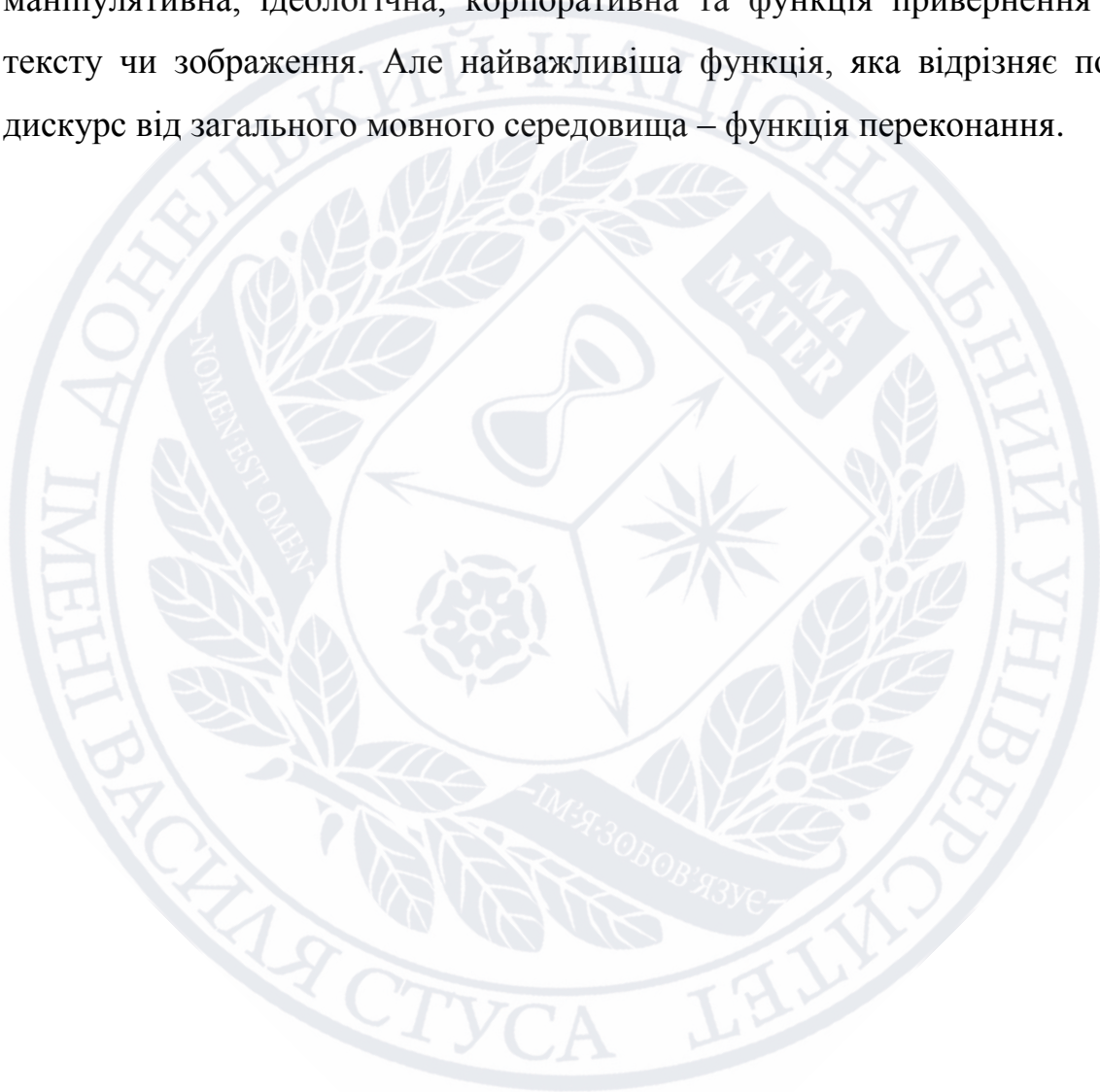
Політичний дискурс розгортається для досягнення, збереження та здійснення політичної влади.

Жанрова специфіка політичного дискурсу полягає у виділенні інституційних жанрів та не інституційних. Найповнішою мірою реалізують

основну інтенцію політичного дискурсу (боротьбу за владу) первинні жанри, а саме: дебати, публічна промова політика, гасла. Периферійні жанри перебувають на стику з іншими дискурсами і мають респонсивний характер – це інтерв'ю, мемуари політиків, аналітичні статті, графіті, а також сміхові жанри (політична карикатура, пародія, анекдот).

До основних функцій політичного дискурсу належать мобілізаційна, маніпулятивна, ідеологічна, корпоративна та функція привернення уваги до тексту чи зображення. Але найважливіша функція, яка відрізняє політичний дискурс від загального мовного середовища – функція переконання.

РОЗДІЛ 3

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

3.1. Мова та текст політичного дискурсу

Дослідження політичного дискурсу неможливе без вивчення й аналізу політичної мови та політичного тексту насамперед тому, що політичний дискурс, як зазначалось раніше, – це тематична мережа політичних текстів, що передбачають тему, яка визначає взаємозв'язок між дискурсом та практичною, соціологічною, психологічною, культурною, мовною та іншими сферами. Отже, політичний текст – це інструмент досягнення влади.

Загальновідомо, що до вибору для аналізу текстового матеріалу на сьогодні існує два підходи – широкий та вузький. Широкий підхід ґрунтується на вивченні всіх текстів, присвячених політичній тематиці. Вузький підхід має на меті аналіз тільки текстів, безпосередньо створених політиками. Їх вважають «мовою в політиці», тобто інституційною мовою. На думку Л. Михальнової, інституційний дискурс – це особливий стандарт спілкування, при якому люди можуть не знати один одного, але повинні спілкуватися відповідно до соціальних норм.

Тобто йдеться про спілкування між представниками соціальних інститутів, що відбувається в конкретних соціальних умовах. У нашій магістерській роботі дотримуємося вузького підходу до відбору текстів, обравши для дослідження лише інституційні, офіційні тексти президентів України різних періодів, зокрема В. Януковича, П. Порошенка, В. Зеленського.

Виділяють дві форми політичного інституційного дискурсу – регулятивну та легітимаційну, що відрізняються кількома моментами. По-перше, учасниками комунікації (регулятивна – це процес спілкування професіоналів з приводу організації політичного управління, легітимаційна має місце за умови політичної боротьби, коли політик бореться за прихильність конкретної публіки). По-друге, відрізняється здатність адресатів протистояти владі, прихованій за дискурсом. Це, як зазначає, С.-В. Кривенко, ґрунтується на

розумінні політичного дискурсу Джорджем Лакофом: політичний дискурс – це наша система концептів.

Отже, слова в політичному дискурсі з'являються в процесі концептуалізації та можуть набувати різного значення на основі механізму семантичної конкуренції. Як наслідок, певні концепти стають ключовими, інші опиняються за межами панівного політичного дискурсу, потрапивши під офіційні чи неофіційні його обмеження. Для аналізу цих тверджень необхідно застосовувати семіотику, політичну лінгвістику та методи аналізу дискурсу. Таким чином, феномени дискурсу можна аналізувати щонайменше на п'яти рівнях: філологічній; психолінгвістичній – аналізуючи приховані та виражені політичні цілі мовця; індивідуально-герменевтичній, виявляючи особистісні смисли автора чи інтерпретатора дискурсу в різних ситуаціях; культурологічній (політичний дискурс – найважливіший соціальний ідентифікатор та ретранслятор суспільних цінностей), а також у соціально-комунікативній.

Як зауважує О. Бакумова, політичний дискурс має певну структуру, яка складається з професіоналів / агентів та непрофесіоналів / клієнтів і яку можна схарактеризувати з погляду багатьох різнопланових підходів: інституціонального, семіотичного, психологічного, наративного, риторичного тощо. Вона вважає, що навіть емпірично, шляхом інтроспективного аналізу мовної поведінки сучасних політиків можна виокремити деяку рольову парадигму політичної комунікації: у свідомості відкладаються типові риси поведінки й мовлення політика, яким дають назви. Як бачимо, дослідниця відводить важливу роль мовним особливостям політиків у створенні їх іміджу (позитивного чи негативного).

Говорячи про цілі політичного дискурсу, можна сказати, що політичний дискурс – це ефективний спосіб управління поточними реформами, що дозволяє точно, своєчасно та раціонально передбачити тенденції в країні. Однак доречно буде уточнити, що такий спосіб управління реалізується за допомогою мовних засобів, оформлених у текст. Отже, дискурс – це механізм формування

громадської думки, який корисний для інституціоналізації та легалізації суспільства та більш повної легалізації різних державних відомств.

Для кращого розуміння природи політичних текстів, на нашу думку, досить добре підійде класифікація політичного дискурсу за його функційними ознаками, запропонована О. Шейгал. Отже, до основних належать такі функції:

- інтеграція і диференціація групових агентів політики (згуртування / відчуження);
- розвиток конфлікту і встановлення консенсусу (агональному і гармонізації відносин учасників політичного процесу);
- здійснення вербальних політичних дій та інформування про них (акціональна і інформаційна функція; здійснення політичних дій та інформування про них);
- створення «мовної реальності» поля політики та її інтерпретація (функція інтерпретації та орієнтації);
- маніпуляція свідомістю і контроль за діями політиків та електорату (контролювальна і регулятивна функції) [84, С. 5, С. 11].

Ще одна класифікація функцій політичного дискурсу, розроблена О. Русаковою та Д. Максимовим, так само допомагає в усвідомленні природи та змісту політичного тексту:

- конструювання і деконструювання соціально-політичного образу світу;
- регулювання, розподіл і відтворення владних відносин;
- формування соціальних, політичних і ідеологічних ідентичностей;
- артикуляція соціальних домагань, інтересів, ціннісних орієнтацій в конкурентній боротьбі на політичному ринку [62, С. 29].

Як зазначає О.Шейгал: «Політика є сукупністю мовних дій, а у її центрі знаходяться ті жанри, які в максимальною мірою відповідають основним призначенням політичної комунікації – боротьбі за владу». Тому, центральними жанрами політичного дискурсу є парламентські дебати, промови політичних діячів. У периферійних типах політичного дискурсу функція боротьби за владу зміщується з функціями інших типів дискурсу. У той же час характеристики

різних типів висловлювань у тексті перекриваються. Так, політичний дискурс може перетинатися з педагогікою, правом, рекламою, релігією, спортом та іграми.

Характерним для політичного дискурсу є те, що маніпулювання та використання мовного вираження відіграють важливу роль у ньому. До важливих особливостей політичного дискурсу Е. Попова відносить те, що політики часто намагаються завуалювати свої цілі, використовуючи номіналізацію, еліпсис, метафоризацію, особливу інтонацію та інші прийоми впливу на свідомість електорату і опонентів [55, С. 143-152].

Білоруська дослідниця, І. Ухванова-Шмигова склала апарат дискурс-категорій, актуальних у контексті електоральних досліджень. Вона виділяє тридцять категорій політичного дискурсу, серед них: самоідентифікація, час, простір – проектування себе в просторі: географічному (місцевий або глобальний рівень) або модальному (реальність / віртуальність), аудиторія, спрямована інформація, контакт з аудиторією, місія, кореляція міф – реальність, комунікативна стратегія, риторична практика, дискурсна практика, атрибутивність, діяльність, інтертекстуальність, інтерподієвість, інтерсуб'єктність, лінгвістичний статус, енциклопедичні знання, правильність мови – маркованість нормативних або ненормативних форм мови, варіант мови – використання історично маркованого мовного коду, спеціальна термінологія, стилістичний діапазон, інтерактивність, невербальна поведінка, відкритість / закритість, ступінь активності адресанта в комунікації та ін. [72].

Публічний дискурс упливає на формування політичної культури, громадянського суспільства, цінностей суспільства, утвердження толерантності чи нетерпимості у колективній свідомості. А з огляду на те, що чим вищий статус дискурсу, тим менше він публічний, виникає необхідність отримувати щонайбільше інформації з текстів, доступних громадськості.

О. Філінський виокремлює основні ознаки, характеризуючи політичний дискурс як дію, спрямовану на боротьбу за владу, що відрізняють його від інших типів дискурсу:

1. Конвенційність, що виявляється в конвенційних семантичних формах (кліше, ідіомах, системі політичних термінів). Конвенційність політичного дискурсу також сприяє спрощенню схем інтерпретації політичних реалій. Іншим аспектом конвенційності є ритуальність, що виражається в стереотипізації поведінки та комунікації.

2. Інституціональність як неодмінний атрибут політичної комунікації, оскільки політичні суб'єкти є представниками різних інститутів.

3. Ідеологічність, яка ґрунтується на традиційному зв'язку політики та ідеології. Під ідеологією розуміють систему соціальних уявлень, знань, вірувань і думок, заснованих на групових цінностях, нормах та інтересах.

4. Інтертекстуальність як властивість (від)творення політичних текстів у межах вираження певної ідеології, соціокультурних настанов, цінностей, норм [73, с. 53].

Варто зазначити, що серед функцій, що їх зреалізовує політичний дискурс, виділяють такі: функцію соціального контролю, функції легітимізації та відтворення влади, орієнтаційну функцію, функції соціальної солідаризації та диференціації, агональну функцію [65, с. 53].

Для того, щоб визначити основні тенденції розвитку українського політичного дискурсу, видається необхідним дослідити та описати навички вираження мовлення сучасних політичних діячів з метою вироблення базових стандартів, що характеризують їх мовленнєві здібності.

3.2. Стилiстичний потенцiал публiчного полiтичного тексту

У сучасній лінгвістиці посилено дослідження змісту політичних виступів у контексті політичного дискурсу. Публічний політичний виступ – це завершений інформативно-персуазивний текст із особливими типологічними ознаками, основною інваріантною характеристикою якого є експліцитно реалізована директивна функція, що виявляється в категоріях модальності та прагматичної спрямованості, підтримується інформативно-аргументативними мовними діями [24, с. 18]. Ефективні політичні виступи допомагають встановити зв'язки з виборцями, засвідчити, що народний обранець розуміє

потреби його аудиторії, зробити так, щоб люди запам'ятали його та підтримали на наступних виборах.

Сучасне динамічне політичне життя вимагає більших зусиль для здобуття та збереження влади. Публічне мовлення – особливий вид маніпуляції суспільною думкою, створений відповідно до практичних цілей адресанта.

З огляду на це, дослідники підтвердили деталі використання різних методів аргументації в політичному дискурсі, особливо стилістичних фігур. Загальновідомо, що за класичною риторикою до стилістичних фігур належать власне стилістичні фігури та тропи.

Стилістична фігура – «мовно-стилістичний зворот, що полягає в особливій синтаксичній організації висловлення для досягнення відповідного виражально-зображального ефекту» [71, с. 756]. Запропоноване визначення дозволяє сказати, що ці мовні одиниці містять певні модифікації нормального або очікуваного порядку слів. Саме це викликає стилістичний ефект.

Іншими словами, така графіка включає граматичні варіанти, що окреслюють такі граматичні закономірності, як фонетика, повторення або непрямий порядок слів, а шляхи включають вибір слова із словникового запасу, який можна проаналізувати, визначивши лексичну семантику багатозначної одиниці. Обидві ці категорії впливають на персуазивність одиниць політичного мовлення.

Науковці стверджують, що механізми персуазивності мають інтегративний характер і здійснюються в єдності раціонального та емоційно-чуттєвого витоків. Персуазивність – одна з функціонально-прагматичних характеристик тексту, особлива стратегія, у якій тісно переплетені переконання, навіювання, маніпуляція з метою реалізувати його функції впливу [77, с. 65]. Фонетичні категорії, що вивчаються, унікальні та мають різні естетичні привабливості, зокрема, символи стилю сприяють ритму та допомагають підтримувати рівновагу мовних одиниць.

Вчені зазначають, що стилістичні шляхи та характери не тільки впливають на персоніфікацію, але й впливають на узгодженість політичних

мовленнєвих одиниць. Саме когерентність визначальна для успішного розуміння політичних промов та того звернення, яке в них закладене, адже завдяки їй промова стає цілісною, набуває логічного розвитку подій, що допомагає реалізувати функцію переконання [69, с. 227].

К. Карасьова зауважує, що під час аналізу сугестивний аспект мовлення політиків, як основна специфіка політичного дискурсу, полягає у використанні засобів мовленнєвого впливу [24, с. 3], а вміння поєднати широкий спектр стилістичних фігур і тропів для переконливого звучання й демонстрації високого рівня риторики – важливий складник мовлення українських політиків.

Поняття індивідуального політичного стилю походить від символічного вираження, переважно словесного, що створює унікальні ефекти при адаптації до соціальної ідентичності.

Тут можна назвати й своєрідність стилів, загальновживаний або очікуваний порядок слів, який можна змінити, щоб змінити граматичну структуру тексту; риторичний ефект, отриманий шляхом поєднання порядку слів, який впливає на його естетичну привабливість. Тропи викликають реакцію аудиторії, бо трансформація очікуваних значень слів привертає увагу слухачів. З огляду на багатство мовлення, такий спосіб використання мови допомагає позитивно чи негативно оцінювати явища. Варто зазначити, що образне асоціювання сприяє піднесеному стилю мовлення, основною характеристикою якого є переконливість. У той же час важко визначити стилістичні особливості накопичення риторичних рис, що ускладнює аналіз.

У сучасній лінгвістиці науковців все більше цікавить роль технологій та мовних засобів у виступі політиків, тому необхідно окреслити його мовний портрет. Політична комунікація слугує одним із найважливіших способів передання інформації, що є наслідком розширення сфер впливу політики.

Основна комунікативна мета публічних виступів політичного діяча – раціональний та емоційний вплив на аудиторію, що викликає свідому чи несвідому реакцію реципієнта. Досить важливо проаналізувати функціонально-

стилістичні можливості різнорівневих мовних одиниць у вітальному слові з нагоди Дня Незалежності України.

Вітальну промову варто віднести до публіцистичного стилю, бо на відміну від інформативних офіційно-ділового й наукового (функція повідомлення) публіцистичний стиль розрахований на здійснення впливу, чому безпосередньо підпорядковується політична загостреність, підкреслене ідеологічне спрямування відповідних текстів. Чітко простежується така наповненість тексту – він має впливати на адресата, у ньому яскраво виражене ідеологічне спрямування, підкреслено особливість і важливість певних тем. Вітальній промові відповідає патетичність висловлювання, метафоричність, розбудовані звертання, чітка структура (підсумок року, що минає, перспективи на майбутнє, привітання) типове завершення.

Текст побудовано від третьої особи однини та другої особи множини.

За функціонально-смісловим призначенням – це розповідь з елементами вітальної промови. За стильовою і жанровою належністю – текст публіцистичного стилю, привітання.

Текст подано в усній формі у вигляді монологу.

Категорію адресантності репрезентовано автором-оповідачем, а адресатність – текстовим слухачем-глядачем.

Залежить успіх публічного виступу не лише від змісту, а й від того, який стиль застосовує промовець. Стиль – це суспільно усвідомлена й функціонально обумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів використання, відбору й поєднання засобів мовленнєвого спілкування у сфері тієї чи іншої суспільної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими засобами висловлення, які слугують для інших цілей, виконують інші функції в мовленнєвій суспільній практиці народу [2, с. 73].

Умови, у яких відбувається спілкування промовця-політика з аудиторією (монологічне мовлення перед чисельною аудиторією в офіційній обстановці), вимагають використання ряду специфічних стилістичних прийомів, необхідних для досягнення комунікативного ефекту. Насамперед це мають бути прийоми,

здатні привернути увагу слухачів до змісту промови. У зв'язку з цим особливого значення набуває форма викладу, зокрема просодичне оформлення промови.

У своєму дослідженні ми вважаємо, що політичне мовлення є функціональним типом усного мовлення, головним чином із супертональним рівнем та різними стилями мовлення. На думку Ю.Степанова, кожен функціональний різновид мовлення характеризується набором інтегральних ознак, тобто постійних незмінних компонентів, та має певні диференційні ознаки, що відрізняють його від інших стилів [67, с. 114]. До диференційних ознак функціонального стилю можна віднести і специфічну ритмічну організацію мовлення.

Гіпотетично кажучи, з точки зору ритмічної структури, однією з найбільш вражаючих є промови, особливо політичні. Її характер підготовки дозволяє промовцеві ретельно спланувати свій виступ, зосередившись не лише на змісті, але й на формі організації висловлення, одним із проявів якої і є ритмічність мовлення. Доведено визначну роль ритму у здійсненні впливу на реципієнта під час проповіді [5], яка поряд з політичною промовою є прикладом ораторського мовлення.

Оратор спочатку змінює ритм голосу на значущих та важливих фрагментах мовлення, щоб аудиторія могла зосередитись на інформації, яку він вважає важливою. Варіативність ритміки дозволяє промовцю уникати монотонності та надає виступу ознак невимушеного, природного мовлення, що ефективніше впливає на публіку.

Політичні виступи та фрагменти політичних виступів, прочитані вголос доповідачем, характеризуються поділом тексту на короткі ритмічні групи з трьох-шести складів, які реалізуються в ізохронному діапазоні (500–1000 мс), завдяки чому формується певне ритмічне тло виступу. Проте, на відміну від прочитаних текстів, ритміка виголошеної оратором промови періодично порушується за рахунок уживання дуже коротких (одно-, двоскладових) або

більш тривалих (понад 10 складів) ритмогруп. Саме наявність таких аритмічних фрагментів якісно вирізняє ораторський виступ як вид мовленнєвої діяльності.

Організація пауз у політичних виступах є просодичним параметром, який може відрізнити публічні виступи від читацьких виступів ораторів, оскільки паузи тісно пов'язані із семантикою та прагматикою інформації. Паузи, які під час публічного виступу є більш тривалими, ніж у прочитаних текстах тих самих промов, використовуються політиками з метою підсилення інформативно значущих ділянок промови. Часта паузація полегшує сприйняття сказаного, оскільки за допомогою перерви у звучанні мовець виділяє ті фрагменти виступу, на які слухачам варто звернути увагу. Таке використання пауз сприяє встановленню контакту з публікою та позитивно впливає на якість промови.

3.3. Аналіз стилістичних прийомів і засобів вітального слова Віктора Януковича

В мовленнєвому, комунікативному та дискурсивному середовищах особистість проявляється через мову, мовні засоби що використовуються у комунікативному акті. Вони вживаються для здійснення мовленнєвого впливу та зміни свідомості адресата, і відображають не лише індивідуальні риси мовної особистості, а також особливості й закономірності, що притаманні тій чи тій комунікативній культурі [13].

Використання образних засобів у політичному дискурсі є навмисне відхилення від стандартного мовлення, для того, щоб змусити слухачів звернути увагу, задуматися, побачити багатоплановість картини, відчувати образ та врешті-решт зрозуміти смисл [28, с. 256].

Розглянемо вітальну промову Президента України Віктора Януковича з нагоди 20-ї річниці Незалежності України.

У політичній промові В. Януковича метафора посідає не останнє місце, адже, як уже зазначалося вище, саме цей художній засіб дозволяє дати емоційну оцінку дійсності, представити план на майбутнє, покращує емоційний вплив на слухача, що призводить до досягнення мети промови.

Саме мовлення промови образне, хоча й неперенасичене метафорами: *Двадцятиліття незалежності не далось Україні легко. І цей день ми зустрічаємо з вірою в майбутнє. Позаду 20 років новітньої історії, які змінили наше життя. Справжній фундамент нашого двадцятиріччя – це віковий досвід Київської Русі. Наша історія нерозривно пов'язана із сучасною Європою.*

У промові й відповідно в суспільній свідомості здійснюється актуалізація таких ключових слів, як незалежна Україна, успішна Україна, реформи, інтереси країни. Ці ключові слова створюють змістову домінанту промови. Екстралінгвальні чинники зумовили вживання лексики, що стала актуальною в 2011 році: свобода, гуманізм, демократія, незалежність, двадцятиліття, спільна мета, більшість з яких є словами з абстрактним значенням, які створюють офіційність, урочистість промови, потрібний політикові колорит зображувальних реалій.

У промові раціонально використано іншомовну лексику, яка увиразнює офіційність промови: фундамент, центр, цивілізації, місія, гуманізм, демократія, криза, популізм, модернізувати, платформа. Іншомовні слова служать засобом створення образності: *Справжній фундамент нашого двадцятиріччя – це віковий досвід Київської Русі. В ті славетні часи наші землі були одним із духовних центрів європейської християнської цивілізації. Ми пережили роки романтичного піднесення, криз, популізму. Ми стоїмо на платформі національного прагматизму і відстоюємо в першу чергу інтереси нашої країни, українських громадян.*

В. Янукович надає перевагу загальноновживаній лексиці, що робить виступ доступним, легким у сприйманні.

Оцінну функцію в промові виконує здебільшого емоційно-оцінна лексика: *молодої (держави), новітньої (історії), віковий (досвід), славетні (часи), з гордістю (продовжує), нерозривно (пов'язана), найкращі (доньки та сини), великої (події), романтичного (піднесення)* тощо. Використання таких

лексичних конструкцій сприяє вираженню позиції гаранта, його планів на майбутнє.

У промові відсутні синоніми. Експресія виникає внаслідок використання дистантних антонімів: *Позаду 20 років новітньої історії, які змінили наше життя. А перед ними – це століття слави і визвольної боротьби наших попередніх поколінь. В ті славетні часи* наші землі були одним із духовних центрів європейської християнської цивілізації. Україна з гордістю продовжує цю місію і *сьогодні*. Антоніми в промові є основою для створення антитези, яка увиразнює контраст, гіперболізує повідомлюване.

Окрім цього, текст рясніє оригінальними та у комунікативному плані доречними образними засобами: перифразами – *літописі українського воїнства (історія українського війська), сусідня країна (Росія), світ став вегетаріанським (світ без зброї), синьо-жовте свято Незалежності (День Незалежності України)*. Метоніміями: *битва за Україну, Україна більше ніколи не відзначатиме це свято, Наші Збройні Сили, Національна гвардія, прикордонна служба, добровольчі батальйони заслужено успадкували, служіння Україні, світ неначе повернувся, Україна дуже цінує*. Епітети: *великого поета, справжньою війною, всенародним рухом, загальнонаціональній солідарності, виснажливих боях, нове українське військо, бойове братерство, добровільно позбулися, почесного консула, скромний початок, колосальних надзусиль* (гіперболізований).

У промові витримано вимоги евфонії, оскільки рівномірно чергуються голосні й приголосні, автор уникає збігу голосних чи приголосних на межі слів. Засоби милозвучності не мають експресивного навантаження, а лише сприяють логізації викладу.

Аналізуючи морфологічний рівень, варто звернути увагу, що найбільшу кількість слів становлять іменники і дієслова, числівник, займенники. Іменники виконують переважно номінативну функцію, дають можливість отримати належну інформацію (*ювілей, життя, місію, доньки та сини, країну, економіку, аеропорти, дороги, мости, стадіони, держава, покоління*), а також описову

(фундамент двадцятиріччя, століття слави, духовних центрів цивілізації, мані світу, роки піднесення, криз, популізму, оновлення держави та побудова України, вік для починань, вік молодості і вік надії, вірою в майбутнє, платформа прагматизму, інтереси країни, громадян); автор використовує віддієслівні іменники, що дозволяє зменшити обсяг матеріалу, зберігши його інформативність (піднесення, оновлення, починань); прикметники у промові виконують переважно образну функцію (молодої, новітньої, віковий, славетні, духовних, найкращі, великої, романтичного, сильну та справедливую, успішної), а також виражальну (європейської, християнської, сучасною). Вони увиразнюють, підсилюють ознаки описуваних реалій, що робить їх чіткішими, більш візуальними для мовця. Дієслова відіграють динамічну роль (святкуємо, змінили, продовжує, збулися, збулися, стали, пережили, об'єдналися). Метафоризуючись, дієслова посилюють свої динамічні властивості й використовуються як художньо-образний засіб (Україна **продовжує місію**, **двадцятиліття незалежності не далося** Україні **легко**, **пережили роки романтичного піднесення, криз, популізму, будуємо державу**). Серед дієслівних форм переважають особові. Поєднання різночасових форм підкреслює взаємозалежність, зв'язок минулого й сучасного, теперішнього й майбутнього, що створює необхідні передумови емоційного впливу на читача (святкуємо, змінили, були, продовжує, мріяли, здобули, стане, відчуватимуть, буде подолано). Такий відбір автором граматичних категорій зумовлений жанром, стилем і типом тексту. Наявність числівників, а також словосполучень, що вказують на кількість, робить інформацію точною, достовірною, підкреслює фактичність, важливість (позаду 20 років, впродовж віків, двадцятиліття незалежності). У тексті автор часто використовує присвійні та особові займенники (вони, ми, наш, їхній) з метою вказати на єдність та спільність інтересів, що промовець і слухач – однопіддані, але відсутнє вживання особового займенника першої особи однини, що пояснює відсутність вираження авторських планів.

Синтаксична палітра тексту позначена уживанням однотипних за метою висловлювання речень – розповідних (*Справжній фундамент нашого двадцятиріччя – це віковий досвід Київської Русі. В ті славетні часи наші землі були одним із духовних центрів європейської християнської цивілізації. Україна з гордістю продовжує цю місію і сьогодні. Наша історія нерозривно пов'язана із сучасною Європою. Двадцятиліття незалежності не далося Україні легко. Ми пережили роки романтичного піднесення, криз, популізму. Але незалежно від подій у державі люди працювали, виховували дітей і сподівалися на достойне життя, сильну та справедливую владу.*). Основна думка тексту формально репрезентована простими реченнями, які виконують стилістичні функції описовості і розповідності. Однорідні члени речення дають можливість досягти виражально-характеризувальної мети (*найкращі доньки та сини України, в основі якої є свобода, гуманізм та демократія, Ми здобули незалежність і стали свідками великої події, роки романтичного піднесення, криз, популізму, люди працювали, виховували дітей і сподівалися на достойне життя, сильну та справедливую владу зводимо аеропорти, дороги та мости, відкриваємо стадіони*). Іменниковий однорідний ряд використовується для збільшення дійсності: *в основі якої є свобода, гуманізм та демократія, роки романтичного піднесення, криз, популізму*. Дієслівний однорідний ряд використано для підсилення важливості події: *здобули незалежність і стали свідками, люди працювали, виховували дітей і сподівалися*.

Традиційно в промові функціонують окличні речення на початку і в кінці вітального слова: *Шановні співвітчизники! Шановні громадяни України! Вітаю вас з двадцятою річницею Незалежності! Бажаю всім нам довгих років миру та добробуту! Із Днем незалежності України! Тож бережімо один одного, адже Україна – це всі ми!* Такі речення виражають привітання, побажання, доброзичливість.

У промові переважають двоскладні прості речення, що в усному мовленні відображено паузами. Наявність таких конструкцій полегшує правильно зробити акценти, спрощує сприйняття головної думки промови.

З-поміж стилістичних фігур автор вживає лексичні повтори з метою увиразнення важливості того, про що говориться: *20 років – чудовий вік для нових починань та рішучих кроків. 20 років – вік молодості і вік надії. І цей день ми зустрічаємо з вірою в майбутнє. Ми модернізуємо країну та розбудовуємо економіку. Ми зводимо аеропорти, дороги та мости, відкриваємо стадіони. Ми будуємо державу. Ту, про яку мріяли наші попередні покоління.*

Виразність промови досягається використанням метонімії: *Україна з гордістю продовжує цю місію і сьогодні; побудова успішної України; Україна стане справді незалежною.*

Промова розпочинається з поширеного не деталізованого звертання, що визначає офіційність мовця: *Шановні співвітчизники! Шановні громадяни України!*

Отже, у промові спостерігається схильність до помірного емоційного зображення дійсності, що свідчить про намагання президента привернути увагу українського народу на славетне минуле, і вселити віру в майбутнє, зацентрувавши на пріоритетах саме партії, а не особистій позиції, особистих планах. Водночас гарант держави прагне до колективного вирішення проблеми – наявність у структурі промови соціокультурного компоненту колективізму, притаманного носіям української мовної культури. Президент не заперечує важливості проєвропейського вектору розбудови держави, однак не презентує конкретних дій щодо європейського державотворення.

У цілому, промова логічна, чітка, аргументована та відзначена тяжінням до етикетності (промова подана у Додатку А).

3.4. Мовно-стилістичний аналіз промови П. О. Порошенка

Значне місце серед лексичних прийомів політичного дискурсу належить метафорі. У мові політичного дискурсу метафора знаходиться на межі індивідуального і загального. Це пов'язано з тим, що тут своєрідно переплітаються, з одного боку, політологічна, юридична, економічна лексика і

термінологія, та з другого – експресивна та оцінна лексика текстів, розрахованих на широку аудиторію. У політичній промові П. Порошенка метафори циркулюють, переходячи з тексту в текст із тим самим емоційним-оцінним забарвленням: *літопис ляже* (з вітальної новорічної промови); *літопис українського воїнства* (промова до Дня Незалежності).

Мовлення є дуже образним, насиченим метафорами: *Із душі та серця* великого поета Тичини *вони вирвалися* 71 рік тому. *Події* останніх місяців *стали* для нас хоча й не оголошеною, але справжньою *війною*. *Вона*, можливо, так і *увійде в історію* як Вітчизняна війна чотирнадцятого року. “Вітчизняна” вона тому, що *на захист* Батьківщини *піднялися всі* – від малого до старого. *Боротьба* за перемогу *стала* всенародним *рухом*, *справою* всіх і кожного. За останні шість місяців у важких виснажливих боях *народилося* нове українське *військо*. *Словосполучення* «захисник Вітчизни» *перестало бути* абстрактним ритуальним висловом. *Воно наповнилося* конкретним змістом. В багатому на подвиги *літописі* українського воїнства *безліч битв і дат*, гідних стати Днем захисника Вітчизни. *Правду* про звияту учасників антитерористичної операції *золотими літерами закарбують* в українську *військову історію*. У сімнадцятому-двадцятому роках минулого століття *нехтування* військовою загрозою *обернулося* *агресією* зі Сходу та *втратою* Україною *незалежності*. Ще раз повірили, що нібито *світ став вегетаріанським*. А *війна* повторно *прийшла* з тієї сторони горизонту, з якої її, за звичкою, не чекали. *Вона [агресія]* *руйнує основи* світового порядку. *Гвалтує* міжнародне право. *Ставить під загрозу* європейську та глобальну безпеку. *Світ* неначе *повернувся* в тридцяті роки минулого століття, в переддень Другої світової війни. Понад двадцять років *приживалося* наше синьо-жовте *свято* Незалежності – і тепер насправді стало всенародним святом. Метафоризація дозволяє політичному лідерові створити яскраві образи, дати оцінку подіям, висловити емоціональне ставлення до предмета мови, вона має великий вплив на адресата мови.

У промові й відповідно в суспільній свідомості здійснюється актуалізація таких ключових слів, як незалежна Україна, сильна армія, спільна справа,

українське воїнство, війна, сила, які повторюються і вживаються в сильних позиціях промови: заголовок, початок або кінець речення, абзацу. Ці ключові слова створюють змістову домінанту промови. Екстралінгвальні чинники зумовили вживання лексики, що стала актуальною в 2015 році: війна, солдати, матроси, сержанти, старшини, офіцери, генерали, адмірали, ветерани, бійці добровольчих батальйонів, волонтери, антитерористична операція, Незалежність, українське військо, ворог, обороноздатність, більшість з яких є терміни, які створюють експресивне мовне середовище, створюють потрібний політикові колорит зображувальних реалій.

Іншомовні одиниці надають промові колориту офіційності: *солдати і матроси; сержанти і старшини, офіцери, генерали і адмірали, ветерани; антитерористична операція; демонструвати; терористами; консула; агресія* – зосереджують на собі увагу слухачів, крім того іншомовні слова служать засобом створення образності: *Війна проти зовнішньої агресії. Словосполучення “захисник Вітчизни” перестало бути абстрактним ритуальним висловом. Наш ворог довго й наполегливо тренувався, щоб напасти на Україну. Двічі за сто років українська політична еліта в приступі пацифістських ілюзій недооцінила важливість зміцнення обороноздатності. Ставить під загрозу європейську та глобальну безпеку. Війна взагалі не наша ініціатива. Вітчизняна дипломатія робить все можливе і навіть неможливе, щоб знайти політичний спосіб врегулювання.*

П. Порошенко використовує у своїй промові застарілу лексику, історизми, які надають викладові урочистості, піднесеності, увиразнюють подвиги сучасників, небуденні події у житті українського народу. Таке вживання дозволяє легко зіставити факти сучасності з подіями, що відбувалися в минулому: ... успадкували військову славу давньоукраїнських *князівських дружин і Війська Запорозького, українських січових стрільців і вояків Української Повстанської Армії, армії Української Народної Республіки і українців, які під час Другої світової війни захищали Україну в лавах Червоної Армії.*

Оцінну функцію в промові виконує здебільшого емоційно-оцінна лексика: *проникливі (слова), великого (поета), злободенні (слова), дороги (співвітчизники), високоповажні (закордонні гості), справжньою (війною), всенародним (рухом), конкретним (змістом), безліч (битв і дат), світового (порядку), глобальну (безпеку)* тощо. Використання таких лексичних конструкцій сприяє вираженню суспільної та морально-етичної оцінки того, про що говорив гарант.

У промові відсутні синоніми. Експресія виникає внаслідок використання антонімів: *не оголошеною, але справжньою* війною, *від малого до старого, абстрактним* ритуальним висловом – *конкретним* змістом, *своїй Батьківщини, а не чужої, на межі минулого та теперішнього століть, хочеш миру – готуйся до війни, війна – мир, своє – чуже*. Антоніми в промові виконують зіставну функцію, що допомагає порівнювати різні реалії та поняття. Антонімічні оцінні епітети, вжиті в промові (*не оголошеною, але справжньою* війною, *абстрактним* ритуальним висловом – *конкретним* змістом, *своїй Батьківщини, а не чужої*), є основою для створення антитези, яка увиразнює контраст, збільшує напруженість тексту, гіперболізує повідомлюване.

У промові політик використовує фразеологічні одиниці, які надають промові переконливості, роблять мовлення виразним, доступним, емоційно насиченим: *мороз шкірою, сильне духом, низько вклонитися, наступили на ті ж граблі, вийти за межі, оголошення війни, важкі часи*. Додаткове навантаження має трансформований фразеологізм *золотими літерами закарбують в українську військову історію*. Кількісна трансформація використовується автором для того, щоб конкретизувати, увиразнити повідомлюване.

Окрім цього, текст рясніє оригінальними та у комунікативному плані доречними образними засобами: перифразами – *літописі українського воїнства (історія українського війська), сусідня країна (Росія), світ став вегетаріанським (світ без зброї), синьо-жовте свято Незалежності (День Незалежності України)*. Метоніміями: *битва за Україну, Україна більше ніколи*

не відзначатиме це свято, Наші Збройні Сили, Національна гвардія, прикордонна служба, добровольчі батальйони заслужено успадкували, служіння Україні, світ неначе повернувся, Україна дуже цінує. Епітети: великого поета, справжньою війною, всенародним рухом, загальнонаціональний солідарності, виснажливих боях, нове українське військо, бойове братерство, добровільно позбулися, почесного консула, скромний початок, колосальних надзусиль (гіперболізований).

У промові витримано вимоги евфонії, оскільки рівномірно чергуються голосні й приголосні, автор уникає збігу голосних чи приголосних на межі слів. Засоби милозвучності не мають експресивного навантаження, а лише сприяють логізації викладу.

Вживання слів зі суфіксами -нн-, -енн-, -інн- (*злободенні, служіння, повернення, зміцнення, нехтування, знищення, оголошення, здійснення, врегулювання, оновлення*) дозволяє промову зробити більш стислою і сприяє вираженню узагальнення.

У промові наявні слова з суфіксом -ств-, що надає відтінку книжності, а в деяких випадках експресивності: *віроломства, вбивство, людство, суспільство, воїнство, братерство, важливість, спроможність*.

Іншомовний префікс анти- (*антитерористичної*) виражає протиставлення, а також надає відтінку книжності.

Аналізуючи морфологічний рівень, варто звернути увагу, що найбільшу кількість слів становлять іменники і дієслова, числівник, займенники. Іменники виконують переважно номінативну функцію, дають можливість отримати належну інформацію (*солдати і матроси, сержанти і старшини, офіцери, генерали і адмірали, ветерани, бійці, волонтери, війна, Україна, мир, військо*), іноді описову (*події місяців, війна за Україну, за честь, Незалежність, важливість зміцнення*), прикметники – виражальну (*український, вітчизняний, волонтерський, політичний*) та образну (*рідний, найкращий, коханий, пацифістський, почесний*). Вони увиразнюють, підсилюють ознаки описуваних реалій, що робить їх чіткішими, більш візуальними для мовця. Дієслова

відіграють динамічну роль (*тренувався, напастися, недооцінила, обернулося, повірили, позбулися, зроблено, перейти, розробив, відбуватися*). Метафоризуючись, дієслова посилюють свої динамічні властивості й використовуються як художньо-образний засіб (*військо народилося, свято приживалося, зміцнювати армію, Україна цінує*). Серед дієслівних форм переважають особові. Поєднання різночасових форм підкреслює взаємозалежність, зв'язок минулого й сучасного, теперішнього й майбутнього, що створює необхідні передумови емоційного впливу на читача (*буде виділено, прослідує, шкодує, буде, годувати, приживалося, повернувся, виповнюється, відзначили, закарбують*). Такий відбір автором граматичних категорій зумовлений жанром, стилем і типом тексту. Наявність числівників робить інформацію точною, достовірною. У тексті автор часто використовує присвійні та особові займенники (*вони, вона, воно, я, ми, своє, ваша, наш, нам*) з метою вказати на єдність та спільність інтересів, що промовець і слухач – однодумці.

Синтаксична палітра тексту позначена уживанням однотипних за метою висловлювання речень – розповідних (*Переконаний: битва за Україну, за Незалежність завершиться для нас успішно – завдяки загальнонаціональній солідарності, помноженій на мужність та героїзм наших воїнів. Я наголошую, Україна більше ніколи не відзначатиме це свято за військово-історичним календарем сусідньої країни. Прямо у центрі Європи, у XXI столітті зроблено зухвалу спробу без оголошення війни перейти кордони суверенної країни.*). Основна думка тексту формально репрезентована простими реченнями, які виконують стилістичні функції описовості і розповідності. Однорідні члени речення дають можливість досягти виражально-характеризувальної мети, автор уміло використовує висхідну й низхідну градації, що створює особливе емоційне тло, підсилює вагомість сказаного (*кожного дня, кожної години, кожної миті; сержанти, старшини, офіцери, генерали, адмірали, ветерани*). Іменниковий однорідний ряд використовується для збільшення дійсності: *Україна дуже цінує підтримку з боку тих, хто продемонстрував, що насправді є нашими друзями і партнерами – країн Європейського Союзу, Сполучених*

Штатів Америки, інших держав. Друзі, з нами – весь світ, від Канади до Австралії, від Швеції до Японії. Особливо важливою ваша допомога була в перші тижні агресії, коли ми отримали в спадок державу без армії, без міліції, без спецслужб, без зброї.

З-поміж стилістичних фігур автор вживає парцеляцію як засіб експресивізації: ... хотів би низько вклонитися кожній українській жінці. Бабусі чи мамі. Доньці чи дружині. Сестрі чи подрузі. Знищення терористами малайзійського літака. Вбивство ними ж почесного консула Литви. Поява міжнародних найманців на службі в терористів – все це зайвий раз свідчить, що агресія проти України вийшла за межі двосторонніх відносин. Вона руйнує основи світового порядку. Гвалтує міжнародне право. Ставить під загрозу європейську та глобальну безпеку.

У промові використано асиндетон, який надає висловлюванню стрімкості, конденсованості змісту: Дякуючи всьому воїнству за вірність Присязі, за служіння Україні, за жертвний її захист... Наші Збройні Сили, Національна гвардія, прикордонна служба, добровольчі батальйони заслужено успадкували військову славу.

Багатосполучникові конструкції (полісиндетон) уповільнюють мовлення, служать для виділення значущих слів, надають урочистості, логічно й емоційно виділяють кожний компонент сполучення: мужність та героїзм, відвагу та самопожертву, відчайдушність та бойове братерство; не лише зброєю та хистом, але й потужним патріотичним духом; солдати і матроси; сержанти і старшини, офіцери, генерали і адмірали, ветерани; бійці добровольчих батальйонів та волонтери.

Промова розпочинається з багатокomпонентного поширеного звертання, що визначає ставлення мовця до адресата. Використані звертання виражають повагу, вдячність, стають емоційними центрами речення, створюють відтінки урочистості, ліричності: Шановні солдати і матроси! Сержанти і старшини, офіцери, генерали і адмірали, ветерани! Бійці добровольчих батальйонів та

*волонтери! Воїни зведеного підрозділу учасників антитерористичної операції!
Дорогі співвітчизники! Високоповажні закордонні гості!*

Отже, у промові спостерігається схильність до негативної гіперболізації фактів дійсності, коли йдеться про воєнні події на Сході України, що свідчить про намагання президента привернути увагу європейської спільноти до ситуації в Україні. Водночас гарант держави прагне до колективного вирішення проблеми – наявність у структурі промови соціокультурного компоненту колективізму, притаманного носіям української мовної культури.

Однак, незважаючи на надмірну апеляцію до почуттів та емоцій слухачів, Петра Порошенка важко звинуватити в голослівності, оскільки наповненість промови вибудована так, щоб можна було повідомити про реальний стан речей, підкріпити висловлювання фактами.

Важливу роль експресивів, що слугують для вираження подяки, похвали тощо. Петро Порошенко вдається до розгорнутих форм вираження вдячності.

У цілому, промова логічна, чітка, аргументована та відзначена тяжінням до етикетності (промова подана у Додатку Б).

3.5. Аналіз стилістичних прийомів і засобів вітального слова Володимира Зеленського

Вітальне слово з нагоди Дня Незалежності покликане об'єднувати слухачів та глядацьку аудиторію як один єдиний народ, нагадує та називає традиційні цінності.

Президент у промові вдається до одного з найпоширенішого прийомів використання багатозначності – зведення в одному контексті двох значень того самого слова або двох відтінків його значення: *Коли Лужний зі Львова отримував нас від Головка з Херсона, віддавав на Реброва з Горлівки, а той – на киянина Шевченка...* Тут відбувається розширення значення виділених слів, робиться акцент на співпраці сходу й заходу, на їхню єдність.

Ідеал публічного привітання – гармонійне поєднання логічного, психологічного й мовного, але надто яскрава образність приглушує логічний

бік викладу, бо образ може посилити звучання аргументу, але не може його замінити. Образність промови сприяє увиразненню подачі фактів інформації. Тому структура образу семантично прозора, ясна й не відволікає уваги від повідомлюваного своєю підкресленою оригінальністю.

Значне місце серед створення образності належить метафорі: Кожен мій ранок починається з *sms-повідомлення*. Цифри можуть бути різними, але тільки одна робить ранок добрим. ...на світ з'явилася Конституція Пилипа Орлика. Україна була однією із засновниць ООН, а *Сергій Корольов зробив вагомий внесок у підкорення космосу людством*. Бо це покоління – наша ментальна опора. Опора свободи, демократії та розвитку. А згодом на нашу землю прийшла війна.

Промова насичена метонімією й синекдохою: І щоб ці оплески почули наші захисники, які зараз боронять Україну на сході. ... Україна була однією із засновниць ООН... ... а значить – Україна рухатиметься тільки вперед. Усією країною ми тягнули кравчучки, нарізали купони та дивились, як «Багаті теж плачуть». Усією країною мали ваучери, ходили в «мальвінах», а ті, кому пощастило, – з пейджерями. Усією країною стрибали на рекордну висоту – 6 метрів 14 сантиметрів. Першими перепливали басейни Сіднею та Афін, плакали на олімпійському п'єдесталі в Атланті, коли вгору піднімався український прапор. Усією країною змушували тремтіти грандів європейського футболу. Коли Лужний зі Львова отримував пас від Головка з Херсона, віддавав на Реброва з Горлівки, а той – на киянина Шевченка... Тоді «гол» лунало від Ужгорода до Луганська. Усією країною, від Донецька до Карпат, ми летіли до зірок разом з Леонідом Каденюком і раділи, коли у відкритому космосі вперше в історії пролунало «Ще не вмерла...» Усією країною стояли в черзі у перший Макдональдз та слухали «Танець пінгвіна» від Кузьми. Чекали армагеддону з настанням 2000 року та раділи на ранок, що його пережили. Усією країною ми підкорили Європу «Дикими танцями» та відстояли демократичний вибір у 2004-му. Усією країною молилися за моряків «Фаїни» у полоні сомалійських піратів та плакали за гірниками на шахті Засядька. Усією країною тішилися, коли на

когось падав вінок. *Намагалися встигнути до Євро-2012 та усією країною не розуміли: як можна було не побачити гол у ворота Англії? Я люблю нашу землю, бо кожен куточок України – це велика сім'я.*

Яскрава образність мовлення, створена на основі метафоризації, дає оцінку подіям, передає емоційне ставлення до предмета мови, впливає на адресата мови.

У промові й відповідно в суспільній свідомості здійснюється актуалізація таких ключових слів, як незалежна Україна, спільна справа, єдність, війна, які повторюються і вживаються в сильних позиціях промови: заголовок, початок або кінець речення, абзацу. Ці ключові слова створюють змістову домінанту промови. Екстралінгвальні чинники зумовили вживання лексики, що стала актуальною в 2019 році: війна, Україна, єдність, незалежність, сила, мир. У промові використано епітети, зокрема, вжито сталі епітети з метою створення експресивного мовного середовища, потрібного політикові колориту зображувальних реалій: *Наша земля – неповторна, чарівна, незламна, неймовірна, дивовижна, казкова, чудесна, прекрасна.* І давайте для початку подякуємо тим, завдяки кому ми можемо сьогодні бути тут, під *яскравим сонцем і чистим блакитним небом.* Вживання оскиморонів у реченні: *Це – лише декілька важливих подій яскравої історії нашої багатовікової та, водночас, молодшої країни. Згадали це забуте відчуття – коли ти пишаєшся своєю Батьківщиною.* – сильний, емоційно загострений і лаконічний засіб контрастного зіткнення понять.

Текст промови не перевантажений іншомовною лексикою, що робить сприйняття легким і доступним кожному. Отже, через мінімальне вживання іншомовізмів промова має мінімальний відтінок офіційності: Бо це покоління – наша *ментальна* опора. Опора свободи, *демократії* та розвитку. Бо, як казав Левко Лук'яненко, прагнення до незалежності закладене у нашому *генетичному коді.* Першими перепливали басейни *Сіднею* та *Афін*, плакали на *олімпійському п'єдесталі* в Атланті, коли вгору піднімався український *прапор.*

Усією країною змушували тремтіти *грандів* європейського футболу. всією країною збирали на *бронезилети, медикаменти, тепловізори*.

В. Зеленський використовує у своїй промові історизми, які надають викладові піднесеності, увиразнюють небуденні події у житті українського народу. Таке вживання дозволяє легко зіставити факти сучасності з подіями, що відбувалися в минулому: *Усією країною ми тягнули **кравчучки**, нарізали **купони** та дивились, як «Багаті теж плачуть». Усією країною мали **ваучери**, ходили в «**мальвінах**», а ті, кому пощастило, – з **пейджерями**. Тривала вона і в часи **Радянського Союзу**. Микола Руденко, Василь Стус, Петро Григоренко, В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, учасники **Революції на граніті**.*

Оцінну функцію в промові виконує здебільшого емоційно-оцінна лексика: *вагомий (внесок), важливих (подій), яскравої (історії), найважливіший (день), нормальний (стан), сучасно (думають), активна (боротьба), був неминучим (день), непростих, буремних, тернистих, спільних (років), демократичний (вибір), забуте (відчуття), гордість (України)* тощо. Використання таких лексичних конструкцій сприяє вираженню суспільної та морально-етичної оцінки того, про що говорив гарант. Перевага віддається тим словам, які викликають позитивні асоціації.

У промові відсутні синоніми. Експресія виникає внаслідок використання перифраз: *І щоб ці оплески почули **наші захисники**, які зараз боронять Україну на сході. **Не побоялися водометів і кийків**. А дехто не **побоявся і снайперських куль**. Тоді всією країною ми дізналися, що **Сотня може бути Небесною. Наш науковий і творчий потенціал**. І, звичайно, – **наше майбутнє – наші діти**.* Такі конструкції дозволяють в емоційно-експресивній формі висловити ставлення до зображуваного.

Антоніми створюють контраст, зіставляють факти: *Дорогі українці! Ми **різні**. Але **єдині**. Мусимо бути єдині, бо тільки тоді – ми сильні. Зрозуміти, що розраховувати маємо тільки на себе. **Не сваритися через минуле, а об'єднатися заради майбутнього. Україномовні та русскоговорящие, незалежно від віку, статі, віросповідання – бути єдиним народом. Не на***

плакатах, не в гаслах, а ось тут. У кожного в серці. Таке паралельне вживання створює напруженість, акцентує на пріоритетах.

У промові політика використано незначну кількість фразеологічних одиниць, які надають виступу переконливості, роблять мовлення виразним, доступним, емоційно насиченим: *Україна рухатиметься тільки вперед. Незалежність не з'явилася за помахом чарівної палички. Хтось – ціною власної свободи, а хтось – ціною власного життя. Ті, хто допомагає, інколи віддаючи останнє. Тут також ті, хто навчає, і ті, хто рятує життя щодня. Ну і що, що під дулом автоматів?*

У промові витримано вимоги евфонії, оскільки рівномірно чергуються голосні й приголосні, автор уникає збігу голосних чи приголосних на межі слів. Засоби милозвучності не мають експресивного навантаження, а лише сприяють логізації викладу.

Вживання слів зі суфіксами -нн-, -енн-, -інн-, -ість- (*віросповідання, настання, проголошення, народження, хрещення, підкорення, прагнення, незалежність, гідність*) сприяє вираженню узагальнення і дозволяє промову зробити більш стислою, емоційно нейтральною. Ці слова атрибутивну чи предикативну ознаку подають як предмет.

У промові наявні слова з суфіксом -ств-, що надає відтінку книжності, а в деяких випадках експресивності: *суспільство, людство, свідоцтво*.

Префікс на- у сполученні з афіксом -ся дає яскраву характеристику насиченості означуваною дією: *народилося, намагалися, народилися*.

Префікс пре- на позначення високого ступеня вияву ознаки надає рис розмовності: *прекрасний, прекрасно*.

Аналізуючи морфологічний рівень, варто звернути увагу, що найбільшу кількість слів становлять іменники і дієслова, числівник, займенники. Іменники виконують переважно номінативну функцію, дають можливість отримати належну інформацію (*ранок, sms-повідомлення, оплески, захисники, Україну, річницю, покоління, зірок, полоні, піратів, гірниками, гідність*), іноді описову (*опора свободи, демократії та розвитку, грандів європейського футболу,*

Лужний зі Львова, Головка з Херсона, Реброва з Горлівки, киянина Шевченка, в черзі у Макдональдз, «Танець пінгвіна» від Кузьми, прагнення до незалежності), прикметники – виражальну (незалежній, активна, демократичний, сомалійських, снайперських) та образну (вагомий, важливих, яскравої, багатовікової, молоді, найважливіший, ментальна, неповний, неминучим). Вони увиразнюють, підсилюють ознаки описуваних реалій, що робить їх чіткішими, більш візуальними для мовця. Дієслова відіграють динамічну роль (починається, відзначаємо, відбулося, мислять, боровся, летіли, підкорили, поясню, не плаче, кажуть). Серед дієслівних форм переважають особові. Поєднання різночасових форм підкреслює взаємозалежність, зв'язок минулого й сучасного, теперішнього й майбутнього, що створює необхідні передумови емоційного впливу на читача. Такий відбір автором граматичних категорій зумовлений жанром, стилем і типом тексту. Наявність числівників робить інформацію точною, достовірною: *За минулу добу обстрілів – сім, втрат – дві. Цифри можуть бути різними, але тільки одна робить ранок добрим. Це – нуль. Обстрілів – нуль. Втрат – нуль. Хоча не зовсім правильно казати, що Україні – 28. Адже до 91-го року ми встигли чимало. Активна боротьба за неї почалася понад 100 років тому. Заради цього одного дня. 24 серпня 1991 року.* У тексті автор часто використовує присвійні та особові займенники з метою вказати на єдність та спільність інтересів, що промовець і слухач – однодумці.

Синтаксична палітра тексту позначена уживанням однотипних за метою висловлювання речень – розповідних (*День, коли вона здобула незалежність. Сьогодні вже сформувалося ціле покоління, народжене в незалежній Україні. Спочатку всією країною ми довели, що маємо гідність. Не побоялися водометів і кийків. А дехто не побоявся і снайперських куль.*). Основна думка тексту формально репрезентована простими реченнями, які виконують стилістичні функції описовості і розповідності.

Епанафора акцентує увагу на основному в промові: *Кожен мій ранок починається з sms-повідомлення. Це sms від Генерального штабу. Бо це*

покоління – наша ментальна **опора**. **Опора** свободи, демократії та розвитку. **Минуло 28 років. 28 різних років.**

Епіфора підсилює значення повторюваного мовного елемента, сприяє появі мікрообразу підтекстових асоціацій, концентрує авторську думку і забезпечує емоційне сприйняття твору: *Це – **нуль**. Обстрілів – **нуль**. Втрат – **нуль**.*

Повтор використано як засіб характеристики позначуваного явища підсилення та увиразнення висловлюваного почуття: *Ну а сьогодні ми відзначаємо, мабуть, найважливіший **день** у житті держави. **День**, коли вона здобула **незалежність**. Сьогодні вже сформувалося ціле покоління, народжене в **незалежній** Україні. **Вони** мислять інакше, **вони** думають сучасно, а значить – Україна рухатиметься тільки вперед.*

Завдяки анафоричному повтору концентрується авторська думка. Анафора підсилює емоційне сприйняття промови, виділення певного слова виконує роль емоційного впливу на слухачів промови: ***Для них** це нормальний стан речей. **Для них** не може бути по-іншому. **Усією країною** ми тягнули кравчучки, нарізали купони та дивились, як «Багаті теж плачуть». **Усією країною** мали ваучери, ходили в «мальвінах», а ті, кому пощастило, – з пейджерями. **Усією країною** стрибали на рекордну висоту – 6 метрів 14 сантиметрів. **Усією країною**, від Донецька до Карпат, ми летіли до зірок разом з Леонідом Каденюком і раділи, коли у відкритому космосі вперше в історії пролунало «Ще не вмерла...» **Усією країною** стояли в черзі у перший Макдональдз та слухали «Танець пінгвіна» від Кузьми. Чекали армагеддону з настанням 2000 року та раділи на ранок, що його пережили. **Усією країною** ми підкорили Європу «Дикими танцями» та відстояли демократичний вибір у 2004-му. **Усією країною** молилися за моряків «Фаїни» у полоні сомалійських піратів та плакали за гірниками на шахті Засядька. **Усією країною** тішилися, коли на когось падав вінок.*

Анепіфора, яку використано в промові, зіставляє сучасне й очікування: *Кожен мій ранок починається з **sms-повідомлення**. Це **sms** від Генерального*

штабу. За минулу добу обстрілів – сім, втрат – дві. І мій ранок починатиметься з sms-повідомлення: за минулу добу в Україні народилося 1000 хлопчиків та 1001 дівчинка.

Однорідні члени речення дають можливість досягти виразально-характеризувальної мети, автор уміло використовує асиндетон, який надає висловлюванню стрімкості, конденсованості змісту: *За минулу добу обстрілів – сім, втрат – дві. Відбулося хрещення Київської Русі, Іван Федоров видав у Львові «Апостол», засновано Києво-Могилянську академію, козаки на чолі з Богданом Хмельницьким та Іваном Сірком підкорили фортецю Дюнкерк, на світ з'явилася Конституція Пилипа Орлика. Україна була однією із засновниць ООН... Микола Руденко, Василь Стус, Петро Григоренко, В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, учасники Революції на граніті. Ви не хвилюйтесь, їй тут буде краще, у нас прекрасний притулок біля моря, під сонечком.*

З-поміж стилістичних фігур автор вживає риторичні питання, які покликані привернути увагу слухача. За допомогою них промовець передає свої почуття і переживання за Україну: *Намагалися встигнути до Євро-2012 та усією країною не розуміли: як можна було не побачити гол у ворота Англії? Знаєте, колись мене запитали: а за що ти любиш Україну? А за що ти любиш свою маму? Ну і що, що під дулом автоматів? Це її бажання. І взагалі – хто вам сказав, що це – ваша дитина?*

Парцеляцію використано як засіб експресивізації: *Заради цього одного дня. 24 серпня 1991 року. Минуло 28 років. 28 різних років. Непростих, буремних, тернистих, але – наших спільних. І всі ці роки ми пережили разом. Усією країною. А згодом на нашу землю прийшла війна. Яку ми зустріли всією країною. Як це не парадоксально, але тоді ми народилися вдруге. Як країна та як суспільство. Об'єднались і згуртувалися. Ми різні. Але єдині. Не на плакатах, не в гаслах, а ось тут. У кожного в серці.*

Промова політика проявляється у продуманості використання експресивних лексичних одиниць та синтаксичних конструкцій з метою підсилення емоційного сприйняття виступу, щоб завоювати симпатії адресата,

змусити його співпереживати, сприймати, переймати та поділяти бажаний для адресанта емоційний стан.

Отже, у промові спостерігається схильність до захоплення здобутками українців, акцентується увага на єдності. Водночас гарант держави прагне до колективного вирішення проблеми – наявність у структурі промови соціокультурного компоненту колективізму, притаманного носіям української мовної культури. Він зосереджує увагу аудиторії на сьогоденні, при цьому політик проводить процес об'єднання минулого та майбутнього, нахвалює захисників, вірить у настання миру за його каденції.

У цілому, промова логічна, чітка, аргументована та відзначена тяжінням до етикетності (промова подана у Додатку В).

3.6. Мовні засоби формування іміджу українських політиків

Політик – унікальна людина з унікальними думками та риторикою, тому він повинен мати своє бачення тієї чи іншої суспільної або державної проблеми, і, відповідно, мати власне рішення.

Політики використовують найкращі мовні засоби за умови досягнення конкретних цілей відповідно до обраної стратегії. Усі вони формують політичний образ, характеристики якого не лише оригінальні, а й упізнавані, характерні тільки для цього політичного діяча.

Останнім часом найбільш використовуваним щодо образу політика є поняття «імідж». Ця лексема, запозичена з англійської мови, багатозначна за своєю сутністю і може тлумачитися як «образ, мотив, роль, ампула, маска, типаж, настанови, фасад, репутація, лицедійство, прогнозоване очікування» [33, с. 383]. Дослідниця Т. Романова визначає імідж у широкому значенні як «узагальнений портрет особистості, який створюється в уявленні суспільства на основі заяв і практичних справ цієї особистості. Імідж виникає тільки тоді, коли носій іміджу стає «публічним», тобто коли є суб'єкти його безпосереднього чи опосередкованого сприйняття».

Досліджувати явище політичного іміджу вчені почали ще в ХІХ ст., звернувши увагу на культурологічний та політичний аспекти його аналізу. Пізніше, на межі ХХ-ХХІ ст., з'являється науковий напрям – іміджологія, метою якого є – дослідження технологій формування позитивного іміджу публічної особи.

Науковці почали застосовувати лінгвістичний підхід зовсім недавно. В українознавстві такі дослідження лише починають набувати актуальності. Тому необхідно терміново скорегувати механізм вивчення сучасних політичних образів в українському мовознавстві. Найкращі успіхи дослідження політичного іміджу має зарубіжне мовознавство, де проблему цього терміна вивчають М. Кошелюк, Т. Романова, І. Сушненко та ін. Комунікативні аспекти політичних образів базуються на характеристиках мовної репрезентації, і політичні діячі використовують ці характеристики у своєму дискурсі. Різні комунікативні функції реалізуються за допомогою мовних засобів, і доцільність вибору вплине на політичний успіх.

Політологи розрізняють два методи формування іміджу: перший – технологічне формування іміджу як артефакту, тобто штучного утворення, яке ураховує найбільш значущі потреби громадян. Такий імідж загалом може і не відповідати сутності людини; другий – це спонтанне формування іміджу за певних форс-мажорних обставин, що продиктовано нинішньою політичною ситуацією, коли імідж політика будується в уявленнях громадян як такий, що збігається з його істинною сутністю та намірами [71, с. 4].

Погоджуємось із думкою професора Т. Романової, яка вважає, що імідж виконує три комунікативні функції: перша – максимальне спрощення сприйняття аудиторією інформації про політичну особу; друга – створення сприятливих умови для запам'ятовування саме тих рис політика; третя – формування психологічних настанов щодо вибору саме цього кандидата. Все це досягається мовними засобами, і чи адекватний спосіб вибору мови вплине на політичний успіх.

Мовна лінія політичного іміджу, що вміщує лексичні, морфологічні та синтаксичні засоби, доповнена мовленнєвим складником, до якого входять комунікативні стратегії, тактики, прийоми, що утворює цілісну картину комунікативного іміджу сучасного українського політичного діяча. За Й. Стерніним, під комунікативним іміджем варто розуміти довгострокову комунікативну роль індивіда [68, с. 100]. Іншими словами, у галузі мовного аналізу це явище проявляється як певний набір більш-менш стійких мовних засобів, які прикріплюються до громадських діячів та властиві їм.

Мова – головний засіб реалізації будь-якої політичної ідеї чи проєкту, тому будь-який політичний імідж – це й комунікативний імідж. На сучасному етапі розвитку України образ політика-патріота дуже популярний. Найчастіше політичні діячі намагаються деперсоналізуватися, застосовуючи особову форму «ми». Цей вислів, в основному, спрямований на те, щоб залучити себе до соціального процесу та будь-яким чином підтвердити єдність із громадськістю. Відоме висловлення А. Парубія – знаного активіста Майдану, особистості зі стійкими національно-патріотичними переконаннями: *«І впевнений, якщо ми зможемо об'єднатись заради країни, заради великої мети, ми переможемо. Слава Україні!»*. Національні гасла, які часто використовуються у виступах політиків, стали традицією і часто стають інструментом маніпуляцій суспільною свідомістю. До прикладу, як і в мовленні П. Порошенка: *«Я впевнений, все буде добре! Дякую вам, і слава Україні!»*. В образах українських політичних діячів часто використовуються фрази з атрибутами «Європа», тобто «європейський». Так, помітною рисою О. Богомолець серед громадських діячів є те, що вона завжди звертає увагу на тісні стосунки з Європою, тому часто використовує вислови, які позитивно стимулювали суспільну свідомість: *«Прошу вас на цьому тижні підтримати розвиток і наближення української системи охорони здоров'я до європейських стандартів»*.

Серед сучасних українських політичних еліт ми знаходимо багато образів надзвичайно ексцентричними та епатажними. У політології таке явище називають популізмом. Найяскравіший зразок такого політика в Україні – це

О. Ляшко. Політичний імідж О. Ляшка – це образ людини, що здається для пересічного громадянина абсолютно «своїм». За допомогою простої лексики, народний обранець зазвичай намагається встановити тісніші зв'язки із громадою та розмовляють мовою людей, одночасно збільшуючи вульгарність. Цільова аудиторія головного радикала країни – це передусім селяни, на невітальному становищі яких політик постійно наголошує: *«Сьогодні для селян ціна на молоко, розвиток тваринницької галузі, соціальна сфера, оренда землі – це ключові питання, у випадку вирішення яких ми дамо можливості селянам отримувати більше грошей для того, щоб годувати своїх дітей. Наше завдання – відродження села і підтримка»* Проте, як відомо, завдання лишається нереалізованим.

Аналізуючи політичний імідж популістів, ми розуміємо, що маємо справу з комунікативною імітацією. Народні обранці генерують інформацію та пропонують ідеї не для реалізації, а для власної вигоди. Отже, сучасна українська політика – плюралістична. Відповідно, масив її образів надто різноманітний. Ця ділянка суспільно-політичного життя видається перспективною в аспекті лінгвокогнітивних досліджень.

Висновок до 3 розділу

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до технологій уживання та ролі мовних засобів у мовленні політика, виникає потреба окреслити його мовний портрет, бо політична комунікація слугує одним із найважливіших способів передання інформації, що є наслідком розширення сфер впливу політики.

Основна комунікативна мета виступів політичного діяча – раціональний та емоційний вплив на аудиторію, що викликає свідому чи несвідому реакцію реципієнта. Важливими для аналізу функціонально-стилістичних можливостей різнорівневих мовних одиниць є публічні тексти вітальних промов з нагоди Дня Незалежності України.

Мовна реалізація кожної промови передбачає використання саме тих мовних засобів, які найефективніше приводять мовця до його мети. Залучення в

промову певних мовних форм, які реалізуються більшою або меншою мірою для деталізації, увиразнення, образності чи узагальнення, залежить від призначення, теми виступу, ситуаційних умов. Успіх публічного виступу залежить не лише від змісту, а й від того, який стиль застосовує промовець.

ВИСНОВКИ

Політичний дискурс – це складний багатоплановий мовний та комунікативний феномен, з чіткою соціокультурною орієнтацією та практичною семантикою, виражений різними вербальними та невербальними засобами. Політичний дискурс слід вивчати у межах політичної комунікації, метою якої є боротьба за владу, а змістом – обговорення трьох проблем: розподіл суспільних ресурсів, контроль за прийняттям рішень або ж право приймати таке рішення та застосування санкцій.

Сучасний етап вивчення політичного дискурсу проходить у різних напрямках, вирішуючи різні наукові завдання, зокрема описує окремі елементи політичної мови; вивчає окремі рівні аналізу: фонетичний, лексичний, синтаксичний, текстуальний; вивчає окремі політичні жанри, стилі, тексти; досліджує ідіостиль – загальні закономірності політичної мови; займається дискурсивним вивченням комунікативних ролей, ритуалів, стратегій і тактик; здійснює порівняльні дослідження, виявляє загальні й особливі ознаки політичних дискурсів різних країн та епох; займається дослідженнями, що містяться в орієнтованих на суміжні галузі науки, використовує методи психолінгвістики, когнітивістські, лінгвокультурології.

Вивчаючи політичний дискурс, потрібно розрізняти політику й політичне. Політика – це діяльність суб'єктів політики, спрямована на здійснення їхніх повноважень та задоволення владних інтересів. Натомість «політичне» – це властивість соціальної структури створювати та функціонувати в умовах владної ієрархії, що виникає внаслідок комунікації.

Політичний дискурс як різновид дискурсу має специфічну мету, а саме: він розгортається для досягнення, збереження та здійснення політичної влади.

До основних функцій політичного дискурсу належать мобілізаційна, маніпулятивна, ідеологічна, корпоративна та функція привернення уваги до тексту чи зображення.

Політична комунікація слугує одним із найважливіших способів передання інформації, що є наслідком розширення сфер впливу політики.

Основна комунікативна мета публічних виступів політичного діяча – раціональний та емоційний вплив на аудиторію, що викликає свідому чи несвідому реакцію реципієнта. Досить важливим у цьому ракурсі є аналіз функціонально-стилістичних можливостей різнорівневих мовних одиниць у вітальних промовах з нагоди Дня Незалежності України.

Мовна реалізація кожної промови передбачає використання саме тих мовних засобів, які найефективніше приведуть мовця до його мети. Залучення в промову певних мовних форм, які реалізуються більшою або меншою мірою для деталізації, увиразнення, образності чи узагальнення, залежить від призначення, теми виступу, ситуаційних умов. Успіх публічного виступу залежить не лише від змісту, а й від того, який стиль застосовує промовець.

У промові П. Порошенка спостерігається схильність до негативної гіперболізації фактів дійсності, коли йдеться про воєнні події на Сході України, що свідчить про намагання президента привернути увагу європейської спільноти до ситуації в Україні. Водночас гарант держави прагне до колективного вирішення проблеми – наявність у структурі промови соціокультурного компоненту колективізму, притаманного носіям української мовної культури. Однак, незважаючи на надмірну апеляцію до почуттів та емоцій слухачів, Петра Порошенка важко звинуватити в голослівності, оскільки наповненість промови вибудована так, щоб можна було повідомити про реальний стан речей, підкріпити висловлювання фактами. Важливу роль експресивів, що слугують для вираження подяки, похвали тощо. Петро Порошенко вдається до розгорнутих форм вираження вдячності.

У промові В. Януковича спостерігається схильність до помірного емоційного зображення дійсності, що свідчить про намагання президента привернути увагу українського народу на славетне минуле, і вселити віру в майбутнє, зацентрувавши на пріоритетах саме партії, а не особистій позиції, особистих планах. Водночас гарант держави прагне до колективного вирішення проблеми – наявність у структурі промови соціокультурного компоненту колективізму, притаманного носіям української мовної культури. Президент не

заперечує важливості проєвропейського вектору розбудови держави, однак, не презентує конкретних дій щодо європейського державотворення.

Промова В. Зеленського проявляється у продуманості використання експресивних лексичних одиниць та синтаксичних конструкцій з метою підсилення емоційного сприйняття виступу, щоб завоювати симпатії адресата, змусити його співпереживати, сприймати, переймати та поділяти бажаний для адресанта емоційний стан. Отже, у промові спостерігається схильність до захоплення здобутками українців, акцентується увага на єдності. Водночас гарант держави прагне до колективного вирішення проблеми – наявність у структурі промови соціокультурного компоненту колективізму, притаманного носіям української мовної культури. Він зосереджує увагу аудиторії на сьогоднішні, при цьому політик проводить процес об'єднання минулого та майбутнього, нахвалює захисників, вірить у настання миру за його каденції.

Політичний дискурс як мовленнєвий процес вимагає ґрунтовного дослідження, тому що його складники постають дієвим засобом політичного впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексієвць О. М. Історія та сучасність політичної лінгвістики. *Україна–Європа–Світ : міжнародний збірник наукових праць : присвячується Євро – 2012*. Тернопіль : ТНПУ, 2012. Вип. 9 : Україна–Європа–Світ : творимо історію разом. С. 248-255.
2. Артюхова А. А. Коммуникативные стратегии и тактики в митинговой речи. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*. 2014. № 2. С. 5-9.
3. Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. М.: Советская энциклопедия, 1990. С. 136-137.
4. Бабак М. П. Використання комунікативних методів побудови політичного іміджу в засобах масової інформації: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика». К., 2006. 205 с.
5. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров. *Собрание сочинений*. М.: Русские словари, 1996. Т. 5.: Работы 1940-1960 гг. С. 159-206 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Академія, 2004. 344 с.
7. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
8. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974. 446 с.
9. Билінська О. С. Агітаційні жанри українського політичного дискурсу: сугестивний і лінгвопрагматичний аспекти: дис. ... д. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Одеса, 2017. 218 с.
10. Бубняк Р. А. Літературно-критичний дискурс: сутність, структура, засоби вираження: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.06 «Теорія літератури». Тернопіль, 2001. 20 с.
11. Будаев Э. В., Чудинов А.П. Современная политическая лингвистика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tinyurl.com/kljoeu4>.

12. Бутова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Львів. ун-ту. Серія: Іноземні мови.* Львів, 2009. Вип. 16. С. 232-238.
13. Бялик В. Д. Лексичний квантор в англomовному публіцистичному дискурсі: автореф. дис. ...докт. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». К., 2013. 32 с.
14. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2007. № 33. С. 182-185.
15. Вершинина Т. С. Зооморфная, фитоморфная и антропоморфная метафора в современном политическом дискурсе: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Екатеринбург, 2002. 24 с.
16. Вільний тлумачний словник, 2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sum.in.ua/f/dyskurs>.
17. Вітгенштайн Л. *Tractatus Logico-Philosophicus*; Філософські дослідження. К. : Основи, 1995. 311 с.
18. Волкогон Н. Л. Іспаномовний рекламний дискурс і його відтворення українською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство». К., 2002. 19 с.
19. Горностаева А. А. Место иронии и юмора в некоторых политических жанрах. *Международный научно-исследовательский журнал.* Екатеринбург, 2016. № 6 (48). Ч. 4. С. 19-25.
20. Дебре Р. Інтелектуальна влада у Франції. К.: Дух і Літера., 2008. 308 с.
21. Демьянков В. Политический дискурс как предмет политологической филологии. *Политическая наука. Политический дискурс: история и современные исследования.* 2002. № 3 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tinyurl.com/pekyanc>.
22. Деренчук Н. В. Мовний портрет сучасного українського політика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Л.: ВНУ ім. Лесі Українки, 2018. 245 с.

23. Дискурс. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id.

24. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Одеса, 2001. 19 с.

25. Доманска Э. Хейден Уайт (інтерв'ю). *Философия истории после постмодернизма*. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2010. С. 26-61.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://abuss.narod.ru/Biblio/ankersmit/eva_white.htm.

26. Дудоладова О. В. Інтернет-дискурс як особливий тип дискурсу. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2008. № 837. С. 74-78.

27. Ельмслев Л. Метод структурного аналізу в лінгвістическ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tinyurl.com/cwx4boo>.

28. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія / відп. ред. К. Г. Городенська. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.

29. Карамова А. А. Структура политического дискурса. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.scienceeducation.ru/ru/article/view?id=12421>.

30. Карасик В. И. Религиозный дискурс. *Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики*: сборник научных трудов. Волгоград: Перемена, 1999. С. 5-19.

31. Карась А. Апорія егоїстичної і моральної мотивації поведінки у призмі семіотичної інтерпретації. *Наукова сесія наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка* (27.02 – 31.03.2012). Львів, 2012. С. 90.

32. Кассирер Э. Техника современных политических мифов. *Філософія політики: Хрестоматія: у 4 т.* / авт.-упор. В. П. Андрущенко. К.: Знання України, 2003. 407 с.

33. Киров Е. Ф. Начала концептуально-дискурсивной лингвистики. *Система языка и языковое мышление* / отв. ред. Е.Ф. Киров; ред.-сост. Г.М. Богомазов. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. С. 66-97.
34. Клименко І. В. Теоретичні засади лінгвістичного аналізу політичного дискурсу. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Донецьк: ДонНУ, 2009. Вип. 19. С. 182-186.
35. Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 27. Т. 2. 2020. С. 101-107.
36. Кожемякин Е. Дискурсивный подход к изучению культуры. *Современный дискурс-анализ* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://discourseanalysis.org/ada1/st6.shtml>.
37. Кондратенко Н. В. Дискурсивна парадигма досліджень художнього тексту. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 1. С. 60-5.
38. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності : [монографія]. Одеса : Чорномор'я, 2007. 156 с.
39. Кривенко С.-В. О. Семантична парадоксальність політичного дискурсу: автореф. дис. ... канд. політ. н. : спец. 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки». Львів, 2016. 209 с.
40. Кривий А. Дискурсивний аналіз і сучасне мовознавство. *Дискурс іноземномовної комунікації*: колективна монографія. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2001. С. 158-162.
41. Лафарг П. Язык и революция. Французский язык до и после революции (очерки происхождения современной буржуазии) / пер. с фр. Т. Фалькович и Е. Шишмаревой. М.; Л.: «Academia», 1930. 195 с.
42. Макарова В. Техника аргументации в современном русском и литовском политическом дискурсе (на материале ежегодных президентских посланий 2000-2007 гг.): дис. ... докт. филол. наук: спец. 04Н «Гуманитарные науки, филология». Вильнюс, 2008. 180 с.

43. Маслова В.А. Политический дискурс: языковые игры или игры в слова? *Политическая лингвистика*. Вып. 1(24). Екатеринбург, 2008. С. 43-48.

44. Миронова Н. Н. Дискурс-анализ оценочной семантики. М.: Тезаурус, 1997. 158 с.

45. Нагорна Л. Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. К.: Світогляд, 2005. 316 с.

46. Нікітіна А. В. Педагогічний дискурс учителя-словесника: монографія. К.: Ленвіт, 2013. 338 с.

47. Нікіточкіна І. В. Реалізація концепту «expensive» в газетному дискурсі. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. К., 2012. Вип. 28. С. 298-307.

48. Озадовська Л. Мова у контексті діалогу. *Філософська думка*. 2004. №3. С.26.

49. Олешков М. Ю. Основы функциональной лингвистики: учебное пособие для студентов фак. рус. яз. и лит. Нижний Тагил : Нижнетагильская государственная социально-педагогическая академия, 2006. 146 с.

50. Онуфрієнко О. П. Дискурс національної ідентичності у творчому надбанні Лесі Українки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Дніпропетровськ, 2000. 19 с.

51. П'єцух О. І. Динаміка метафори в англomовному електронному дискурсі «Вибори 2010-2012 рр. в Україні»: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Одеса, 2013. 20 с.

52. Паршин П. Хэррис Зеллиг Заббетаи. *Энциклопедия Кругосвет Универсальная научно-популярная онлайнэнциклопедия* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tinyurl.com/qx8f3lx>

53. Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России: дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.01. «Русский язык». Саратов, 2005. 325 с.

54. Пеше М., Фукс К. Итоги и перспективы по поводу автоматического анализа дискурса. *Квадратура смысла: французская школа анализа дискурса*. М. : ОАО ИГ «Прогресс», 1999. С. 105-123.

55. Попова Е.А. Политический дискурс как предмет культурно-лингвистического изучения. *Языковая личность: проблемы значения и смысла*: сб. науч. тр. Волгоград, 1994. С. 143-152.

56. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. К.: ВЦ «Київський університет», 1999. 301 с.

57. Почепцов Г. Семиотика. М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2002. 432 с.

58. Прокопов Д. Мова, зловмисність, помилка та хиба у Дж. Локка і Г.В. Лейбніца. *Мультиверсум. Філософський альманах*. К.: Центр духовної культури. 2005. № 47 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_47/Prokopov.htm.

59. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість: монографія. К.: ДП «Інформативно-аналітичне агентство», 2010. 491 с.

60. Русакова О.Ф., Максимов Д.А. Политическая дискурсология: предметное поле, теоретические подходы и структурная модель политического дискурса. *Полис*. М., 2006. № 4. С. 26-43.

61. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. К. Фитосоциоцентр, 2002. 336 с.

62. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації: підручник. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.

63. Семенюк А. А. Гендерні та вікові особливості кооперативної мовленнєвої поведінки в сімейному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Донецьк, 2007. 22 с.

64. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність [на матеріалах сучасної газетної публіцистики] : монографія. К.: Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. 392 с.
65. Славова Л. Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 358 с.
66. Словник української мови в 11-ти томах / ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін. Київ: «Наукова думка», 1975. Т. 6. 832 с.
67. Степанов В. Н. Провоцирование в социальной и массовой коммуникации. СПб.: Роза мира, 2008. 268 с.
68. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие. Воронеж: Полиграф, 2001. 252 с.
69. Стецик Т. С. Система лінгвістичних засобів вираження персуазивності в політичному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2013. Вип. 38. С. 225-227.
70. Ткач О. Базові категорії та властивості семантичного поля [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tinyurl.com/lggc8dx>.
71. Ткачук-Мірошніченко О. Є. Імплікація в рекламному дискурсі (на матеріалі англomовної комерційної реклами): дис. ...канд. філол. наук.: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2001. 201 с.
72. Ухванова-Шмыгова И.Ф. Речевой портрет политического лидера: новые подходы в рамках дискурс-исследований [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://filologija.vukhf.lt/102/uchvan.htm>.
73. Филинский А. А. Критический анализ политического дискурса предвыборных кампаний 1999–2000 гг.: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». Тверь, 2002. 144 с.
74. Филлипс Л., Йоргенсен М. Дискурс-анализ. Теория и метод. Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2004. 336 с.
75. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tinyurl.com/pl7nlzm>.

76. Халатян А. Б. Особенности организации современного политического дискурса. *Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика»*. М., 2010. №6. С. 51-54.

77. Чеберяк А. М. Лінгвостилістичні та комунікативно-прагматичні особливості реалізації стратегії персуазивності у текстах відкритих листів. *Вісник Житомирського державного університету: Філологічні науки*. 2011. Вип. 58. С. 65-68.

78. Чернявская В. Е. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса. М.: URSS, 2016. 200 с.

79. Чудинов А. П. Основные направления в современной российской политической лингвистике [Электронный ресурс]. Режим доступа: filologija.vukhf.lt.

80. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: [учебное пособие]. М.: Флинта: Наука, 2008. 256 с.

81. Чумак Н. А. Взаємодія лакунарних концептів з англомовним публіцистичним дискурсом (на прикладі французьких етноспецифічних концептів). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Вип. 46. С. 219-221.

82. Шарова А. Лінгвістичний вимір політичної інформації: становлення політичної лінгвістики. *Наукові праці*. 2009. Т. 110. №97 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2009/110-97-21.pdf>

83. Шевчук Н. В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення. *Вісник ДАКККиМ. Політологія*. Вип. 1. 2013. С. 263-269.

84. Шейгал Е. И. Инаугурационное обращение как жанр политического дискурса. *Жанры речи* 3. Саратов, 2002. С. 205-214 [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.philology.ru/linguistics1/sheygal-02.htm>.

85. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса: монография. М.: Гнозис, 2004. 326 с.

86. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Волгоградский государственный педагогический университет, 2000. 440 с.
87. Шейгал Е.И. Структура и границы политического дискурса. *Филология – Philologica*. Краснодар, 1997. С. 22-28.
88. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навчальний посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2010. 312 с.
89. Dijk T. A. van. Discourse as Social Interaction. Vol. 2. London: SAGE Publ, 1997. 324 с.
90. Dijk T. A. van. What is Political Discourse Analysis?. *Political Linguistics* / eds. J. Blommaert, C. Bulcaen. Amsterdam: John Benjamins, 1998. pp.11-52.
91. Girth H. Sprache und Sprachverwendung in der Politik: eine Einführung in die linguistische Analyse öffentlich-politischer Kommunikation. Tübingen: Niemeyer, 2002. 127 s.
92. Kocyba H. Die Disziplinierung Foucaults. Diskursanalyse als Wissenssoziologie. *Neue Perspektiven der Wissenssoziologie*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft. 2006. S. 135-155 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://discourseanalysis.org/ada1/st7.shtml>.
93. Lakoff G. Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf. Engulfed in War: Just War and the Persian Gulf, Honolulu, 1991, Pp. 117. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://georgelakoff.files.wordpress.com/2011/04/metaphor-and-war-themetaphor-system-used-to-justify-war-in-the-gulf-lakoff-1991.pdf>
94. Lakoff G. The Political Mind: A Cognitive Scientist's Guide to Your Brain and Its Politics. New York: Penquin book, 2009. 292 s.
95. Lasswell H. D. Nathan Leites Language Of Politics: Studies In Quantitative Semantics. Copyright assigned to the Massachusetts Institute of technology, 1965. 398 s.
96. Schröter M., Carius Björn. VompolitischenGebrauchderSprache. Wort, Text, Diskurs. Frankfurt am Main: Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009. 144 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вітання Президента України Віктора Януковича з нагоди 20-ї річниці Незалежності України

- Шановні співвітчизники!
- Шановні громадяни України!
- Вітаю вас з двадцятою річницею Незалежності!

Сьогодні ми святкуємо ювілей нашої молодої держави. Позаду 20 років новітньої історії, які змінили наше життя. А перед ними – ще століття слави і визвольної боротьби наших попередніх поколінь.

Справжній фундамент нашого двадцятиріччя – це віковий досвід Київської Русі. В ті славетні часи наші землі були одним із духовних центрів європейської християнської цивілізації. Україна з гордістю продовжує цю місію і сьогодні. Наша історія нерозривно пов'язана із сучасною Європою.

Впродовж віків найкращі доньки та сини України мріяли про незалежну країну, в основі якої є свобода, гуманізм та демократія. Їхні мрії збулися. Ми здобули незалежність і стали свідками великої події - появи України на мапі світу.

Двадцятиліття незалежності не далось Україні легко. Ми пережили роки романтичного піднесення, криз, популізму. Але незалежно від подій у державі люди працювали, виховували дітей і сподівалися на достойне життя, сильну та справедливую владу.

Нині всі гілки влади об'єдналися заради спільної мети. Це – оновлення держави та побудова успішної України. Тепер справа за кожним із нас.

20 років – чудовий вік для нових починань та рішучих кроків. 20 років – вік молодості і вік надії. І цей день ми зустрічаємо з вірою в майбутнє. Ми модернізуємо країну та розбудовуємо економіку. Ми зводимо аеропорти, дороги та мости, відкриваємо стадіони. Ми будуємо державу. Ту, про яку мріяли наші попередні покоління.

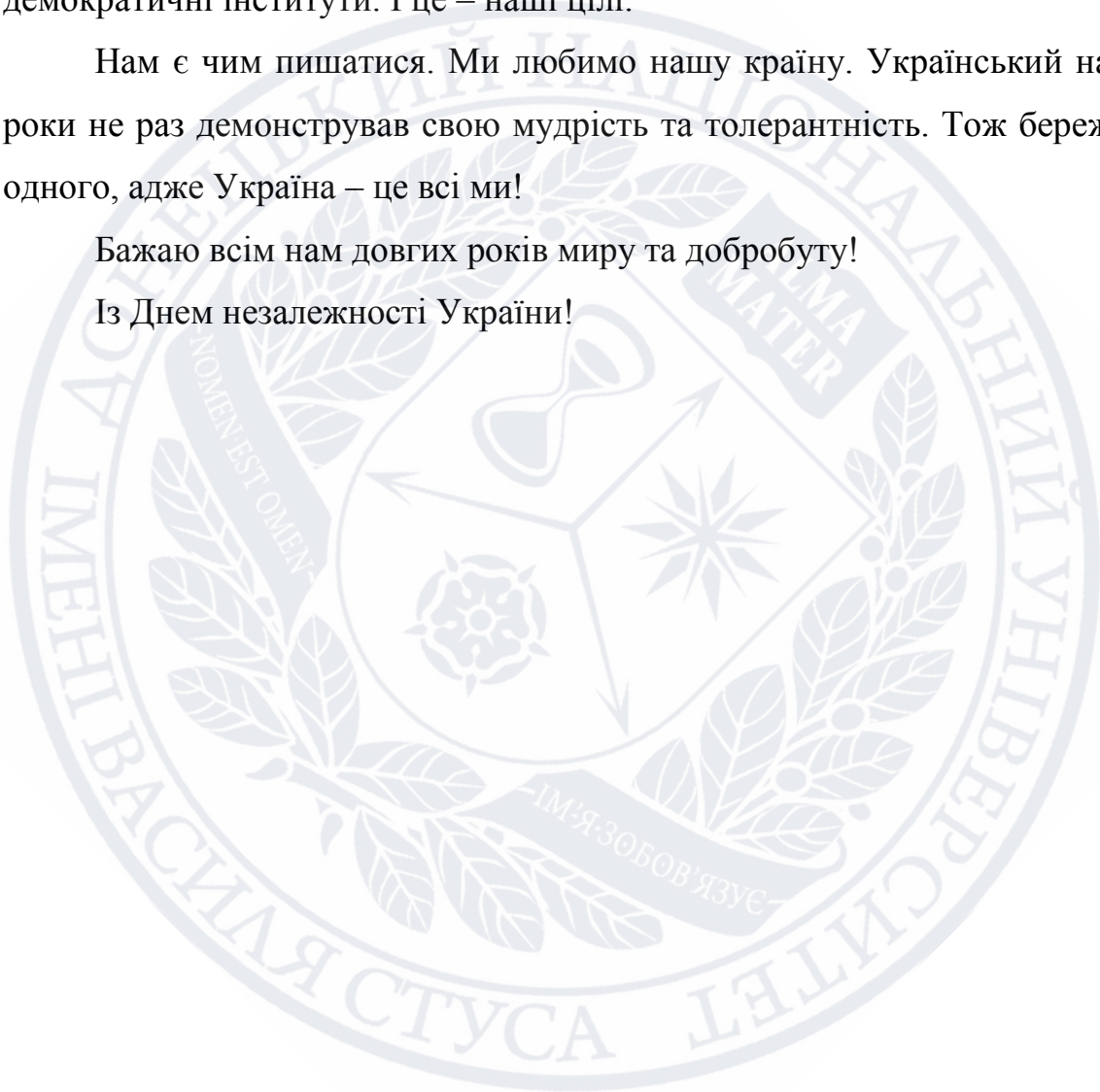

Ми стоїмо на платформі національного прагматизму і відстоюємо в першу чергу інтереси нашої країни, українських громадян. Україна стане справді незалежною, лише маючи сильну економічну основу. Українці відчуватимуть себе впевнено у світі лише тоді, коли їх права будуть справді захищені. Добробут кожного громадянина стане стабільним, коли корупцію буде подолано на всіх рівнях. Нація буде сильною, коли працюватимуть усі демократичні інститути. І це – наші цілі.

Нам є чим пишатися. Ми любимо нашу країну. Український народ за ці роки не раз демонстрував свою мудрість та толерантність. Тож бережімо один одного, адже Україна – це всі ми!

Бажаю всім нам довгих років миру та добробуту!

Із Днем незалежності України!

Додаток Б**Вітання Президента України Петра Порошенка з Днем Незалежності**

22 серпня 2015 р.

“Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! –
а сила знову розцвіла”

Ці слова – проникливі, аж мороз шкірою. Із душі та серця великого поета Тичини вони вирвалися 71 рік тому. Під час іншої, ще тієї війни. Та вони такі злободенні, ніби сказані прямо сьогодні...

Шановні солдати і матроси! Сержанти і старшини, офіцери, генерали і адмірали, ветерани! Бійці добровольчих батальйонів та волонтери! Воїни зведеного підрозділу учасників антитерористичної операції! Дорогі співвітчизники! Високоповажні закордонні гості! Події останніх місяців стали для нас хоча й не оголошеною, але справжньою війною. Вона, можливо, так і увійде в історію як Вітчизняна війна чотирнадцятого року. Війна проти зовнішньої агресії. За Україну, за її волю, за честь і славу, за народ. За Незалежність.

“Вітчизняна” вона тому, що на захист Батьківщини піднялися всі – від малого до старого. Боротьба за перемогу стала всенародним рухом, справою всіх і кожного.

Переконали: битва за Україну, за Незалежність завершиться для нас успішно – завдяки загальнонаціональній солідарності, помноженій на мужність та героїзм наших воїнів.

За останні шість місяців у важких виснажливих боях народилося нове українське військо. Воно сильне не лише зброєю та хистом, але й потужним патріотичним духом. Словосполучення “захисник Вітчизни” перестало бути абстрактним ритуальним висловом. Воно наповнилося конкретним змістом.

В багатому на подвиги літописі українського воїнства безліч битв і дат, гідних стати Днем захисника Вітчизни. Я наголошую, Україна більше ніколи не відзначатиме це свято за військово-історичним календарем сусідньої країни. Ми будемо шанувати захисників своєї Батьківщини, а не чужої!

Мужність та героїзм, відвагу та самопожертву, відчайдушність та бойове братерство наші воїни демонструють кожного дня, кожної години, кожної миті.

Наші Збройні Сили, Національна гвардія, прикордонна служба, добровольчі батальйони заслужено успадкували військову славу давньоукраїнських князівських дружин і Війська Запорозького, українських січових стрільців і вояків Української Повстанської Армії, армії Української Народної Республіки і українців, які під час Другої світової війни захищали Україну в лавах Червоної Армії.

Правду про звитягу учасників антитерористичної операції золотими літерами закарбують в українську військову історію.

Дякуючи всьому воїнству за вірність Присязі, за служіння Україні, за жертвний її захист, хотів би низько вклонитися кожній українській жінці. Бабусі чи мамі. Доньці чи дружині. Сестрі чи подрузі. Кожній, хто втратив чоловіка чи сина, онука чи брата. І всім тим, хто з вірою в перемогу чекає на повернення свого рідного, найкращого, коханого.

Окрема подяка – активістам волонтерського руху. Особливо важливою ваша допомога була в перші тижні агресії, коли ми отримали в спадок державу без армії, без міліції, без спецслужб, без зброї.

Наш ворог довго й наполегливо тренувався, щоб напасти на Україну. А от ми тоді не були готові до такого підступного віроломства. Двічі за сто років українська політична еліта в приступі пацифістських ілюзій недооцінила важливість зміцнення обороноздатності. У сімнадцятому-двадцятому роках минулого століття нехтування військовою загрозою обернулося агресією зі Сходу та втратою Україною незалежності.

На межі минулого та теперішнього століть ми знову наступили на ті ж граблі. Ще раз повірили, що нібито світ став вегетаріанським. І навіть

добровільно позбулися ядерної зброї. А війна повторно прийшла з тієї сторони горизонту, з якої її, за звичкою, не чекали.

Чи не вчили нас ще давньоримські мудреці:

“Сі віс пацем, пара беллум” –

Хочеш миру – готуйся до війни.

Знищення терористами малайзійського літака. Вбивство ними ж почесного консула Литви. Поява міжнародних найманців на службі в терористів – все це зайвий раз свідчить, що агресія проти України вийшла за межі двосторонніх відносин. Вона руйнує основи світового порядку. Гвалтує міжнародне право. Ставить під загрозу європейську та глобальну безпеку.

Прямо у центрі Європи, у XXI столітті зроблено зухвалу спробу без оголошення війни перейти кордони суверенної країни. Світ неначе повернувся в тридцяті роки минулого століття, в переддень Другої світової війни. За тиждень, до речі, виповнюється 75 років від моменту її початку. Століття Першої світової відзначили менше місяця тому. Третю ж – неможливо допустити.

Війна взагалі не наша ініціатива. Вона нав’язана нам ззовні. Наш вибір – мир, здійснення мирного плану для Донбасу, який я розробив і запропонував ще в червні.

Кроки до миру не можуть, втім, бути односторонніми. Вони не мають відбуватися за рахунок суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України.

Вітчизняна дипломатія робить все можливе і навіть неможливе, щоб знайти політичний спосіб врегулювання.

І ще. Україна дуже цінує підтримку з боку тих, хто продемонстрував, що насправді є нашими друзями і партнерами – країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, інших держав. Друзі, з нами – весь світ, від Канади до Австралії, від Швеції до Японії.

Ми довели спроможність захищати нашу Державу. Очевидно, що в зримій історичній перспективі над Україною постійно, нажаль, буде військова

загроза. З цим не лише треба навчитися жити. До захисту Незалежності треба постійно бути готовими.

Вже до кінця цього року буде виділено мільярди гривень на оновлення озброєння та військової техніки. Зараз перед вами з Хрещатика прямо в зону АТО прослідує колона нової, щойно закупленої, або випущеної, або відремонтованої техніки. Згідно плану на п'ятнадцятий-сімнадцятий роки, на переозброєння та оновлення військової техніки заплановано виділити понад 40 мільярдів гривень. Це дозволить модернізувати, закупити нові та поставити у війська літаки, вертольоти, бойові кораблі та катери.

І це лише скромний початок. Ми повинні, обов'язково повинні постійно зміцнювати нашу армію. Бо хто шкодує грошей на своє військо, буде годувати чуже.

Тільки ціною колосальних надзусиль всього народу зможемо захистити Незалежність, життя і безпеку кожного, наше право вільно жити на своїй українській землі.

Понад двадцять років приживалося наше синьо-жовте свято Незалежності – і тепер насправді стало всенародним святом. Ще ніколи за 23 роки цей день не був таким величним, як сьогодні. Ще ніколи люди не відзначали його так щиро, як тепер, з українським прапором в кожному віконці, на кожному балконі. І це незважаючи на важкі часи, які переживає країна.

За урочистістю та піднесенням свято Незалежності для нас, немов Різдво. Бо це і є народження нової країни. України.

З Днем Незалежності вас, друзі! Слава Збройним Силам України! Слава українському народу!

Слава героям!

Україні – слава!

Додаток В**Виступ Президента України під час урочистостей з нагоди
Дня Незалежності**

24 серпня 2019 року – 10:29

Дорогі українці!

Кожен мій ранок починається з sms-повідомлення. Це sms від Генерального штабу. За минулу добу обстрілів – сім, втрат – дві. Цифри можуть бути різними, але тільки одна робить ранок добрим. Це – нуль. Обстрілів – нуль. Втрат – нуль. І давайте для початку подякуємо тим, завдяки кому ми можемо сьогодні бути тут, під яскравим сонцем і чистим блакитним небом. І щоб ці оплески почули наші захисники, які зараз боронять Україну на сході. Завдяки вам ми відзначаємо сьогодні 28-му річницю дня проголошення Незалежності. Хоча не зовсім правильно казати, що Україні – 28. Адже до 91-го року ми встигли чимало. Відбулося хрещення Київської Русі, Іван Федоров видав у Львові «Апостол», засновано Києво-Могилянську академію, козаки на чолі з Богданом Хмельницьким та Іваном Сіркою підкорили фортецю Дюнкерк, на світ з'явилася Конституція Пилипа Орлика. Україна була однією із засновниць ООН, а Сергій Корольов зробив вагомий внесок у підкорення космосу людством. Це – лише декілька важливих подій яскравої історії нашої багатовікової та, водночас, молодшої країни.

Ну а сьогодні ми відзначаємо, мабуть, найважливіший день у житті держави. День, коли вона здобула незалежність. Сьогодні вже сформувалося ціле покоління, народжене в незалежній Україні. Для них це нормальний стан речей. Для них не може бути по-іншому. І це прекрасно. Бо це покоління – наша ментальна опора. Опора свободи, демократії та розвитку. Вони мислять інакше, вони думають сучасно, а значить – Україна рухатиметься тільки вперед. Разом з тим, ми з вами не повинні забувати, що Незалежність не з'явилася за помахом чарівної палички. Активна боротьба за неї почалася понад 100 років тому. Тривала вона і в часи Радянського Союзу. Микола Руденко, Василь Стус, Петро Григоренко, В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, учасники Революції

на граніті. Це неповний список тих, хто боровся за здобуття Незалежності. Хтось – ціною власної свободи, а хтось – ціною власного життя. Заради цього одного дня. 24 серпня 1991 року. І цей день був неминучим. Бо, як казав Левко Лук'яненко, прагнення до незалежності закладене у нашому генетичному коді. Минуло 28 років. 28 різних років. Непростих, буремних, тернистих, але – наших спільних. І всі ці роки ми пережили разом. Усією країною.

Усією країною ми тягнули кравчучки, нарізали купони та дивились, як «Багаті теж плачуть». Усією країною мали ваучери, ходили в «мальвінах», а ті, кому пощастило, – з пейджерями. Усією країною стрибали на рекордну висоту – 6 метрів 14 сантиметрів. Першими перепливали басейни Сіднею та Афін, плакали на олімпійському п'єдесталі в Атланті, коли вгору піднімався український прапор. Усією країною змушували тремтіти грандів європейського футболу. Коли Лужний зі Львова отримував пас від Головка з Херсона, віддавав на Реброва з Горлівки, а той – на киянина Шевченка... Тоді «гол» лунало від Ужгорода до Луганська.

Усією країною, від Донецька до Карпат, ми летіли до зірок разом з Леонідом Каденюком і раділи, коли у відкритому космосі вперше в історії пролунало «Ще не вмерла...» Усією країною стояли в черзі у перший Макдональдз та слухали «Танець пінгвіна» від Кузьми. Чекали армагеддону з настанням 2000 року та раділи на ранок, що його пережили. Усією країною ми підкорили Європу «Дикими танцями» та відстояли демократичний вибір у 2004-му. Усією країною молилися за моряків «Фаїни» у полоні сомалійських піратів та плакали за гірниками на шахті Засядька. Усією країною тішились, коли на когось падав вінок. Намагалися встигнути до Євро-2012 та усією країною не розуміли: як можна було не побачити гол у ворота Англії? Це були різні роки. Непрості, але тепер, озираючись назад, можна сказати, що до певного моменту – безтурботні. Адже потім настав 2014 рік.

Спочатку всією країною ми довели, що маємо гідність. Не побоялися водометів і кийків. А дехто не побоявся і снайперських куль. Тоді всією країною ми дізналися, що Сотня може бути Небесною.

А згодом на нашу землю прийшла війна. Яку ми зустріли всією країною. І тут «усією країною» – це вже не просто художній прийом. Бо ми – у прямому сенсі слова – всією країною збирали на бронежилети, медикаменти, тепловізори. Усією країною, в Інтернеті та біля телеекранів, були прикуті до новин зі сходу. Новин, де решта слів втрачала сенс, а перед очима були тільки назви населених пунктів та кількість загиблих героїв. Як це не парадоксально, але тоді ми народилися вдруге. Як країна та як суспільство. Об'єдналися і згуртувалися. Згадали це забуте відчуття – коли ти пишаєшся своєю Батьківщиною. Саме тому сьогодні тут зібралася гордість України! У першу чергу – це наші воїни. Ті, хто захищав, і ті, хто зараз захищає нашу землю. Це родини військових. Ті, хто втратив сина, батька, чоловіка чи брата. Це волонтери. Ті, хто допомагає, інколи віддаючи останнє. Тут також ті, хто навчає, і ті, хто рятує життя щодня. Ті, хто на спортивних аренах світу прославляє Україну. Наш науковий і творчий потенціал. І, звичайно, – наше майбутнє – наші діти. Ці люди – не просто учасники Ходи Гідності. Це наші тисячі причин любити Україну.

Знаєте, колись мене запитали: а за що ти любиш Україну? Дивне питання. А за що ти любиш свою маму? Вона тебе народила, виховала, підняла на ноги. Я люблю Україну, бо я тут народився, я люблю наш прапор і радію, коли він переможно майорить. Я люблю наш гімн, бо це – наш найголовніший хіт! Бо яку ще пісню так знає і так співає кожен з нас? Я люблю нашу землю, бо кожен куточок України – це велика сім'я. І для тих, хто не розуміє сьогоднішній біль українців, я поясню дуже доступною мовою. Уявіть, що, наприклад, сусід відібрав у вас двох дітей. Першу дитину – просто викрав. Їй видали нове свідоцтво про народження. А потім кажуть: та ми не забирали вашу дитину. Вона сама захотіла жити з нами. Ну і що, що під дулом автоматів? Це її бажання. І взагалі – хто вам сказав, що це – ваша дитина? Вона споконвіку була нашою. Ви не хвилюйтесь, їй тут буде краще, у нас прекрасний притулок біля моря, під сонечком. І ось пройшло п'ять років. І ті, хто був так занепокоєний, кажуть: та, наче, все нормально. Дитина за вами вже не плаче. І взагалі – не

сильно вона на вас і схожа. Чому вони так кажуть? Тому що це – не їхня дитина. А другу вашу дитину закрили в дитячій кімнаті. І поставили озброєну охорону. Вам кажуть – яка охорона? Там нікого немає. І ви чуєте, як ось тут поруч, за стіною, ваша дитина плаче, але не можете туди зайти. Кожного дня у кожного з нас розривається серце. І будь-які перемоги чи здобутки неповноцінні, адже наша родина неповна. Та настане день, і ми обов'язково зберемося разом. Бо голос рідної крові переможе!

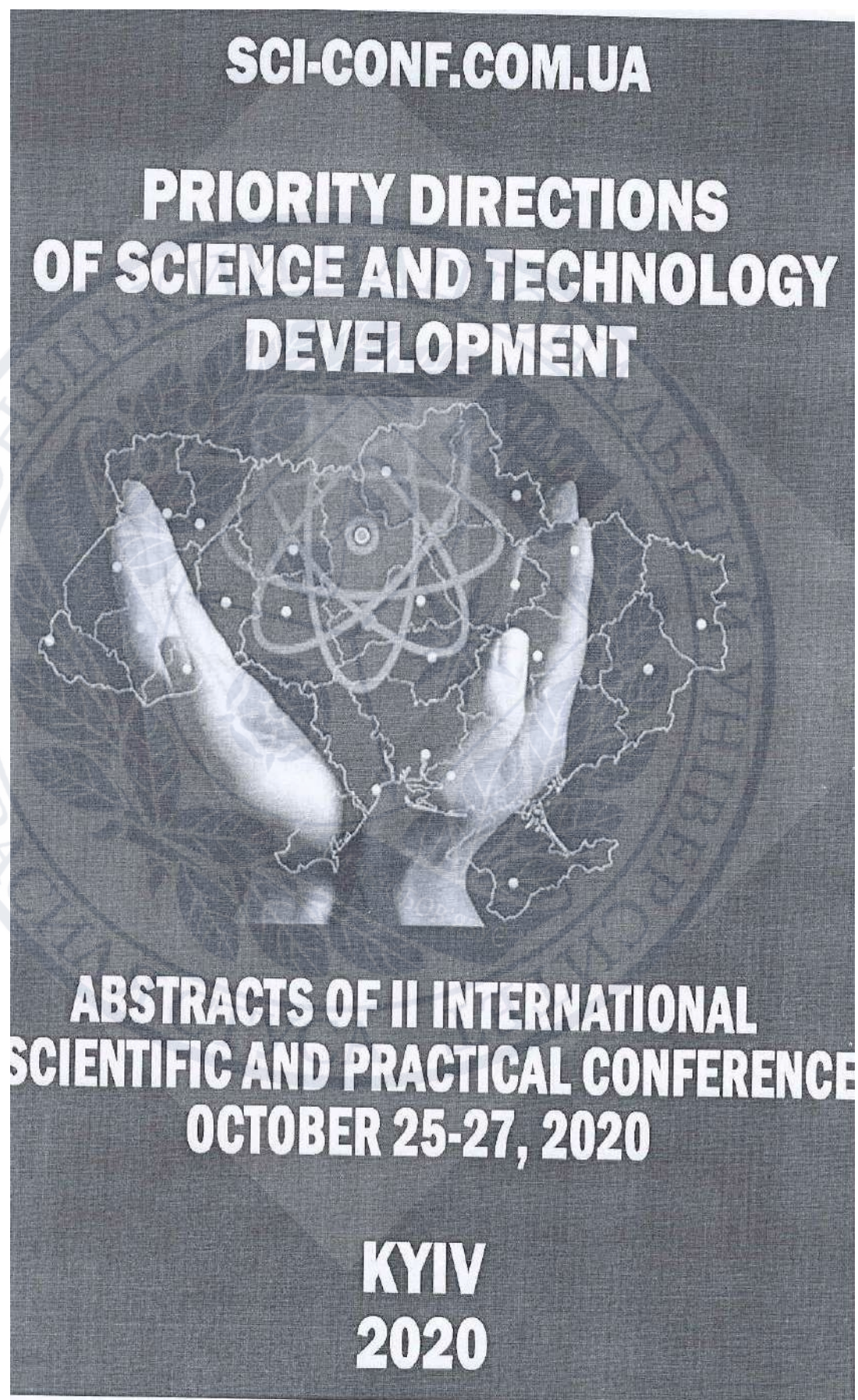
Дорогі українці! Ми різні. Але єдині. Мусимо бути єдині, бо тільки тоді – ми сильні. Зрозуміти, що розраховувати маємо тільки на себе. Не сваритися через минуле, а об'єднатися заради майбутнього. Україномовні та русскоговорящие, незалежно від віку, статі, віросповідання – бути єдиним народом. Не на плакатах, не в гаслах, а ось тут. У кожного в серці. Ми повинні рухатися вперед, разом будувати країну, разом робити неможливе і кожного ранку казати собі: "Я українець. І я можу все!" Наша земля – неповторна, чарівна, незламна, неймовірна, дивовижна, казкова, чудесна, прекрасна. Якби не наша Батьківщина, людство могло б і не знати цих слів. Адже всі вони були створені для того, щоб описати Україну. І сьогодні вона відзначає 28-му річницю Незалежності. За ці роки ми зробили найголовніше. Ми їх примножили. Зберегли незалежність і свободу. І бережемо сьогодні. Хтось – ціною власної свободи, а хтось – ціною власного життя. У цей важливий день ми віримо, що в українському календарі скоро з'явиться інша, не менш знакова дата. Конкретне число і місяць – неважливі. Бо це буде день, коли настане мир. І мій ранок починатиметься з sms-повідомлення: за минулу добу в Україні народилося 1000 хлопчиків та 1001 дівчинка.

З днем народження, Україно!

Слава Україні!

Апробація результатів дослідження

CERTIFICATE

is awarded to

Vusyk Hanna

for being an active participant in

II International Scientific and Practical Conference

“PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT”

24 Hours of Participation

KYIV

25-27 October 2020

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Філологічний факультет

СЕРТИФІКАТ

виданий

ГАННІ ВУСИК,

учаснику Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю
«PHILOLOGICAL HORIZONS:
scientific, linguistic, philosophical, political,
national-patriotic vectors»

Директор коледжу

К. Ф. Войцехівський

Міністерство освіти і науки України
Вінницької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Філологічний факультет

ПРОГРАМА

Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

«Філологічні горизонти: науковий,
лінгводидактичний, філософський, соціальний,
національно-патріотичний вектори»

«Philological horizons: scientific, linguistic,
philosophical, political, national-patriotic vectors»

7 – 9 жовтня 2019 року

Вінниця – 2019

Науковий керівник: д. філол. н., доцент Краченко Е. О.
Лінгвістичні особливості публіцистичних текстів Василя Стуса

7. **Свечук Наталія Михайлівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практичного мовознавства, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Мотиваційно зв'язані слова як засоби репрезентації індивідуального стилю автора

8. **Турлюк Світлана Вікторівна** – старший викладач кафедри української філології, Комуніальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Стилістичні функції постичної фразеології Ліни Костенко

СЕКЦІЯ 5.

МОВНІ АСПЕКТИ В СУЧАСНОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Кабінет 26

Модератор: **Каленич Володимир Михайлович** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, реклами та зв'язів з громадськістю, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Яворська Юлія Дмитрівна – викладач циклової комісії іноземних мов, Комуніальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

1. **Виговська Альона Олександрівна** – студентка філологічного факультету студента вищої освіти «Богатвар» освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова та література)», Комуніальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: к. філол. н. Бойко В. В.

Вставні та вставлені конструкції в публіцистичних текстах

2. **Вусик Ганна Михайлівна** – магістрантка кафедри прикладної лінгвістики (публічна лінгвістика) філологічного факультету, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Антоноук О. В.

Особливості побудови складного синтаксичного цілого у промовних сучасних політичних діячів

3. **Денисюк Оксана Юрієвна** – старший викладач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Факультативний підхід до медіаосвіти

4. **Дячок Антоніна Ігорівна** – викладач української мови та літератури, Вінницький торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету

Яковлева Лариса Михайлівна – викладач української мови та світової літератури, Вінницький торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету

Особливості формування і розвитку української газетної періодики

5. **Мазур Тереза Андріївна** – викладач кафедри української мови, Комуніальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ISSN 2617-0922 (Online)

ISSN 2617-0914 (Print)

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО**

ВІСНИК

СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА

ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ВИПУСК 12

ТОМ 2

**Вінниця
ДонНУ імені Василя Стуса
2020**

ДонНУ імені Василя Стуса
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 2 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип. 12. Т. 2. 364 с.

Редакційна колегія
Вісника студентського наукового товариства
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Головний редактор:

Хаджинов І. В., д-р екон. наук, професор

Відповідальні редактори:

Доропіна О. А., д-р екон. наук, професор

Пятницькова І. В., канд. іст. наук, доцент

Прямухіна Н. В., д-р екон. наук, доцент

Барибін О. І., канд. техн. наук

Леонова Н. Г., канд. хім. наук, доцент

Залужна О. О., канд. філол. наук, доцент

Оверчук В. А., д-р екон. наук, доцент

Гоцуляк Ю. В., канд. юрид. наук

Попов В. Ю., д-р філос. наук, професор

Роботи друкуються в авторській редакції, в збірці максимально зменшено втручання в обсяг та структуру відібраних до друку матеріалів. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надано в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання. Прізвища та ініціали наукового керівника – підкреслені.

*Друкується за рішенням Вченої ради
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 4 від «30» жовтня 2020 р.)*

ISSN 2617-0922 (Online)

ISSN 2617-0914 (Print)

Адреса редакції:

21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21, к. 611;

тел.: (0432) 50-89-37;

e-mail: immilt.div@donnu.edu.ua, <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua>

ЗМІСТ

Історія та міжнародні відносини

<i>Анісов А. О.</i> Трансформація ролі НАТО в сучасній системі міжнародної безпеки.....	7
<i>Бабій І. Р.</i> Потенціал «дипломатії міста» в українсько-польських відносинах: механізми та форми реалізації	11
<i>Бердоус Д. Р.</i> Екологічність проекту «Новий Шовковий Шлях»	16
<i>Берегута В. В.</i> Особливості осмислення міжнародних відносин у міжвоєнний період 1919–1939 рр. їхніми сучасниками.....	21
<i>Бондар І. В.</i> Культурна дипломатія першої леді України.....	26
<i>Булаха Є. А.</i> Європейський Союз в умовах коронакризи.....	31
<i>Воронецький О. В.</i> Особливості функціонування анархічної системи міжнародних відносин нижчого порядку організації.....	35
<i>Герасімова Г. А.</i> Безпекова політика Королівства Швеція.....	39
<i>Григор'єва О. О.</i> Пам'ять про Другу світову війну як засіб конструювання сучасної української національної ідентичності	44
<i>Зайцев В. О.</i> Система освіти, як інструмент антирелігійної пропаганди кінця 1940-х – середини 1960-х років в Україні.....	49
<i>Карпенко О. В.</i> Поділля за часів Гетьманату Павла Скоропадського (за матеріалами місцевої преси).....	53
<i>Касьян В. О.</i> Щодо віку ініціації у племен дніпро-донської бабинської культури.....	57
<i>Коберська А. О.</i> Культурна дипломатія України в Литві	61
<i>Коломійчук І. В.</i> Олександра Єфименко: росіянка, прийнята Україною.....	67
<i>Корпалюк В. В.</i> Шлюбна поведінка дочок С. Потоцького як вияв емансипації.....	71
<i>Корчевий М. О.</i> Постать Казимира Малевича в українському живописі.....	73
<i>Кускова С. С.</i> Музейний простір Вінниччини: проблеми та перспективи	77
<i>Мигден А. І.</i> До питання історіографії арабо-ізраїльського конфлікту	81
<i>Насадюк С. А.</i> «Китайська мрія» в концепції лідерства КНР	84
<i>Норовічук О. С.</i> Проблема міграції в сучасних міжнародних відносинах: науковий дискурс	88
<i>Парчевська В. В.</i> Арт-проекти креативних індустрій – «візитівка» України	92
<i>Пилипчик Я. І.</i> Наталя Полонська-Василенко: становлення особистості нової генерації.....	96
<i>Плешко І. О.</i> Шляхи врегулювання питання виходу Великої Британії з СС та напрямки подальшої співпраці.....	99
<i>Поліна Є. Р.</i> Європейська політика Дональда Трампа.....	105
<i>Пороцук Л. В.</i> А здоровий глузд говорить... українська історія в російських підручниках.....	109
<i>Пятіна Д. Д.</i> Фейкові новини, як засіб інформаційної війни.....	113
<i>Семеній А. О.</i> Образ ворога у радянському українському кіно 1919–1939 рр.	116

<i>Сизонюк В. Є.</i> Проблема іміджу ісламських держав у сучасних міжнародних відносинах	121
<i>Скічко І. А.</i> Пріоритети зовнішньої політики Франції за часів Е. Макрона	124
<i>Слободянюк К. В.</i> Політика плейсбрендингу держави як інструмент реалізації національних інтересів: приклад Японії	129
<i>Столярченко Д. О.</i> Класичний реалізм та неореалізм в теорії міжнародних відносин: порівняльна характеристика	132
<i>Ткач О. О.</i> Жіноча розпуста та зрада у суспільній уяві українців у XVIII–XIX столітті	137
<i>Турко Т. А.</i> Російська Федерація у конфліктах на пострадянському просторі	141
<i>Чурбанова М. Ю.</i> Декілька слів про римського імператора Калігулу	144
<i>Яворська О. В.</i> Особливості іміджу держави Ізраїль на міжнародній арені	148

Філософія, право

<i>Борівська В. М.</i> Правові аспекти режиму інформаційного наповнення веб-сайту	153
<i>Бородата К. В.</i> Суб'єкти прав інтелектуальної власності	157
<i>Довгань Б. В.</i> Регулювання відносин у цифровому просторі: порівняльно-правовий аналіз міжнародного та національного досвіду	161
<i>Свич О. С.</i> Приватна детективна (розшукова) діяльність як новий вид господарської діяльності в Україні	167
<i>Захарчук Д. О.</i> Історико-правові аспекти політики Тетчеризму	172
<i>Кириченко В. В., Литвинюк Я. М.</i> Теоретико-правові аспекти інституту врегулювання спору за участі судді у цивільному процесі	176
<i>Комар Т. С.</i> Напрями реформування законодавства України щодо забезпечення прав пацієнтів	181
<i>Опарін К. Г.</i> Правова природа мирової угоди в цивільному процесі України	185
<i>Петрушко С. В.</i> Умови здійснення діяльності митним брокером: порівняльно-правовий аспект	190
<i>Савчук К. О.</i> Порівняльно-правовий аналіз договору комерційної концесії та договору франчайзингу	195
<i>Сушко А. О.</i> Щодо договору як підстави виникнення відносин з виробництва та розповсюдження реклами	201

Філологія

<i>Бакує Н. В.</i> Ціннісні орієнтації в книзі для дітей Тані Стус «Моя Ба»	206
<i>Віннічук Є. Г.</i> Аналіз мовного наповнення політичних листівок: на матеріалі виборів 2019 року	210
<i>Вусик Г. М.</i> Сучасний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень	213
<i>Галюк А. В.</i> Політичний плакат: співвідношення вербального й візуального складників	217

Перспективними в цьому напрямку вважаємо дослідження листівок, що з'являються перед наступними виборами, та аналіз засобів впливу, наявних у листівках, у зіставленні з іншими жанрами політичного дискурсу.

Анотація. В статті здійснено аналіз мовних особливостей політичних листівок на матеріалі виборів Президента України 2019 року. Виділено мовні засоби впливу на виборців на лексичному, синтаксичному та морфологічному рівнях. Розглянуто також образи мовної гри в політичних листівках. Використано такі методи, як аналіз і синтез, описательний і дистрибутивний методи.

Ключові слова: передвиборча кампанія, політична листівка, реклама, мовні засоби впливу, мовні рівні.

Abstract. The article analyzes the language features of political leaflets on the material of the 2019 presidential election in Ukraine. Linguistic means of influencing voters at the lexical, syntactic and morphological levels are highlighted. Samples of language play in political leaflets are also considered. Methods such as analysis and synthesis, descriptive and distributive methods are used.

Key words: advertising, election campaign, language levels, language means of influence, political leaflet.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Федотовских Т. Г. Листовка как жанр политического дискурса: когнитивно-прагматический анализ: автореф. ... дис. канд. фил. наук. Екатеринбург, 2005. 23 с.
2. Кривоногов А. Д. PR-текст в системе публичных коммуникаций. 2-е изд., доп. Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение, 2002. 288 с.
3. Кондраченко Н. В. Український політичний дискурс: текстологізація реальності: монографія. Одеса, 2007. 156 с.
4. Амиров В. М. Агитационный передвиборный свертхтекст: организация содержания и стратегия реализации: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Екатеринбург, 2002. 24 с.
5. Киселев К. В. Политический слоган: проблемы семантической политики и коммуникативная техника. Екатеринбург: УрО РАН, 2002. 389 с.
6. Кутуза Н. В. Сугестивні елементи політичної та рекламної комунікації. Реклама та PR у масовоінформаційному просторі: монографія. Одеса, 2009. С. 259–265.
7. Ковалевська А. В. Структурна класифікація слоганів політичної реклами. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2014. С. 124–126.
8. Левченко Л. Психологічні особливості діяльності засобів масової інформації. Людина і політика. 2001. № 2. С. 103–108.

УДК 81'42

СУЧАСНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Г. М. Вусик, О. В. Антошок

Анотація. У роботі розглянуто основні підходи до трактування понять дискурс та політичний дискурс у сучасній лінгвістичній науці. Закцентовано увагу на специфіці та ознаках, які разом формують системне бачення такого феномена, як політичний дискурс. Схарактеризовано основні параметри політичного дискурсу, а саме: дефініції, типи, жанри і функції.

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, типи дискурсу, жанри дискурсу, функції дискурсу.

У сучасній вітчизняній лінгвістиці в останні десятиліття помітно зріс інтерес до вивчення політичної комунікативістики та політичного дискурсу. Як наголошує І. Бутова, політичний дискурс став предметом особливої та навіть прискіпливої уваги лінгвістів саме у той період, коли політична комунікація набула рис засобу маніпулювання свідомістю [1, с. 232]. Крім того, така увага до політичного дискурсу багато в чому пов'язана з інтенсифікацією політичного життя, загостренням у країні політичної боротьби, що, у свою чергу, є причиною постійних змін у лексичному, фразеологічному,

синтаксичному, стилістичному ладі української мови. Отже, між мовою та політикою завжди існував тісний зв'язок, оскільки у політичній комунікації мова має велике значення, є найпотужнішою зброєю в політичній боротьбі, а політична боротьба – це конкуренція політичних мов і мовних особистостей. Сказане вище й визначає актуальність дослідження.

Слід зазначити, що на сьогодні відомо чимало розвідок щодо проблем дискурсу загалом та політичного дискурсу зокрема, але єдиної думки та єдиного трактування цих понять до цього часу не існує. Як справедливо зазначає С. Ковальова, численність та різноспрямованість робіт у цій сфері інколи приводить дослідників до думки, що створення стрункої системи трактування політичного дискурсу не є теоретично можливим [2, с. 102]. Однак можна назвати ряд студій, у яких досить ґрунтовно проаналізовано та подано узагальнені міркування щодо політичного дискурсу, зокрема це роботи О. Шейгал (2000), К. Серажим (2002), Л. Нагорної (2005), Т. Ващук (2007), Н. Кондратенко (2007), О. Зарецького (2009), О. Селіванової (2011), О. Олексієвсь (2012), Н. Шевчук (2013), Л. Стрій (2015) та ін.

Мета дослідження – проаналізувати основні напрями сучасних досліджень феномена політичного дискурсу, визначити його специфіку.

В електронній Енциклопедії сучасної України (словникова стаття В. Лісового) дискурс (від лат. *discursus* – бігання, колообіг) визначається як 1) термін філософії та гуманітарних досліджень, з допомогою якого позначають аргументоване усне чи письмове обговорення будь-якої теми, в якому предметом дискусії стають і самі способи аргументації; 2) будь-яке мовлення, розмова, дискусія, особливості яких характеризують мовця. Автор наголошує, що первинним (традиційним) є використання терміна у першому значенні, що ж до другого, то це поняття стали використовувати у філософії і гуманістиці передусім під впливом постмодерністського повороту у філософії [3].

О. Селіванова, узагальнивши різні підходи та різноманітні міркування багатьох дослідників (Е. Бенвеніст, Т. ван Дейк, Г. Кук, Т. Ніколаєва, Г. Почепцов, Ю. Степанов, Д. Шиффрін, В. Дем'янков, П. Серіо та ін.) щодо розуміння природи дискурсу, зазначає, що найпоширенішим у лінгвістичній літературі є те, що виходить із положень французької семіотичної традиції про співвіднесення дискурсу з мовленням. Відповідно, дискурс визначається як складна єдність мовної форми, значення і дії, що є комунікативною подією чи комунікативним актом. А от мовець і слухач, їхні особистісні та соціальні характеристики, інші аспекти соціальної ситуації, так само, безсумнівно, належать до цієї події [4, с. 38].

Більш широке пояснення дискурсу подає Ф. Бацевич. Це тип комунікативної діяльності, інтерактивне (і трансактивне) явище, яке має різні форми вияву (усну, писемну, внутрішню, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів [5, с. 42–43].

Не можна не погодитися з міркуваннями Н. Шевчук про те, що наведені визначення розкриває сутність поняття, враховуючи його різноплановість та багатовекторність. Дискурс тут виступає текстом (у широкому розумінні), створеним за певних обставин, у певній ситуації (побутова розмова, політичні дебати, наукова конференція тощо) з використанням певних стратегій і тактик, залежно від поставленої мети (маніпуляції, аргументації, переконання та ін.), спрямований на певну аудиторію, яка володіє необхідними фоновими знаннями [6, с. 264].

Дослідники зазначають, що в дискурсі можна виділити різні аспекти: семіотичний (включає в себе як «знакові системи» (мова, жести, образи, символічні системи), так і форми знання, що відповідають певному часовому і соціокультурному контексту); діяльнісний (являє собою різні соціальні дії, спрямовані на підтримку існуючих знакових

систем і на створення нових смислів); матеріальний (являє собою «навколишнє середовище» соціальної взаємодії: час, місце, умови); політичний (формує і відтворює владні відносини в суспільстві) [6, с. 265–266].

Виходячи зі сказаного, можемо стверджувати, що виділення останнього аспекту дискурсу є досить важливим для розуміння співвідношення понять «політика і мова», оскільки тут відбувається акцентування уваги на формуванні, прояві й відтворенні владних відносин у суспільстві.

Н. Кондратенко, застосовуючи комунікативно-дискурсивний підхід, визначає політичний дискурс як конкретний вияв політичної комунікації, що передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та об'єкта (аудиторії, електорату, виборця) [7, с. 12].

О. Шейгал визначає політичний дискурс із семіотичних позицій, а саме: політичний дискурс являє собою знакове утворення, що має два виміри – реальний та віртуальний, водночас у реальному вимірі він розуміється як текст у конкретній ситуації політичного спілкування, а його віртуальний вимір включає вербальні і невербальні знаки, орієнтовані на обслуговування сфери політичної комунікації, тезаурус прецедентних висловлювань, а також моделі типових мовленнєвих дій і уявлення про типові жанри спілкування в цій сфері [8, с. 9].

Л. Нагорна наголошує, що політичний аспект поняття «дискурс» найточніше віддзеркалює його визначення як різновиду мовної комунікації, а також семантичного простору, в якому проходять апробацію політичні смисли. У широкому розумінні дискурс може розглядатися як механізм узгодження персонального, соціального і культурного знання. У більш вузькому, прикладному аспекті, він зосереджується на аналізі мовного спілкування і окремих текстів, промов, інтерв'ю [9, с. 34].

Узагальнене визначення політичного дискурсу знаходимо в роботі К. Серажим: це текст, зумовлений ситуацією політичного спілкування [10, с. 240]. Це визначення корелюється із класичною дефініцією, запропонованою Н. Арутюновою, згідно з якою дискурсом є «мовлення, занурене в життя». Можна уточнити, що політичний дискурс – це «мовлення, занурене в політичне життя».

Загальновідомо, що політичний дискурс належить до інституційного різновиду спілкування, яке, на відміну від, наприклад, міжособистісного чи художнього, є статусно-орієнтованим.

Є. Шейгал зазначає, що в політичному дискурсі беруть участь, як правило, дві сторони – представники інститутів і «клієнти», що в політичній комунікації зазвичай є масовими. До структуроутворювальних ознак дослідниця відносить інституційність, домінування цінностей над фактами, смислову невизначеність, що межує з фантомністю, ідеологічну полісемію, фікційність, езотеричність. Необхідно враховувати також той факт, що владний статус вимагає дотримання певної дистанції у спілкуванні, тому між політиками й народом завжди існує символічна «прірва», у зв'язку з чим політичний дискурс тяжіє до авторитарності [8, с. 42–61].

Н. Кондратенко уточнює і розширює перелік специфічних ознак політичного дискурсу. На думку дослідниці, основними його характеристиками є міфологічність, ритуальність, театральність і агональність, через які реалізується ігрова природа політичного дискурсу. Сюди ж необхідно додати сакралізацію, риторичність, маніпулятивність свідомістю реципієнтів [7, с. 15], «мовну моду» [7, с. 18] або модні тенденції семіотичного характеру [7, с. 21].

Характеризуючи політичний дискурс як різновид дискурсу, науковці визначають його мету, а саме: він розгортається для досягнення, збереження та здійснення політичної влади. Так, Н. Шевчук підкреслює, що основним наміром політичного дискурсу є потреба адресанта висловити своє бачення дійсності та переконати адресатів у тому, що таке бачення є єдино правильним. При цьому мовець оперує подіями майбутнього, тому вибір відповідних мовних засобів може відіграти вирішальну роль. Політичний дискурс характеризується низкою

специфічних засобів. Авторка наголошує, що суть тут не лише у вживанні специфічної детермінованої політичною діяльністю лексики, а й у своєрідному виборі й організації певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що склалися в процесі професійної діяльності політиків [6, с. 266].

На основі виокремлення політичного дискурсу як субдискурсу можна виділити такі його типи: 1) за формою (усні та писемні); 2) за чинником мовця (адресантно-прямі й опосередковані); 3) за метою (інформативні (новини, повідомлення), спонукальні (агітаційні листівки, прокламації), іміджеві (буклети, телевізійні рекламні ролики), мотиваційні (тексти чорного PR), експресивні (фото, пісні, анекдоти)); 4) за чинником адресата (особисто адресовані (пряме поштове листування) та масово адресовані (телевізійні повідомлення)); 5) за сферою функціонування (телевізійний, газетно-журнальний, радіо-, рекламний або PR) [7, с. 12–13]. До цього типу, на думку О. Ковальової, доцільно додати політичний дискурс, що функціонує у мережі Інтернет, а також можна виокремити види політичного дискурсу за типом комунікативної взаємодії: агональний (конфліктний), наприклад, дебати, та гармонізуючий (кооперативний), наприклад, новорічне вітання президента [2, с. 104].

Щодо жанрової специфіки політичного дискурсу, то тут слід зазначити, що це питання зараз перебуває на стадії активної розробки. Однак у розвідці О. Шейгал репрезентовано польовий підхід до жанрового поділу. Авторка виділяє інституційні жанри як первинні (ті, що походять від політиків та реалізують політичний дискурс у «чистому» вигляді), та неінституційні жанри як вторинні (ті, що походять не від самих політиків, а є певною інтерпретацією їхнього дискурсу). До первинних жанрів дослідниця відносить ті, що повною мірою реалізують основну інтенцію цього дискурсу – боротьбу за владу: дебати, публічна промова політика, гасла. Периферійні жанри перебувають на стику з іншими дискурсами, мають респонсивний характер і є реакцією на дії політиків у первинних жанрах. До них належать інтерв'ю, мемуари політиків, аналітичні статті, графіті, а також сміхові жанри (політична карикатура, пародія, анекдот) [8, с. 396].

До основних функцій політичного дискурсу належать мобілізаційна, маніпулятивна, ідеологічна, корпоративна та функція привернення уваги до тексту чи зображення. Мобілізаційна функція – це емоційний заклик адресанта до ціннісних та ідеологічних переваг електорату. Вона найчіткіше виражена у плакатах, лозунгах, листівках. Маніпулятивна полягає у спекуляції інформацією стосовно нагальних суспільних проблем з метою розпалювання ворожнечі між політичними опонентами. Ідеологічна та корпоративна – це функції виокремлення ключових позицій політика чи партії з метою демонстрування власних особливостей. Функція привернення уваги має на меті якщо не прихилити реципієнта на бік політика, то принаймні заявити про його існування яскравим зображенням чи слоганом. Однак Л. Нагорна підкреслює, що на практиці надмірна експресивність політичних дискурсів здатна руйнувати ідентифікаційний простір, зводячи нанівець як їхню інформаційну, так і консолідаційну функції. Прикладом цього, на думку авторки, є політична криза в Україні 2004 року, яка продемонструвала безліч підтверджень деструктивного потенціалу дискурсів [9, с. 35].

У класифікації функцій політичного дискурсу, що запропонувала О. Шейгал, чітко простежуються закономірності їх реалізації через систему соціальних зв'язків. 1) соціальний контроль (створення передумов для уніфікації поведінки, думок, почуттів і бажань великої кількості індивідумів, тобто маніпуляція громадською свідомістю); 2) легітимізація влади (пояснення й обґрунтування рішень щодо розподілу влади та громадських ресурсів); 3) відтворення влади (зміцнення прихильності до системи, зокрема через ритуальне використання символів); 4) орієнтація (через формулювання цілей і проблем, формування картини політичної реальності у свідомості соціуму); 5) соціальна солідарність (інтеграція в межах усього соціуму або окремих соціальних груп); 6) соціальна диференціація (відчуження соціальних груп); 7) агоніальна (ініціювання та вирішення соціального конфлікту, демонстрація незгоди і протесту проти дій влади); 8) акціоніальна (проведення політики через мобілізацію або «наркотизацію» населення: мобілізація полягає в активізації й організації прихильників, тоді як під наркотизацією розуміється процес примирення і відволікання уваги, приспання пильності) [11, с. 23].

Отже, усе сказане вище дає підставу зробити певні висновки та окреслити перспективи подальших досліджень. Політичний дискурс є багатоплановим явищем, основними компонентами якого є текст (в усній або письмовій формі), екстралінгвальний контекст (мета, обставини, ситуація, спосіб та час реалізації), наявність адресанта і адресата, які взаємодіють. Основною ознакою політичного дискурсу є його інституційність, а важливою рисою є його опосередкованість ЗМІ та засобами масової комунікації. Політичний дискурс як мовленнєвий процес вимагає ґрунтовного дослідження, тому що його складники постають дієвим засобом політичного впливу.

Анотація. В работе рассмотрены основные подходы к трактовке понятий дискурс и политический дискурс в современной лингвистической науке. Внимание акцентировано на специфике и признаках, которые в совокупности формируют системное видение такого феномена, как политический дискурс, а именно: дефиниции, типы, жанры и функции.

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, типы дискурса, жанры дискурса, функции дискурса.

Abstract. The article examines the main approaches to the interpretation of the concepts of discourse and political discourse in modern linguistic science. Attention is focused on the specifics and features that together form a systemic vision of such a phenomenon as political discourse, namely: definitions, types, genres and functions.

Key words: discourse, political discourse, types of discourse, genres of discourse, functions of discourse.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Львів. ун-ту. Серія: Іноземні мови*. Львів, 2009. Вип. 16. С. 232–238.
2. Ковальова О. Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 27, Т. 2, 2020. С. 101–107.
3. Дискурс. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id.
4. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие. К. Фитосоциоцентр, 2002. 336 с.
5. Вацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
6. Шевчук Н. В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення. *Вісник ДАКККиМ. Політологія*. Вип. 1, 2013. С. 263–269.
7. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності: Монографія. Одеса: Чорномор'я, 2007. 156 с.
8. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Волгоградский государственный педагогический университет, 2000. 440 с.
9. Нагорна Л. Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. К.: Світосвід, 2005. 316 с.
10. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектура, варіативність: монографія. Київ, 2002. 392 с.
11. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса [монографія]. М.: Гнозис, 2004. 326 с.

УДК 612.833.81

ПОЛІТИЧНИЙ ПЛАКАТ: СПІВВІДНОШЕННЯ ВЕРБАЛЬНОГО Й ВІЗУАЛЬНОГО СКЛАДНИКІВ

А. В. Галюк, Г. В. Ситар

Анотація. У дослідженні здійснено аналіз політичних плакатів президентської передвиборчої кампанії 2019 року та виділені головні шляхи їх наповнення. Основна увага приділена опису вербальних і невербальних засобів, які використовуються в політичних плакатах, а також їхньому впливу на виборця.

Ключові слова: вербальний код, візуальний код, мовний засіб, передвиборча агітація, політичний плакат.

Сучасний політичний дискурс передбачає велику кількість засобів інформаційного впливу. Для забезпечення повноцінної та всебічної політичної комунікації між політичною силою та електоратом використовуються різноманітні канали передачі

Додаток Д

ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Палій Ганна Михайлівна

Філологічний факультет

035 Філологія / 035.10 Прикладна лінгвістика

ОП Публічна лінгвістика

ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Усвідомлюючи свою відповідальність за надання неправдивої інформації, стверджую, що подана кваліфікаційна (магістерська) робота на тему: **«Мовно-стилістичні особливості публічних виступів політиків»** є написаною мною особисто.

Одночасно заявляю, що ця робота:

- не передавалась іншим особам і подається до захисту вперше;
- не порушує авторських та суміжних прав, закріплених статтями 21-25 Закону України «Про авторське право та суміжні права»;
- не отримувалась іншими особами, а також дані та інформація не отримувалась у недозволений спосіб.

Я усвідомлюю, що у разі порушення цього порядку моя кваліфікаційна робота буде відхилена без права її захисту, або під час захисту за неї буде поставлена оцінка «незадовільно».
